

แนวทางอนุรักษ์ชุมชนเมืองมหากาฬ

CONSERVATION GUIDELINE MAHAKARN FORT COMMUNITY

ประสงค์ ไชยประดิษฐ์
PRASONG CHAPRADIT

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับรองโดยคณะกรรมการที่ศูนย์วิจัยมานุษยวิทยาและโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม

บัณฑิตศึกษามัธยมศึกษา

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. 2551

KMITL-2008-ED-M-221-228

CONSERVATION GUIDELINE MAHAKARN FORT COMMUNITY

เลขหมู่.....
เลขทะเบียน..... 82725
วัน,เดือน,ปี... 2.2...ค.ค. 2551

.b.....
.i.....

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
พ.ศ. 2551

KMITL-2008-ED-M-221-228

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

CONSERVATION GUIDELINE MAHAKARN FORT COMMUNITY

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENT FOR THE DEGREE OF
MASTER OF INDUSTRIAL EDUCATION IN ARCHITECTURE
SCHOOL OF GRADUATE STUDIES
KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

2008

KMITL-2008-ED-M-221-228

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

COPYRIGHT 2008

SCHOOL OF GRADUATE STUDIES

KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บัณฑิตวิทยาลัย
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ใบรับรองวิทยานิพนธ์

หัวข้อวิทยานิพนธ์   แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ
Conservation Guideline Mahakarn Fort Community
ชื่อนักศึกษา   นายประสงค์ ไชยประดิษฐ์
รหัสประจำตัว   46064920
ปริญญา   ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต
สาขาวิชา   สถาปัตยกรรม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์   รศ.สมพล   ดำรงเสถียร
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม   ผศ.ดร.เลิศลักษณ์   กลิ่นหอม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์		ลายมือชื่อ
รศ.สุรศักดิ์	กั๊งขาว	
รศ.สมพล	ดำรงเสถียร	
ผศ.ดร.เลิศลักษณ์	กลิ่นหอม	
อาจารย์สันติ	กวินวงศ์ไพบูลย์	
รศ.ดร.ปรียาพร	วงศ์อนุตรโรจน์	

วัน/เดือน/ปี ที่สอบ 7 พฤษภาคม 2551 เวลา 09.00 น. เป็นต้นไป
สถานที่สอบ ณ ห้องเรียนปริญญาเอก คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(รศ.ดร.รวีวรรณ ชินะตระกูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ
นักศึกษา	นายประสงค์ ไชยประดิษฐ์
รหัสประจำตัว	46064920
ปริญญา	ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สถาปัตยกรรม
พ.ศ.	2551
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	รองศาสตราจารย์ สมพล คำรงเสถียร
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปบริเวณพื้นที่ชุมชนป้อมมหากาฬ และศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนป้อมมหากาฬ และเพื่อเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนป้อมมหากาฬ มีวิธีดำเนินการโดย ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนป้อมมหากาฬ จำนวน 159 คน และนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมชุมชนจำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 3 แบบ คือแบบสำรวจแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าร้อยละโดยกำหนดขนาดตามตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ R.V. Krejcie และ D.W. Morgan

ผลการวิจัยสรุปว่าประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนประกอบอาชีพค้าขายมีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมในบริเวณชุมชน ประชากรส่วนใหญ่สำเร็จศึกษาระดับประถมศึกษา มีอายุ 30-39 ปี อาศัยอยู่ในชุมชนป้อมมหากาฬ 10 ปีขึ้นไป มีสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์คือมีบ้านไม้เรือนไทยสมัยโบราณจำนวน 14 หลัง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาการของเมืองทำให้ชุมชนป้อมมหากาฬลดบทบาทความสำคัญและทรุดโทรมลง ซึ่งหากพิจารณาองค์ประกอบทุกด้านของชุมชนป้อมมหากาฬ ทั้งการเป็นด้านประวัติศาสตร์แหล่งชุมชนสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่หาได้ยาก และกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมในเขตกรุงรัตน โกสินทร์ ชั้นใน จึงถือว่าชุมชนป้อมมหากาฬเป็นชุมชนหลังกำแพงที่มีชีวิตและเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมที่จะอนุรักษ์และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไปซึ่งจะเป็นการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจของชุมชนป้อมมหากาฬอีกทางหนึ่ง

ในการวางแผนทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬโดยทำการกำหนดกลุ่มอาคารตามลำดับคุณค่าเชิงอนุรักษ์ เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์โดยแบ่งแนวทางการอนุรักษ์ออกเป็น 3 ระดับ คือ การอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพ และการพัฒนาหรือสร้างใหม่ ซึ่งในกลุ่มอาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์ เสนอให้

อนุรักษ์ตามแนวทางการอนุรักษ์เพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงของอาคารในส่วนอาคารในกลุ่มหรือ
สร้างใหม่เสนอให้ใช้ตามแนวการออกแบบอาคาร

เพื่อให้แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬสามารถดำเนินให้เกิดผลตามแนวทางที่
กำหนดไว้จึงควรเสริมมาตรการด้านการส่งเสริมมาตรการด้านการสร้างแรงจูงใจให้เกิดความ
ร่วมมือในการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬในทางปฏิบัติ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่
โดยการดำเนินการสามารถตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นเงื่อนไข
ที่สำคัญในการอนุรักษ์และปรับปรุงชุมชนป้อมมหากาฬให้น่าอยู่และประสบผลสำเร็จ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Thesis Title	Conservation Guideline Mahakarn Fort Community
Student	Mr. Prasong Chaipradit
Student ID.	46064920
Degree	Master of Industrial Education
Program	Architecture
Year	2008
Thesis Advisor	Associate Professor Sompol Damrongstien
Thesis Co-Advisor	Assistant Professor Dr. Lerplak Klinhom

ABSTRACT

This research aimed to study general conditions of Mahakarn Fort Community area, to study problems and needs of the community and to suggest guide-lines on its conservation and development. The research was run by interviewing 159 people living in this community and three academics involved in architectural community conservation. Three devices were used for the research including survey, questionnaire and data analysis by using percentage and assessing sizes from table and examples of R.V. Krejcie and D.W. Morgan.

The conclusion indicated that most populations in the community earn their living by trading. Rituals based on traditional belief were performed. Most of them receive primary education and have lived in the community for more than 10 years. Their ages range between 30-39. There is also historic architecture including 14 ancient houses in Thai style. Due to changes caused by city development, the community has become less important and deteriorate. Being historic and ancient site of architecture, which was compatible with architecture around Rattanakosin area, the community could be considered alive and ready to be conserved and developed into a tourist feature. This will also lead to its economic development.

Drawing guide-lines on Mahakarn Fort Community conservation is done by sorting buildings by their conservation value. Three levels can be sorted, that is, conservation level, restoration level and restructuring level. Buildings in the first group are suggested to be conserved according to conservation's principles in order to prevent changes of the buildings. To undergo restructuring shall be worked with building design rules.

In order that the Mahakarn Fort community conservation guide-lines attain the goal as planned, motivation on working together shall be created. Local needs will be satisfied

appropriately by local participation, which is a key condition for making the community a good place to live and for community's conservation and development.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต่อ **IV** ข้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ รศ. สมพล ดำรงเสถียร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ผศ.ดร. เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม รศ. สุรศักดิ์ กังขาว รศ.ดร.ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ อ.สันติ กวินวงศ์ไพบูลย์ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ให้คำปรึกษาและแนะนำวิธีการ แนวทางการแก้ไขเพื่อให้วิทยานิพนธ์ สำเร็จด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่และคุณพ่อ ที่ได้ให้ความรัก ให้กำลังใจ ให้การสนับสนุนและ ช่วยเหลือทุกด้านตลอดมา ขอขอบคุณเพื่อนๆ และพี่ๆ ทุกคน ที่ให้คำแนะนำแนวทางแก้ปัญหาต่าง ๆ และบุคคลที่ผู้วิจัยไม่ได้กล่าวถึงไว้ในที่นี้ด้วย

ประสงค์ ไชยประดิษฐ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และตัว V อ่างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	III
กิตติกรรมประกาศ.....	V
สารบัญ.....	VI
สารบัญตาราง.....	VIII
สารบัญภาพ.....	IX
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 กรอบแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย.....	2
1.4 ขอบเขตของงานวิจัย.....	5
1.5 นิยามศัพท์.....	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนป้อมมหากาฬ.....	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์พัฒนาสถาปัตยกรรมและชุมชน.....	17
2.3 มาตรฐานสาธารณสุขโลกและสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานสำหรับชุมชน.....	27
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาลักษณะเฉพาะชุมชน.....	30
2.5 กฎหมาย นโยบายที่เกี่ยวข้องและมาตรการส่งเสริม.....	46
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	55
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	58
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	58
3.2 เครื่องมือที่ใช้ทำการวิจัย.....	59
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	60
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	60

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	61
4.1 ลักษณะทางค้ำานกายภาพของชุมชนป้อมมหากาฬ.....	61
4.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนป้อมมหากาฬ ตามความคิดเห็นของนักวิชาการที่เกี่ยวกับการ อนุรักษ์ และพัฒนาสถาปัตยกรรม ชุมชน.....	67
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	69
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	69
5.2 อภิปรายผล.....	72
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	73
บรรณานุกรม.....	75
ภาคผนวก.....	77
ภาคผนวก ก.....	78
ภาคผนวก ข.....	84
ภาคผนวก ค.....	89
ประวัติผู้เขียน.....	93

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับจากงานสถาปัตยกรรมและอนุรักษ์ชุมชน.....22
4.1	แสดงการจำแนกข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างประชากร โดยรวมชุมชนป้อมมหากาฬ ผู้ตอบแบบสอบถาม.....62
4.2	แสดงข้อมูลทางด้านกายภาพของชุมชนป้อมมหากาฬ.....64
4.3	แสดงการจำแนกข้อมูลการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนป้อมมหากาฬ ตามความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนป้อมมหากาฬ.....66

สารบัญรูป

รูปที่	หน้า
2.1	วิถีชีวิตของชุมชนป้อมมหากาฬ สมัยเก่าแก่.....9
2.2	วิถีชีวิตของชุมชนป้อมมหากาฬ สมัยปัจจุบัน.....10
2.3	ซุ้มประตูทางเขาของหลักกำแพงป้อมมหากาฬ.....10
2.4	ป้อมมหากาฬในปัจจุบัน.....11
2.5	แผนที่ชุมชนป้อมมหากาฬ.....12
2.6	ภาพถ่ายทางอากาศชุมชนหลังป้อมมหากาฬ.....12
2.7	ภาพบ้านไม้ในชุมชนป้อมมหากาฬ.....13
2.8	บ้านไม้ของชุมชนป้อมมหากาฬ.....13
2.9	เขตชุมชนที่ติดกับป้อมมหากาฬ.....14
2.10	ด้านท้ายของกำแพงป้อมมหากาฬ.....14
2.11	ท่าเรือเก่าบริเวณชุมชน ป้อมมหากาฬ.....15
2.12	ลานกิจกรรมในชุมชนป้อมมหากาฬ.....15
2.13	มองจากชุมชนป้อมมหากาฬไปยังภูเขาทอง.....16
2.14	มองเห็นวัดราชนัคคารามวรวิหารผ่านประตูทางเข้าด้านทิศใต้.....16
2.15	แสดงแผนที่กรุงเทพฯ จัดทำขึ้นในปี 2469 (แสดงให้เห็นชุมชนกำแพงพระนครป้อม มหากาฬ).....33
2.16	แสดงภาพท่าเรือท่าเรือเก่าป้อมมหากาฬ.....33
2.17	แสดงภาพท่าเรือผ่านฟ้าลีลาศ.....34
2.18	แสดงภาพเรือนไทยหน้าจั่วแบบใบปรี้อ.....35
2.19	แสดงภาพการใช้ที่ดินที่เขตกรุงเทพมหานคร.....36
2.20	ถนนมหาไชยในอดีต.....37
2.21	ถนนมหาไชยในปัจจุบัน.....37
2.22	ภาพหมายตาที่สามารถมองเห็นชุมชนป้อมมหากาฬ.....43
2.23	แสดงภาพทิศทางของชุมชนป้อมมหากาฬ.....45

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ป้อมมหากาฬเป็นป้อมที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ได้ทรงโปรดให้สร้างขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2326 ซึ่งเป็นช่วงแรกของการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ เป็นราชธานี โดยในตอนนั้นพระองค์ทรงโปรดให้สร้างพระบรมมหาราชวัง ขุดคูเมืองและก่อกำแพงโดยรอบพระนครมีความยาวประมาณ 7.2 กิโลเมตร มีประตูใหญ่ 16 ประตูและมีป้อมปราการรวม 14 แห่ง ห่างกันประมาณป้อมละ 10 เส้น จนรอบพระนคร เพื่อป้อมกันข้าศึกอันประกอบด้วย ป้อมพระสุเมรุ ป้อมยุคลธร ป้อมมหาปราบ ป้อมมหากาฬ ป้อมหมู่ทะเลวง ป้อมเสือทะยาน ป้อมมหาไชย ป้อมจักรเพชร ป้อมผีเสื้อ ป้อมมหาฤกษ์ ป้อมพระจันทร์ ป้อมพระอาทิตย์ และป้อมอิติชจร แต่เนื่องจากในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) บ้านเมืองได้มีการขยายออกไปประกอบกับป้อมบางแห่งชำรุดทรุดโทรมจนไม่สามารถบูรณะและซ่อมแซมได้ทำให้ปัจจุบัน คงเหลือป้อมปราการอยู่เพียง 2 แห่ง ซึ่งก็คือ ป้อมพระสุเมรุ และป้อมมหากาฬ ซึ่งป้อมมหากาฬนั้น เป็นป้อมขนาดใหญ่ รูปทรงแปดเหลี่ยม กำแพงป้อม เป็นแบบไบเซมาขนาดใหญ่ ชั้นบนสุดเป็นรูปแปดเหลี่ยม หลังคาโครงไม้ มุงกระเบื้อง ทรงคล้ายฝาชีหรือใบบัวคว่ำ 2 ชั้น ที่ป้อมชั้นล่างมีปืนใหญ่ตั้งประจำช่องเสมา ซึ่งปัจจุบัน กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนให้เป็นโบราณสถานแห่งชาติเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2492 และต่อจากนั้นได้มีการบูรณะอย่างต่อเนื่องเสมอมา

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งเป็นบริเวณแรกของกรุงเทพมหานคร เมื่อแรกตั้งราชธานีตั้งแต่ พ.ศ. 2478 ได้ริเริ่มการอนุรักษ์โบราณสถานต่างๆ เช่น การบูรณะพระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพน พระราชวังบวรสถานมงคล การขึ้นทะเบียนคลองคูเมืองเดิมตลอดแนวคลองเป็นระยะ 2 กิโลเมตร

ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เรื่อยมาถึงฉบับที่ 9 ได้มีการบรรจุโครงการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ไว้ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มอบหมายให้ดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์ปรับปรุงและบูรณะโบราณสถานบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์มีหน้าที่พิจารณากำหนดนโยบายและแนวทางในการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ โดยให้ความสำคัญต่อการบูรณะโบราณสถานต่างๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร

โครงการกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ดำเนินการพัฒนาตามขั้นตอนตลอดระยะเวลากว่า 10 ปี ที่ผ่านมาทั้งด้านมาตรการและโครงการ โดยในส่วนของมาตรการได้แก่ การกำหนดนโยบายการใช้

ที่ดิน การควบคุมอาคารและสิ่งก่อสร้าง การวางแนวทางการอนุรักษ์ ฯลฯ สำหรับการพัฒนาในรูปแบบของโครงการ สามารถสรุปสถานภาพของการดำเนินโครงการได้เป็น 2 กลุ่มรวม 34 โครงการ ซึ่งโครงการสวนสาธารณะระดับชุมชนพิเศษเฉพาะ ป้อมมหากาฬ เป็นโครงการที่อยู่ในส่วนที่ได้รับความเห็นชอบแล้วคือ โครงการอนุรักษ์และปรับปรุงป้อมมหากาฬ และโครงการจัดสวนสาธารณะภูเขาทอง

การดำเนินโครงการสวนสาธารณะระดับชุมชนพิเศษเฉพาะ ป้อมมหากาฬเป็นโครงการที่ได้รับความเห็นชอบและอยู่ในความรับผิดชอบของกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐบาล เป็นโครงการที่จัดตั้งขึ้นเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่โดยรอบฉบับกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนในพื้นที่และส่งเสริมการท่องเที่ยวตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545 – 2549)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเพื่อที่จะอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ โดยศึกษาจากสภาพปัจจุบันทางด้านกายภาพที่มีผลต่อการอนุรักษ์ชุมชน เพื่อเสนอเป็นแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสามหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ ทางองค์การยูเนสโก ทางกรุงเทพมหานคร และทางชุมชนป้อมมหากาฬ เพื่อที่จะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ ให้กับองค์การยูเนสโก ประเทศไทย ดำเนินการต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปบริเวณพื้นที่ชุมชนป้อมมหากาฬ

1.2.2 เพื่อเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนป้อมมหากาฬ

1.3 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (2537 : 25-26) กล่าวว่า เมื่อกล่าวถึงชุมชนในลักษณะดังกล่าวอาจเรียกว่าชุมชนเมือง ซึ่งหมายถึงพื้นที่ส่วนหนึ่งของเมือง หรือทั้งเมืองก็ได้ พื้นที่ดังกล่าวอาจต้องการทั้งทั้งการอนุรักษ์และพัฒนาพร้อมกันในเวลาเดียวกัน การพัฒนาบริเวณที่มีงานสถาปัตยกรรมที่ควรอนุรักษ์หรือพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ ควรเป็นการพัฒนาที่มีกรอบจำกัดให้พัฒนาได้เท่าที่ไม่ทำลายบริเวณที่ควรอนุรักษ์ หรือเท่าที่พื้นที่สามารถรองรับกิจกรรมการพัฒนาได้ การพัฒนาลักษณะนี้เรียกว่า “การพัฒนาเชิงอนุรักษ์” ซึ่งแตกต่างกับ “การพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ” ซึ่งสามารถพัฒนาเพื่อการเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ คือ มีการอนุรักษ์น้อย พื้นที่ที่จะพัฒนาสองลักษณะจะแยกจากกัน โดยมีพื้นที่เชื่อมต่อซึ่งค่อยๆ เปลี่ยนแปลงการพัฒนาจากลักษณะหนึ่งไปยังอีกลักษณะหนึ่ง

การพัฒนาสิ่งแวดล้อมรอบงานสถาปัตยกรรม เป็นการพัฒนาพื้นที่ซึ่งเจ้าของพื้นที่อาจเป็น เอกชน นิติบุคคล หรือส่วนราชการ ซึ่ง โคนสิทธิแล้วสามารถสร้างสิ่งก่อสร้างบนพื้นที่ของตนแต่ เมื่อต้องคำนึงถึงความงามของบริเวณ และของชุมชนเมืองจึงต้องกำหนดนโยบายและมาตรการ ควบคุมพัฒนา

1.3.1 วิธีการดำเนินการพัฒนาเชิงอนุรักษ์

1. ทำการศึกษาแล้วกำหนดกรอบการพัฒนาสูงสุดในเขตสิ่งแวดล้อมงาน สถาปัตยกรรมพร้อมทั้งชี้แนะการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจไปยังบริเวณที่เหมาะสม
2. ทำการพัฒนาสาธารณูปโภค เช่น ถนน ทำเดิน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ฯลฯ เท่าที่จำเป็นโดยไม่ให้เกินกว่าที่กำหนดกรอบการพัฒนาไว้
3. ควบคุมการพัฒนาในบริเวณต่างๆ ตามกรอบการพัฒนาที่กำหนดไว้ ตลอดจน บริเวณที่เชื่อมต่อการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจต้องควบคุมให้เกิดความกลมกลืน และการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาต้องเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป
4. ส่งเสริมในเขตสิ่งแวดล้อมงานสถาปัตยกรรม มีความสง่างามและมีบรรยากาศที่ เหมาะสม สอดคล้องกลมกลืนกับงานสถาปัตยกรรม

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (2540 : 194-195) กล่าวถึง การอนุรักษ์เรือนพื้นถิ่นว่า แนวคิดใน การก่อสร้างเรือนพื้นถิ่น ซึ่งมีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งได้รูปแบบกลายเป็นประเพณีการ อยู่อาศัยและวิถีชีวิตของประชาชนแต่ละกลุ่มในพื้นที่ต่อมาเมื่อพื้นถิ่นเจริญขึ้น แนวโน้มที่ ประชาชนจะเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตและการอยู่อาศัยย่อมเกิดขึ้นจนขาดความเหมาะสม เช่น การ เลียนแบบการดำรงชีวิตของชาติอื่นที่ไม่สอดคล้องกับพื้นฐานการดำรงชีวิตของประชาชนกลุ่ม ต่างๆ ในท้องถิ่น อาจทำให้สังคมเดินหลงทางจนเกิดความขัดแย้งเป็นต้น

โดยทั่วไปแนวคิดในการอนุรักษ์ชุมชนเป็นการอนุรักษ์ความเป็นอยู่ทั้งบริเวณ (Living as a Whole) คือ ลักษณะเฉพาะของชุมชน หมายถึงเอกลักษณ์ของชุมชน ที่เกิดจากภาพรวมของกลุ่ม อาคาร รูปร่างของชุมชน โครงข่ายการสัญจร ขนาด บรรยากาศ และกิจกรรมทั้งสังคมและ เศรษฐกิจ รวมถึงลักษณะภูมิประเทศและนโยบายทางการเมื่อด้วย และสถาปัตยกรรม ได้แก่อาคาร และสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่ทำให้เกิดรวมกันเป็นสภาพแวดล้อมของชุมชน

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร (2537 : 173) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมชุมชน บุคคลมีขอบเขตเฉพาะ ของสภาพแวดล้อมชุมชนปรากฏอยู่ในจินตภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สภาพแวดล้อมขอบเขตเฉพาะ อย่างยิ่ง สภาพแวดล้อมของส่วนที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยและแหล่งกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร (2541: 26-27) ได้กล่าวถึง พฤติกรรมของมนุษย์ย่อมเกิดขึ้นใน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ มีส่วนในการส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อพฤติกรรมที่เกิดขึ้น งาน

ออกแบบการจัดระเบียบสภาพแวดล้อมกายภาพ จึงเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นเป้าหมายของการออกแบบ การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีดังนี้

1. เพื่อให้เกิดสุนทรียภาพของรูปทรง เพราะรูปทรงที่เด่นชัด สวยงามมีส่วนช่วยกระตุ้นกระบวนการรับรู้ของผู้พบเห็น
2. เพื่อให้เกิดการสื่อความหมายทางสัญลักษณ์ งานออกแบบต้องสื่อความหมายต่างๆ ให้สอดคล้องกับความเข้าใจของผู้ใช้หรือผู้พบเห็น และสามารถสื่อความหมายถึงหน้าที่ใช้สอยของสภาพแวดล้อมนั้นๆ
3. เพื่อให้เกิดการตอบสนองความต้องการทางหน้าที่ใช้สอย คือการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เพื่อให้สามารถได้ความต้องการทางหน้าที่ใช้สอยต่างๆ ของผู้ใช้ต้องสอดคล้องและสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วย

1.3.2 ปัญหาการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมและชุมชน

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (2537 : 26) การอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมและชุมชนปัจจุบันได้ขยายวัตถุประสงค์เพื่อให้สนองกิจการท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมด้วย จึงมีการนำหลักการตลาดใช้เป็นปัจจัยในการวิเคราะห์เพื่อหาศักยภาพการพัฒนา อย่างไรก็ตามกรมศิลปกรมีหน้าที่ดูแลรักษาโบราณสถานและสิ่งแวดลอมรอบโบราณสถาน ส่วน ศาสนสถานก็ได้รับการดูแลรักษาโดยวัด (ไทย) โบสถ์ (ฝรั่ง) และ มัสยิด (อิสลาม) ส่วนสิ่งแวดลอมที่กว้างไกลออกไปเป็นหน้าที่ขององค์กรท้องถิ่นดูแลรักษา ได้แก่ เทศบาล สุขาภิบาล และองค์การบริหารส่วนจังหวัดต่างๆ ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่และต้องได้รับความร่วมมือจากกระทรวงมหาดไทย กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสิ่งแวดลอมและประชาชนในท้องถิ่นอาจจัดตั้งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน หรือนักวิชาการอิสระ

ปัจจุบันกระแสการพัฒนามีมากจนปกป้องคุ้มครองโบราณไว้ได้ยากหลายครั้งกรมศิลปกรและสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดลอมมักถูก ประณามว่าเป็นผู้ขัดขวางความเจริญแทบทุกครั้ง ทั้งสองหน่วยงานต้องทำงานอย่าง โดดเดี่ยว สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนได้แก่

1. การพัฒนามากเกินไปจนพื้นที่รอบโบราณสถานไม่สามารถรองรับได้ ทำให้เป็นการทำลายบรรยากาศของพื้นที่รอบโบราณสถาน
2. การเร่งรัดการพัฒนาโดยละทิ้งขั้นตอนทางวิชาการที่ต้องปฏิบัติ เพื่อให้ได้ปริมาณมากกับการใช้เงินงบประมาณประจำปี
3. ยังค้นหาหลักฐานทางวิชาการไม่เพียงพอที่ดำเนินการอนุรักษ์
4. ไม่เข้าใจหลักการและวิธีการการอนุรักษ์และตัดสินใจดำเนินการอนุรักษ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. การจ้างเหมาให้ผู้อื่นทาการอนุรักษ์ปฏิบัติไม่ถูกต้องวิธีการกำหนดวิธีการตรวจงานไม่รัดกุม และการนำวิธีการตรวจงานก่อสร้างทั่วไปมาใช้ในการอนุรักษ์ซึ่งไม่ถูกต้อง

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาพื้นที่ในเขตพระนคร ถนนราชดำเนินกลาง โดยเน้นศึกษาพื้นที่บริเวณชุมชนป้อมมหากาฬและพื้นที่โดยรอบบริเวณชุมชนป้อมมหากาฬ โดยกำหนดทิศทางที่ศึกษา ดังนี้

1. ด้านทิศเหนือ จรดสะพานผ่านฟ้าลีลาศ
2. ด้านทิศใต้ ติดคลองวัดเทพธิดาราม
3. ด้านทิศตะวันออก ติดกับคลองโอ่งอ่าง
4. ด้านทิศตะวันตก ติดป้อมมหากาฬ

โดยคิดเป็นพื้นที่ประมาณ 4 ไร่ 3 งาน 59 ตารางวา

1.4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ที่ศึกษาได้แก่

1.1 ประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณโดยรอบป้อมมหากาฬ จากพื้นที่ 4 ไร่ 3งาน 59 ตารางวา 65 หลังคาเรือน จำนวน ประชากรทั้งหมด 270 คน

1.2 นักวิชาการที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและพัฒนาชุมชน

2. กลุ่มตัวอย่าง ที่ศึกษาได้แก่

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่บริเวณโดยรอบป้อมมหากาฬ จำนวน 159 คน

2.2 นักวิชาการที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและพัฒนาชุมชนจำนวน 3 คน

1.4.3 ตัวแปรที่ศึกษา

1. สภาพทั่วไปบริเวณพื้นที่ชุมชนป้อมมหากาฬ
2. แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนป้อมมหากาฬ

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ชุมชนป้อมมหากาฬ หมายถึง พื้นที่บริเวณหลังกำแพงป้อมมหากาฬเป็นพื้นที่ที่ล้อมรอบด้วย ถนนราชดำเนินกลาง ถนนมหาชัย คลองหลอดวัดเทพธิดาราม และคลองโอ่งอ่าง

การอนุรักษ์ หมายถึง การสืบทอดด้านแนวคิดในการปลูกสร้างให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี

แนวทาง หมายถึง รูปแบบวิธีการหรือข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เหมาะสมสำหรับนำไปใช้ ดำเนินการเพื่อให้งานสำเร็จตามความมุ่งหมาย

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม หมายถึง รูปแบบสถาปัตยกรรมและสภาพอาคาร อายุ วัสดุ ความสูง การใช้อาคาร

การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม หมายถึง การสงวน รักษา ดูแลป้องกันเพิ่มคุณค่าทางอาคาร และบริเวณใกล้เคียงที่มีความสำคัญและคุณค่าทางสถาปัตยกรรม การอนุรักษ์จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมของชุมชน ซึ่งจะไม่ใช่เป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาของเมืองในปัจจุบัน แต่กลับจะเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมเมืองในด้าน เอกสิทธิ์ เศรษฐกิจและสังคม

ลักษณะของชุมชน หมายถึง เอกสิทธิ์ของชุมชนที่เกิดจากภาพรวมของการรวมตัวของ คนภายในชุมชนรวมไปถึงสิ่งต่างๆ ที่ทำให้ชุมชนมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากชุมชนอื่นซึ่ง ประกอบด้วย

การใช้ประโยชน์ที่ดิน หมายถึง การใช้ประโยชน์ที่ดิน ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ โดย ในกิจกรรมนั้นๆ จะมีข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ควบคุมความหนาแน่นควบคุมความสูง ตลอดจนข้อจำกัดในการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

โครงข่ายทางสัญจร หมายถึง ระบบถนนภายในชุมชนที่เชื่อมโยงทั้งภายในตัวชุมชนและ ภายนอกชุมชน

ปัญหา หมายถึง สภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ ที่อยู่รอบตัวและส่ง ผลกระทบต่อชุมชน

ความต้องการ หมายถึง ความต้องการที่แท้จริงในการปรับปรุง สภาพแวดล้อมที่ ก่อให้เกิดปัญหา เพื่อให้ปัญหานั้นน้อยลงหรือหมดไป

กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง กิจกรรมของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชน ประกอบกับการเคลื่อนไหวทำกิจกรรมต่างๆ กิจกรรมนี้มีได้หมายถึงเฉพาะงานเทศกาลพิเศษ แต่ หมายถึงกิจกรรมประจำวันของคนในชุมชนด้วย

จินตภาพ หมายถึง ภาพรวมของพื้นที่ที่บุคคลจำได้หลังจากที่ได้มาพื้นที่นั้นๆ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาทฤษฎี หลักการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การวิจัย ดังนี้

- 2.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนป้อมมหากาฬ
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์พัฒนาสถาปัตยกรรมและชุมชน
- 2.3 มาตรฐานสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานสำหรับชุมชน
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาลักษณะชุมชน
- 2.5 กฎหมายนโยบายที่เกี่ยวข้องและมาตรการส่งเสริม
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนป้อมมหากาฬ

ความเป็นมาของชุมชน

ศรีศักร วัลลิโภดม (2546 : 116-128) ได้กล่าวว่า ไปเมื่อ 220 ปีก่อน ครั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้สร้างพระนครและบรมมหาราชวังขึ้น ณ บริเวณ "บางกอก" ก็ได้ทรงโปรดให้สร้างป้อมและกำแพงป้องกันการรุกรานของข้าศึกขึ้น 14 ป้อม ซึ่งหนึ่งในนั้น คือ "ป้อมมหากาฬ" เพื่อรับข้าศึกที่จะยกมาทางทิศตะวันออกทุกวันนี้ จะมีสักกัณฑ์รู้ว่าลี้กลงไปตลอดแนวป้อมมหากาฬ บริเวณสะพานผ่านฟ้าลีลาศ เป็นที่ตั้งของชุมชนอายุร่วม 220 ปี เป็นชุมชนที่เต็มไปด้วยตำนานของบ้านโบราณคู่มืองบางกอกที่หาได้ยากยิ่ง จะเรียกว่าเป็นแห่งเดียวที่ยังคงเหลืออยู่ในกรุงเทพฯ ี่ได้ เป็นแหล่งอาชีพเก่าแก่คู่มือง มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย เป็นชุมชนที่เต็มไปด้วยตำนาน ศิลปะ วัฒนธรรมคู่มือง แต่มาวันนี้ ชีวิตของพวกเขากำลังสั่นคลอน สมบัติอันล้ำค่าของแผ่นดินกำลังจะสูญหาย หลังจากที่กรุงเทพมหานครประกาศเวนคืนที่ดินบริเวณนี้ เพื่อทำเป็นสวนสาธารณะ หลังการสร้างป้อมมหากาฬ สมัยรัชกาลที่ 1 จนล่วงเข้าสมัยรัชกาลที่ 3 ได้ทรงสร้างวัดภูเขาทอง และสร้างวัดราชนัคคา ให้เป็นวัดประจำรัชกาล จึงได้ทรงพระราชทานที่บริเวณด้านนอกป้อมมหากาฬ(ชุมชนป้อมมหากาฬในปัจจุบัน) ให้ข้าราชการบริพารที่มีหน้าที่จัดการวัดเป็นที่อยู่อาศัยจำนวน 2 หลัง (ปัจจุบันคือ บ้านเลขที่ 97 และ บ้านเลขที่ 98) ซึ่งบ้านทั้ง 2 หลังนี้มีอายุมากกว่า 150 ปี ชานพระนครครั้งที่สร้างกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองรอบกรุง เพื่อขยายพระนครให้กว้างขวางออกไป และเป็นการอำนวยความสะดวก ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา โดยโปรดเกล้าฯ ให้เกณฑ์เขมรจำนวน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

10,000 คน ทำการขุดคลองทะเลแม่เจ้าพระยาตรงบางลำพู แล้ววกมาออกแม่น้ำเจ้าพระยาอีกด้านตรงวัดบพิตรพิมุข มีความยาว 85 เส้น พระราชทานนามว่า คลองรอบกรุง (แต่เรามักเรียกกันว่า คลองบางลำพูกับคลองโอ่งอ่าง) คลองรอบกรุงนี้เองที่ทำให้กรุงรัตนโกสินทร์กลายเป็นเมืองที่มีน้ำล้อมรอบ จนได้รับการขนานนามว่า เกาะรัตนโกสินทร์ คล้ายกับพระนครศรีอยุธยาที่มีคลองรอบกรุงเป็นแนวป้องกันพระนครชั้นแรก และโปรดเกล้าฯ ให้สร้างป้อมกำแพงเป็นแนวป้องกันชั้นที่สอง ซึ่งกำแพงและคูพระนครนี้มีความยาวเป็นแนวตลอดรอบกรุงรัตนโกสินทร์จากบริเวณคลองรอบกรุง พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองมหานาคข้างวัดสระเกศ โดยมีพระราชประสงค์ให้เป็นสถานที่สำหรับราษฎรเล่นเพลงเรือ ดอกสร้อยศุภวาในฤดูน้ำ ตามประเพณีครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ทำให้คลองมหานาคกลายเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งสินค้าสำคัญ จึงมีบ้านเรือนราษฎรปลูกอยู่ตามริมคลอง มีเรือแพค้าขายจำนวนมากในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ บริเวณด้านนอกแนวกำแพงแถบป้อมมหากาฬ หรือที่เรียกกันว่า “ชานกำแพงพระนคร” ด้านติดกับคลองโอ่งอ่าง คงยังไม่มีบ้านเรือนอาศัยอยู่ ดังที่ท่านกาญจนาภรณ์ (ขุนวิจิตรมาตรา) กล่าวถึงบริเวณสะพานผ่านฟ้าไว้ในหนังสือ เต็มคลองบางหลวง เล่ม 1 ว่าตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 เป็นต้นมา ใช้ข้างมากข้างที่เอามากรุงเทพฯ นั้นเป็นข้างมาจากเมืองนครนายก ซึ่งเป็นเมืองที่มีโจลงข้างมาก พวกกองข้างนำข้างจากนครนายกเดินทางตรงมากรุงเทพฯ ซึ่งรวรัดเอาไว้มาที่ปัจจุบันเป็นถนนหลานหลวง ริมคลองบางลำพู ตอนจะโค้งมาเป็นคลองโอ่งอ่าง นำข้างข้ามคลองมาขึ้นแถวสะพานผ่านฟ้าลีลาศแล้วเดินเลียบกำแพงมาที่ประตูผี (สำราญราษฎร) กำแพงเมืองนั้นตั้งอยู่ห่างจากคลองมาก ในสมัยต่อมามีคนไปปลูกบ้านสร้างเรือนอยู่ริมกำแพงโดยตลอดแสดงให้เห็นว่าที่ริมกำแพงด้านนอกนั้นเป็นพื้นที่ที่กว้างขวางขนาดข้างเดินได้สะดวก บ้านเรือนราษฎรคงจะค่อยๆ เข้ามาอยู่ในระยะต่อมา โดยเฉพาะในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดราชนาคและวัดเทพธิดาขึ้นในบริเวณภายในกำแพงพระนคร ทั้งยังได้พระราชทานที่ดินบริเวณป้อมมหากาฬให้ข้าราชการบริพาร ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการสร้างวัดเป็นที่อยู่อาศัยด้วย

ศรีศักร วัลลิโภดม (2546 : 116-128) ถิ่นฐานงานศิลป์เดิมพื้นที่บริเวณนี้คงจะคล้ายกับชานพระนครแหล่งอื่นๆ ที่มีบ้านเรือนและเรือนสวน ด้วยสภาพพื้นที่อุดมสมบูรณ์ติดกับแม่น้ำลำคลอง สะดวกในการเดินทางติดต่อค้าขาย วิถีชีวิตความเป็นชุมชนของกรุงเทพมหานครจึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับพระนครศรีอยุธยา ที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ภายในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์เท่านั้น แต่ยังมีชุมชนชานกำแพงพระนครอยู่ด้านนอกแนวกำแพงป้อม ไม่ว่าจะเป็นที่ป้อมพระสุเมรุ หรือป้อมมหากาฬ ฯลฯ ล้วนแล้วแต่มีชุมชนอาศัยอยู่ทั้งนั้น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินบริเวณนี้ พร้อมกับสร้างบ้านเรือนให้กับข้าราชการบริพารตำรวจ ซึ่งต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลต่อมา ก็มีข้าราชการบริพารและราษฎรเข้าไปปลูกสร้างบ้านเรือนเพิ่มขึ้นอีกจำนวนมาก บ้านเรือนที่ปลูกสร้างอยู่ริมคลองโอ่งอ่างนี้เป็นแนวขนานไปกับกำแพงเมือง ตั้งแต่เชิงสะพานผ่านฟ้าลีลาศไปถึงแนวคูคลอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตลอดวัดราชนัคคารามวรวิหาร จากป้อมเป็นกำแพงเมืองตลอดไปจนจดถนนบำรุงเมือง กำแพงเมืองคอนนี้มีประตูช่องกุฎี 2 - 3 แห่ง ซึ่งข้างในเป็นบ้านเรือนคนทั้งนั้นอยู่ติดกับคลองโองอ่าง “ประตูช่องกุฎี” นี้ ใน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ใ้ว่า ช่องกุฎ หมายถึงประตูกำแพงเมืองหรือกำแพงวังชั้นนอกที่เจาะเป็นช่องเข้าออก โดยไม่มีซุ้มประตู มีหลักฐานใน ราชกิจจานุเบกษา ปี จ.ศ.1237 (พ.ศ.2418) ราชนัคคารามวรวิหาร ทิศตะวันออก ประตูช่องกุฎออกบ้านพันเงินทิศตะวันออก

ศรีศักร วัลลิโภคม (2546 : 116-128) อดีตคนป้อมมหากาฬ หลังการสร้างป้อมมหากาฬ สมัยรัชกาลที่ 1 จนล่วงเข้าสมัยรัชกาลที่ 3 ได้ทรงสร้างวัดกุฎเขาทอง และสร้างวัดราชนัคคา ให้เป็นวัดประจำรัชกาล จึงได้ทรงพระราชทานที่บริเวณด้านนอกป้อมมหากาฬ (ชุมชนป้อมมหากาฬในปัจจุบัน) ให้ข้าราชการบริพารที่มีหน้าที่จัดการวัดเป็นที่อยู่อาศัยจำนวน 2 หลัง (ปัจจุบันคือ บ้านเลขที่ 97 และ บ้านเลขที่ 98) ซึ่งบ้านทั้ง 2 หลังนี้มีอายุมากกว่า 150 ปีชุมชนป้อมมหากาฬเป็นชุมชนเก่าแก่ที่อาศัยอยู่ริมกำแพงชั้นในของป้อมมหากาฬ ซึ่งเป็น 1 ใน 14 ป้อมสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้โปรดให้สร้างขึ้น ตั้งแต่เมื่อครั้งทรงสร้างพระนคร และพระบรมมหาราชวัง ป้อมมหากาฬเป็นป้อมหนึ่งที่ประจำพระนครด้านตะวันออก ต่อมาในปี 2492 กรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน ต่อจากนั้นก็มีการบูรณะอย่างต่อเนื่อง

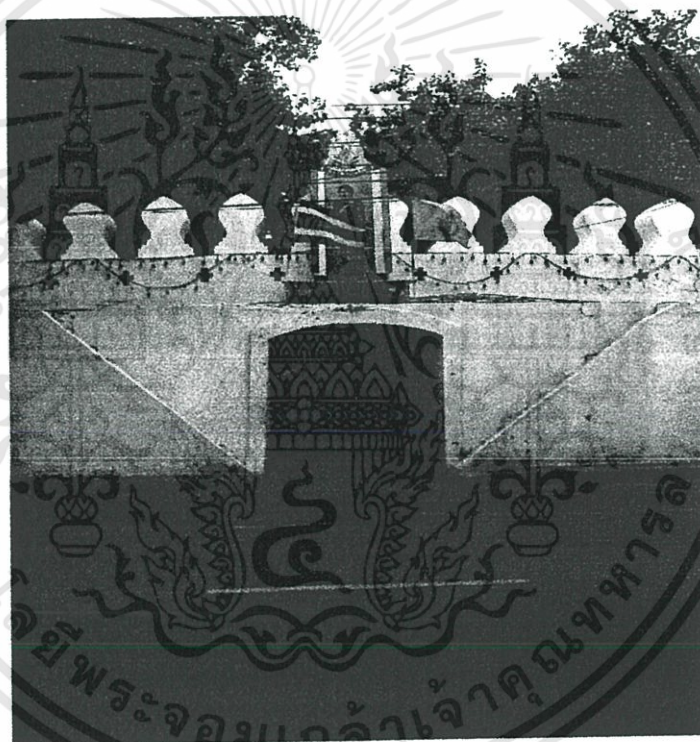
รูปที่ 2.1 วิถีชีวิตของชุมชนป้อมมหากาฬ สมัยเก่าแก่

ศรีศักร วัลลิโภคม (2546 :116-128.) วิถีชีวิตของชาวชุมชน ในอดีต ชาวชุมชนป้อมมหากาฬส่วนใหญ่มีอาชีพทำกรงนก, เครื่องปั้นดินเผา และอาชีพหลอมทอง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ปัจจุบันหลังประสบปัญหาเศรษฐกิจ ทำให้เกิดอาชีพต่างๆ ตามมา เช่น การทำกระเพาะปลา และรับจ้างทั่วไป เป็นต้น ขณะที่อาชีพดั้งเดิมก็ยังมียืนหยัดอยู่ได้อย่างเหนียวแน่น เช่น การทำกรงนก และเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

จากหลายอาชีพที่เก่าแก่และเกี่ยวเนื่องกับศิลปวัฒนธรรม ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา นานพอที่จะทำให้บุคคลทั่วไปได้รับรู้ถึงความเป็นมาและความเป็นไปของชุมชนเก่าแก่แห่งนี้ ซึ่งในอีกไม่ช้า ทุกอย่างอาจเหลือเพียงความทรงจำไว้ให้หวนรำลึกถึงเท่านั้น

รูปที่ 2.2 วิถีชีวิตของชุมชนป้อมมหากาฬ สมัยปัจจุบัน

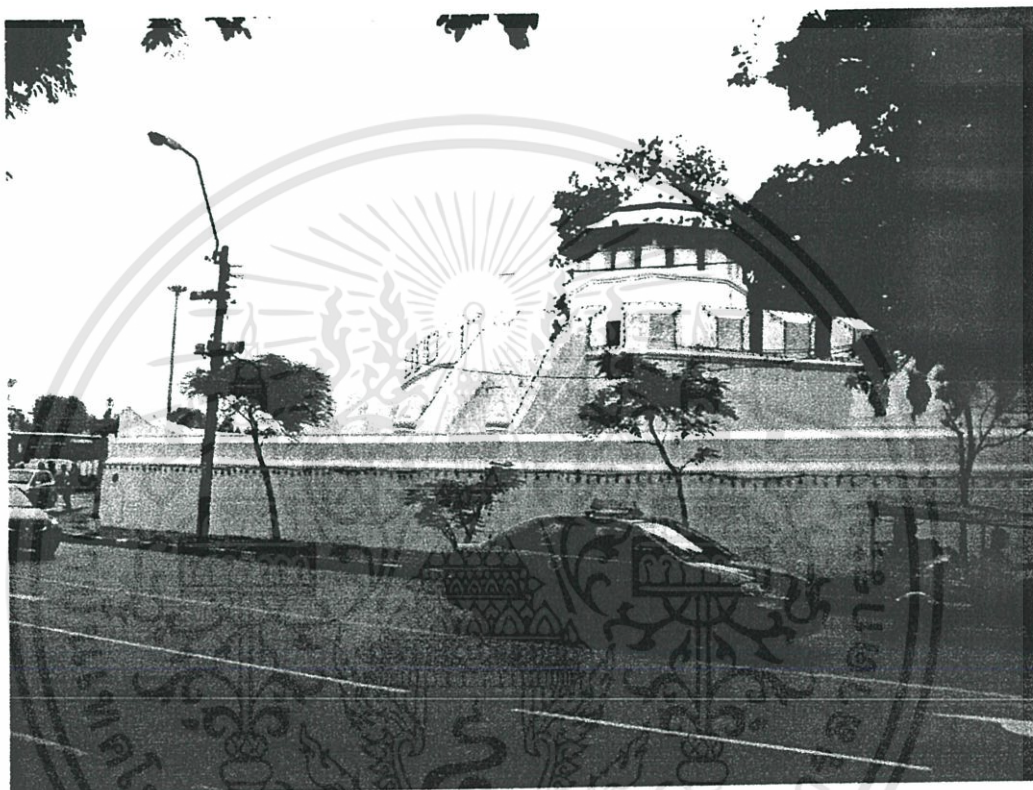

รูปที่ 2.3 ซุ้มประตูทางเขมาของหลักกำแพงป้อมมหากาฬ

ผู้ที่ผ่านไปมาบริเวณสะพานผ่านฟ้า ถนนมหาชัย หลายคนคงจะสังเกตเห็น "ป้อมมหากาฬ" ซึ่งเป็นป้อมที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากเป็น 1 ใน 14 ป้อมสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดให้สร้างขึ้นเมื่อครั้งที่ทรงสร้างพระนครและพระบรมมหาราชวัง เพื่อป้องกันการรุกรานของข้าศึก แต่อีกหลายคนอาจจะไม่ทราบว่า ตลอดหลังแนวกำแพง เป็นที่ตั้งของ "ชุมชนป้อมมหากาฬ" ชุมชนที่มีอายุเก่าแก่นับร้อยปี ซึ่งในอดีตเป็นที่อยู่อาศัยของ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้าราชการที่มีหน้าที่ดูแลวัดภูเขาทองและวัดราชนาคาที่อยู่ใกล้เคียง นอกจากนี้ ชุมชนป้อมมหากาฬยังเป็นชุมชน โบราณที่มีตำนานและอาชีพเก่าแก่ดั้งเดิมของคนไทยที่ยังสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้ นับว่าเป็นสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่ยังเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องของกรุงรัตนโกสินทร์ที่หลงเหลืออยู่น้อยเต็มทีในปัจจุบัน สำหรับอาณาบริเวณของชุมชน ด้านทิศเหนือติดสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ทิศใต้ติดคลองวัดเทพธิดาราม ทิศตะวันออกติดกับคลองโอบอ่าง ทิศตะวันตกติดป้อมมหากาฬ

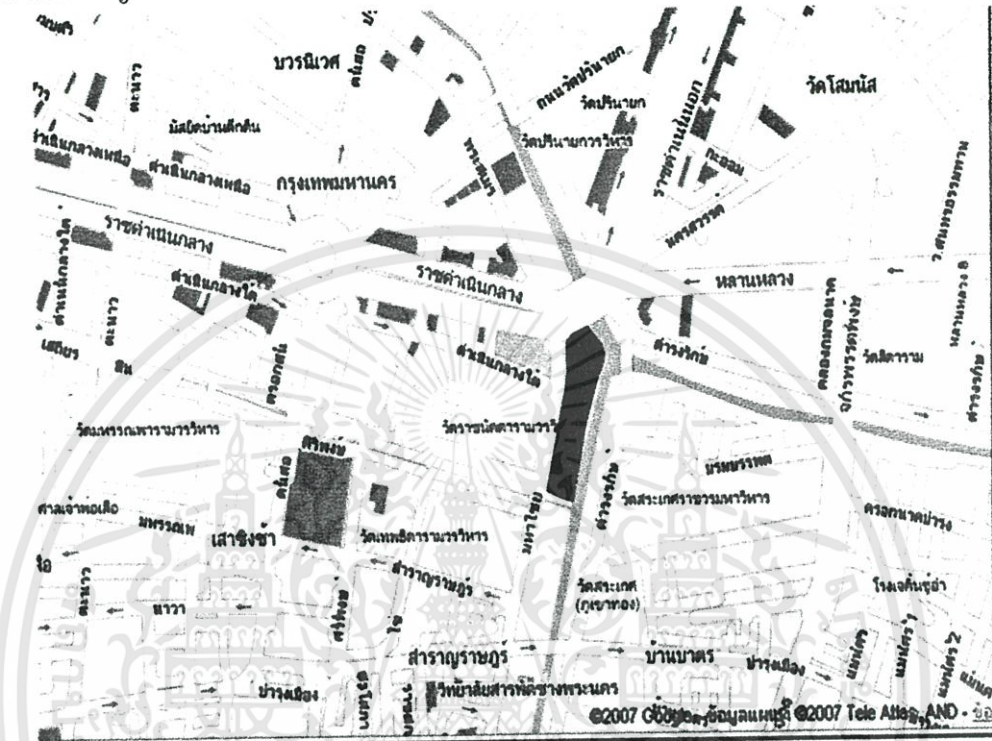

รูปที่ 2.4 ป้อมมหากาฬในปัจจุบัน

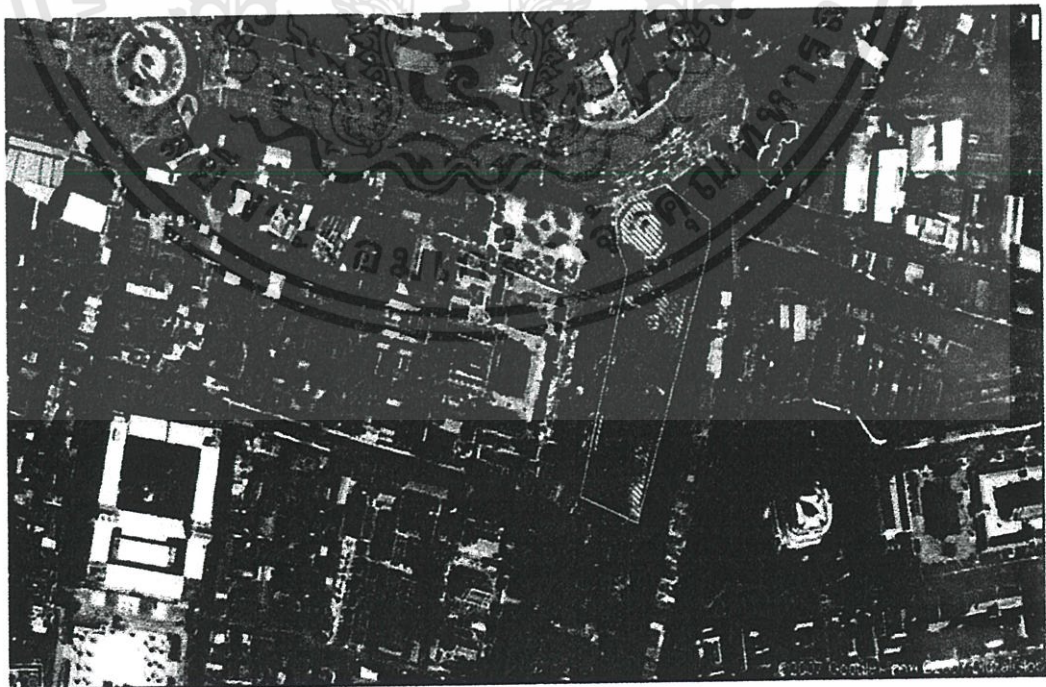
ด้านหลังกำแพงโบราณ มิได้เป็นพื้นที่ว่างเปล่า หากแต่คือชุมชนของ “ชาวรัตนโกสินทร์” ชาวชุมชนหลายท่านผู้ทันเห็นบรรยากาศงานดังกล่าว ได้ย้อนรำลึกถึงเหตุการณ์ในช่วงประมาณ 40 - 50 ปีที่ผ่านมาว่าตามลำคลองจะมีเรือแจวมาจากที่ต่างๆ ผู้หญิงแต่งตัวงดงาม นุ่งผ้าซิ่นใส่เสื้อแขนกระบอกสามส่วน มีผิวขาวที่เหลืองนวล แต่งหน้าทาปากอย่างสวยงาม มาลอยเรือเล่นสัทิวา บริเวณด้านหน้าตึกโบราณ ในเรือจะมีทั้งคนร้องสัทิวา มีคนตีกรับตีกลอง ต่างร้องเกี่ยวพาราสีเป็นที่สนุกสนาน แล้วขึ้นไปนมัสการพระบรมสารีริกธาตุบนภูเขาทอง วัดสระเกศ ที่มุมหนึ่งของสะพานผ่านฟ้า ด้านหน้ากรมโยธาธิการ (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าอยู่หัว)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สะพานผ่านฟ้า ส่วนเรือดำในสมัยนั้นเรียกกันว่าเรือหัวเดียว เป็นเรือจ้างขนถ่านจากหัวเมือง อยุธา สิงหนุรี อ่างทอง ขนถ่านใส่ชะลอมใส่กระสอบมาขาย โดยมาขึ้นที่ท่าเรือบริเวณหลังป้อมมหากาฬ ถ่านจำนวนมากจะถูกนำมาเก็บไว้ในตรอกอยู่ใกล้กับท่าเรือ ต่อมาจึงเรียกตรอกนี้ว่า ตรอกถ่าน หลังจากนั้นจะมีรถเจ๊กมารับถ่านไปขายในพระนคร ราคาชะลอมละ 5 - 10 สตางค์ ตามขนาดชะลอมใหญ่เล็ก

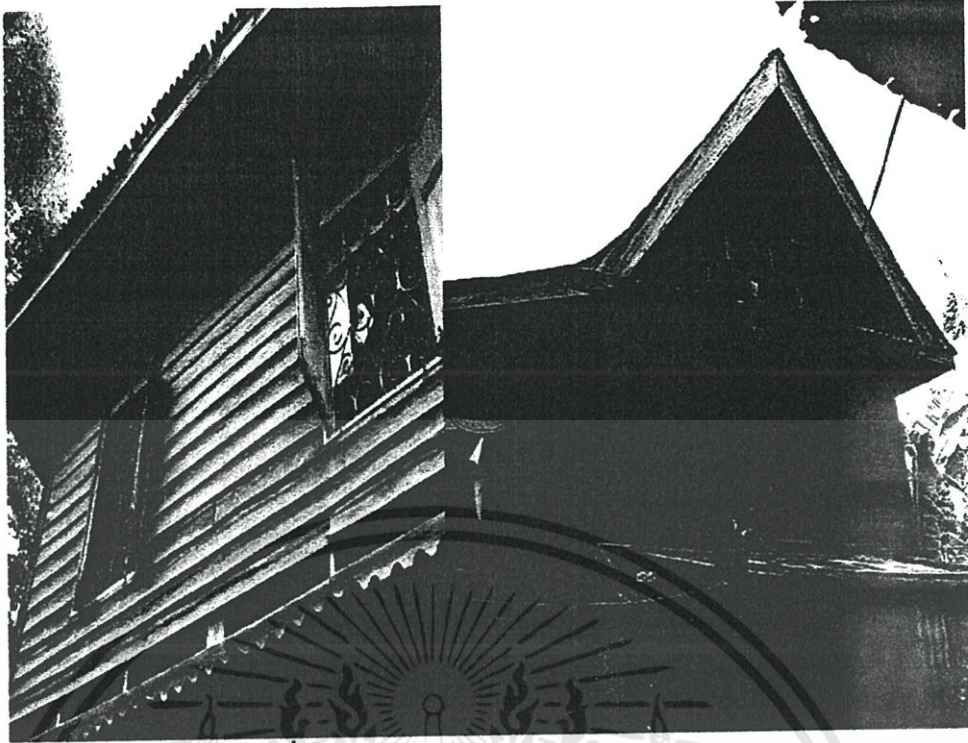

รูปที่ 2.5 แผนที่ชุมชนป้อมมหากาฬ

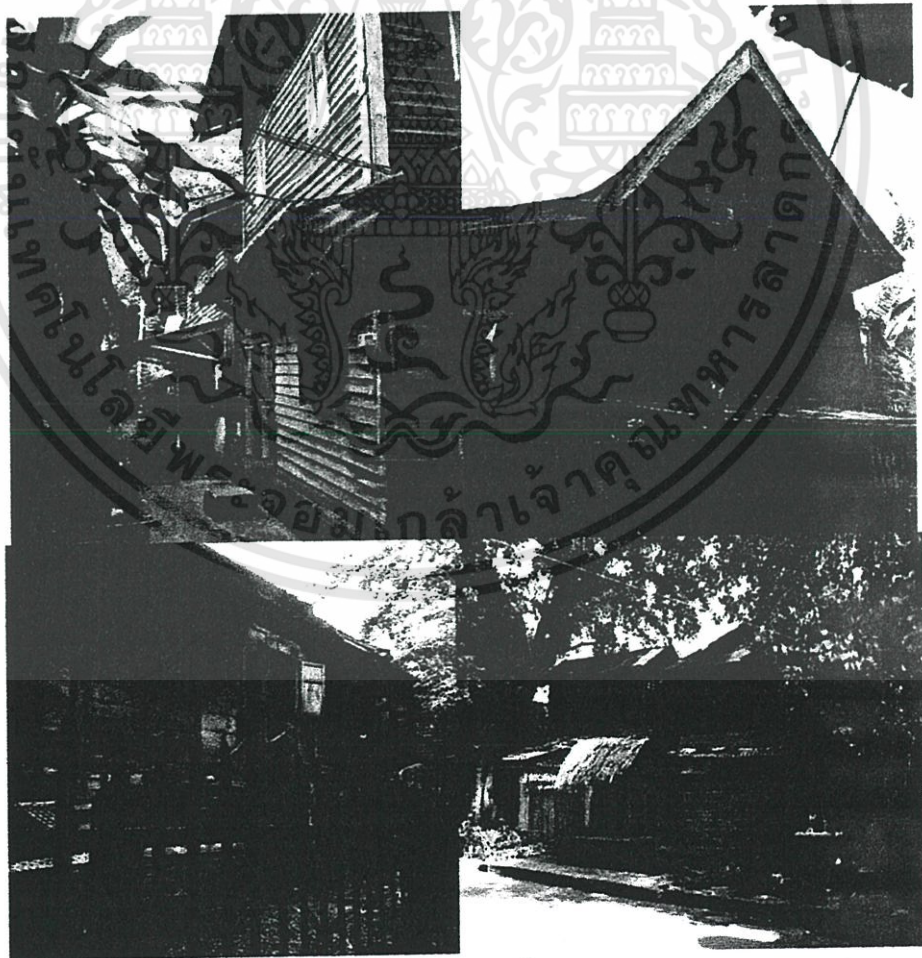

รูปที่ 2.6 ภาพถ่ายทางอากาศชุมชนหลังป้อมมหากาฬ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

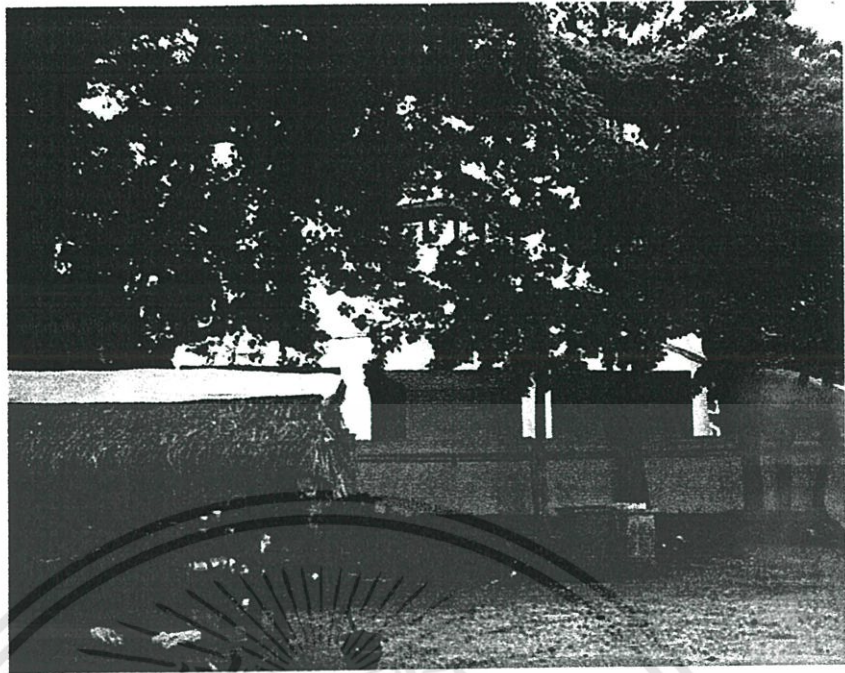

รูปที่ 2.7 ภาพบ้านไม้ในชุมชนป้อมมหากาฬ

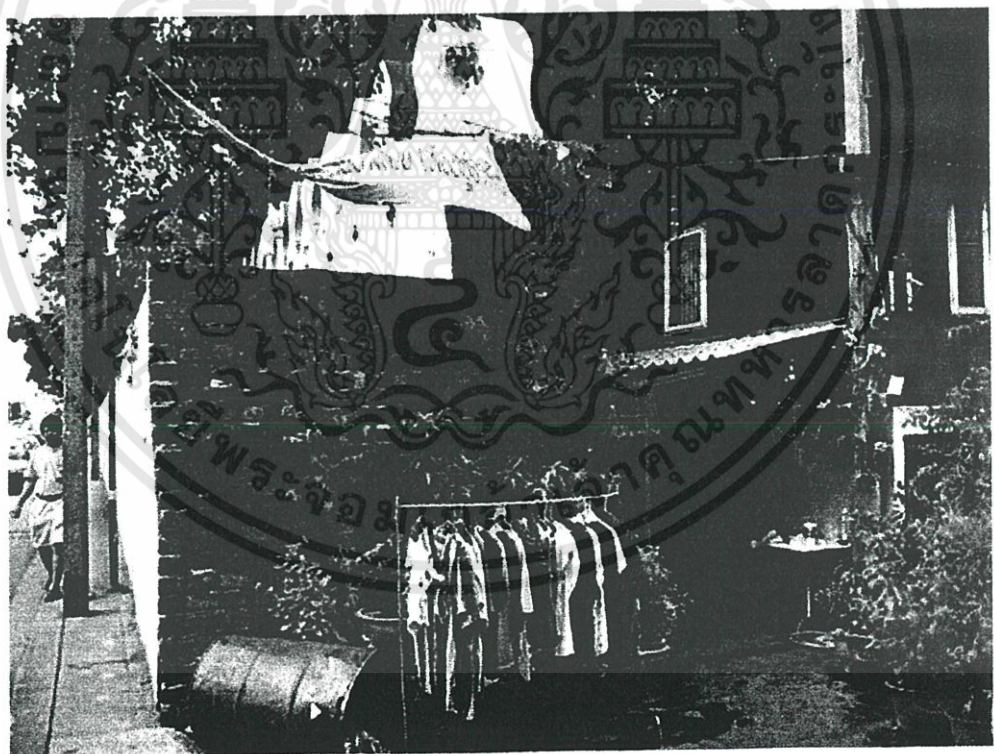

รูปที่ 2.8 บ้านไม้ของชุมชนป้อมมหากาฬ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

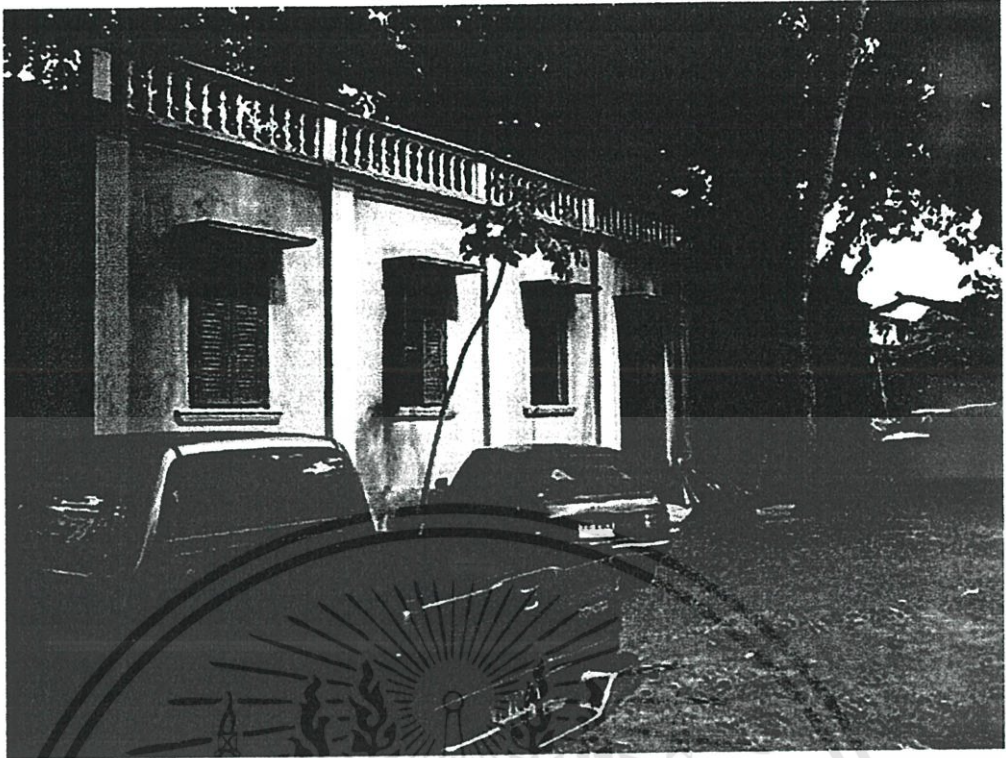

รูปที่ 2.9 เขตชุมชนที่ติดกับป้อมมหากาฬ

รูปที่ 2.10 ด้านท้ายของกำแพงป้อมมหากาฬ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

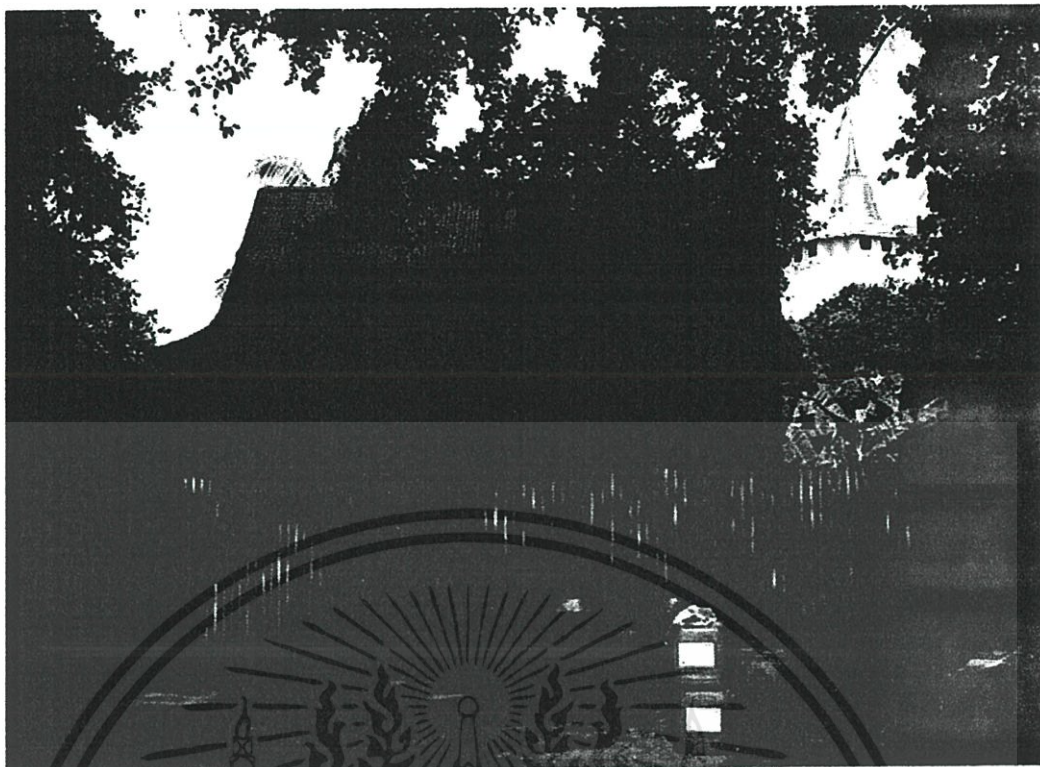

รูปที่ 2.11 ท่าเรือเก่าบริเวณชุมชน ป้อมมหากาฬ

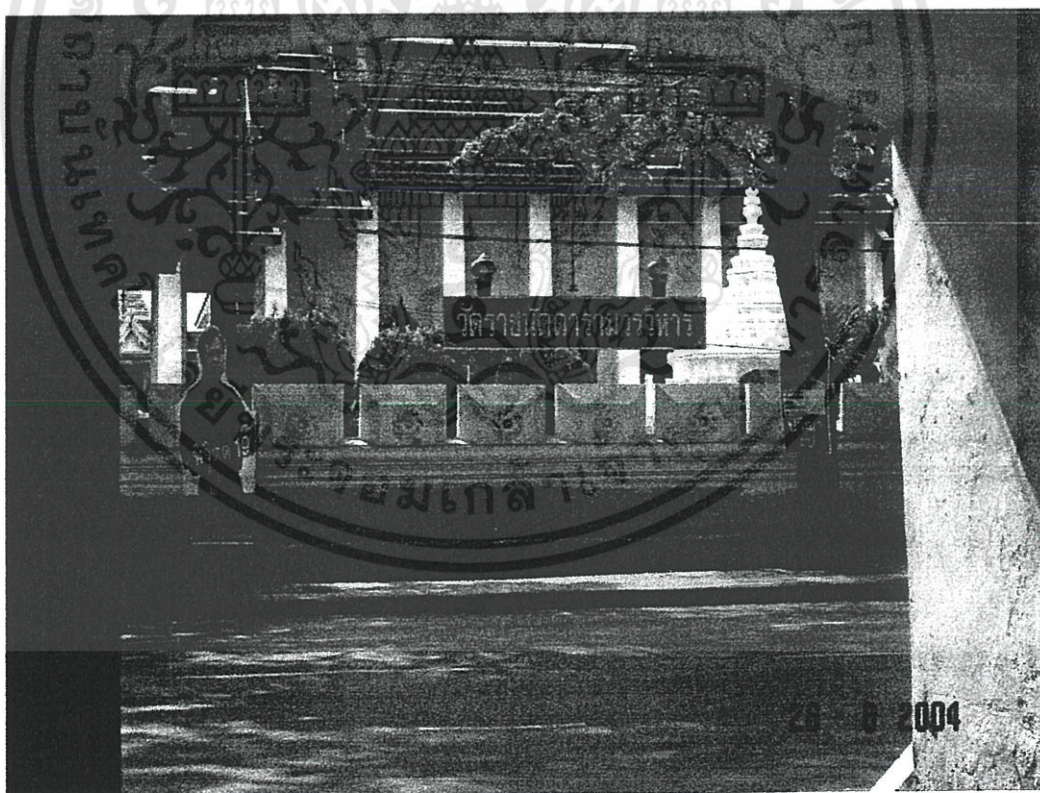

รูปที่ 2.12 ลานกิจกรรมในชุมชนป้อมมหากาฬ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 2.13 มองจากชุมชนป้อมมหากาฬไปยังภูเขาทอง

รูปที่ 2.14 มองเห็นวัดราชโอรสารามวรวิหารผ่านประตูทางเข้าด้านทิศใต้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมและชุมชน

ประสงศ์ เอี่ยมอนันต์ (กรมศิลปกร. 2531 : 29-31) การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน หมายถึง การชะลอการเสื่อมสภาพและความชำรุดทรุดโทรมของงานสถาปัตยกรรมประเภทต่างๆ ด้วยการอนุรักษ์มีการดำเนินงานหลายระดับ ๆ ได้แก่ การป้องกัน การเสื่อมสภาพ การรักษาสภาพ การเสริมความมั่นคงแข็งแรง การบูรณะ การจำลองแบบ การสร้างขึ้นใหม่ และการประยุกต์การใช้สอย (กรมศิลปกร. 2531 : 29-31) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผลการสำรวจ และการศึกษาสถาปัตยกรรมแต่ละชิ้น แล้วนำมาวิเคราะห์พร้อมทั้งกำหนดกรอบของการอนุรักษ์ว่าจะดำเนินการระดับใดส่วนการอนุรักษ์ชุมชน ซึ่งต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและระบบเศรษฐกิจสังคมของแต่ละท้องถิ่นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ชุมชนด้านกายภาพ ต้องเกี่ยวข้องกับที่ดินของแต่ละบุคคลที่รวมกันเป็นชุมชน ซึ่งเจ้าของที่ดินย่อมมีความคิดเห็นแตกต่างกันทั้งในการพัฒนาและการอนุรักษ์ การกำหนดกรอบของการอนุรักษ์ชุมชนจึงแตกต่างไปจากการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมไปด้วย

2.2.1 การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม (กรมศิลปกร. 2531 : 29-31)

1. ต้องทำการศึกษาค้นคว้าหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการกำหนดแนวทาง หลักการและวิธีการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมแต่ละแห่ง
2. ต้องกำหนดกรอบการอนุรักษ์ให้ชัดเจนว่าจะอนุรักษ์อย่างไร และระดับใดอาจเป็นการสงวนรักษา การปฏิสังขรณ์ หรือการบูรณะ (ระเบียบกรมศิลปกรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528)

การกำหนดกรอบการอนุรักษ์เท่ากับการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายและมาตรการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรม ในกรณีที่มีงานสถาปัตยกรรมที่ต้องอนุรักษ์เป็นกลุ่มซึ่งมีอาคารหลายหลังจะต้องกำหนดกรอบการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมทั้งกลุ่มก่อน แล้วจึงกำหนดกรอบการอนุรักษ์อาคารแต่ละหลังอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งอาคารแต่ละหลังอาจมีกรอบการอนุรักษ์ไม่เท่ากันอาจเป็นคนละลักษณะและคนละระดับก็ได้

กรอบการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมดังกล่าวถูกกำหนดไว้เป็นแนวทาง เพื่อความถูกต้องในการอนุรักษ์มิให้ทำการอนุรักษ์ระดับใดระดับหนึ่งมากเกินไป เช่น สงวนรักษามากเกินไปหรือบูรณะมากเกินไป จนกระทั่งมีวัสดุใหม่และฝีมือใหม่เข้าไปแทรกแซงอยู่ในงานสถาปัตยกรรมที่จะอนุรักษ์มากเกินไปจนข่มความเก่าของงานสถาปัตยกรรมเดิม ซึ่งอาจทำลายบรรยากาศของอาคารลงไปเป็นต้น

3. ต้องสร้างรูปแบบ กำหนดวิธีการและรายละเอียดต่างๆ ในการอนุรักษ์ตลอดจนการกำหนดวัสดุที่จำเป็นมาใช้

4. การดำเนินงานในการอนุรักษ์ ส่วนใหญ่กรมศิลปากร เป็นผู้อนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมเก่าหรือโบราณสถาน ศาสนสถานและงานของราชการ พร้อมทั้งให้การสนับสนุนด้านวิชาการแก่องค์กรและประชาชนที่ร้องขอ ในอดีตการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมเก่าหรือโบราณสถานมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา และดำรงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ปัจจุบันมีการขยายวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวด้วยทำให้มีการเพิ่มงบประมาณในการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมเก่าหรือโบราณสถานมากขึ้น

5. การปรับปรุงภูมิทัศน์ ได้แก่ การทำผังบริเวณพื้นที่งานสถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน และส่งเสริมให้งานสถาปัตยกรรมโบราณสถานสง่างามตามพื้นที่ที่สามารถรองรับได้

2.2.2 การอนุรักษ์ชุมชน

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (2537 : 25-26) การอนุรักษ์ชุมชน อาจตีได้สองความหมาย ทั้งชุมชนที่เป็นลักษณะทางกายภาพ ได้แก่สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบงานสถาปัตยกรรมที่ต้องอนุรักษ์ เพื่อให้งานสถาปัตยกรรมดังกล่าวมีความเด่นสง่างามสมกับเป็นอาคารที่ต้องอนุรักษ์ การตีความอีกลักษณะหนึ่งอาจหมายถึงกลุ่มหรือบริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานตามลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และกายภาพของแต่ละแห่ง ซึ่งอาจต้องมีการอนุรักษ์ทั้งบริเวณไว้ให้ครบถ้วนทุกลักษณะนอกเหนือจากลักษณะทางกายภาพ สำหรับกรณีนี้อาจจะกล่าวถึงการอนุรักษ์ชุมชนตามลักษณะทางกายภาพเพื่อปกป้อง คุ้มครองและส่งเสริมงานสถาปัตยกรรมเท่านั้น

เมื่อกล่าวถึงชุมชนในลักษณะดังกล่าวอาจเรียกว่าชุมชนเมือง ซึ่งหมายถึงพื้นที่ส่วนหนึ่งของเมืองหรือทั้งเมืองก็ได้ พื้นที่ดังกล่าวอาจต้องการทั้งการอนุรักษ์และพัฒนาพร้อมกันในเวลาเดียวกัน การพัฒนาบริเวณที่มีงานสถาปัตยกรรมควรอนุรักษ์หรือพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ หรือเท่าที่พื้นที่สามารถรองรับกิจกรรมการพัฒนาได้ การพัฒนาลักษณะนี้เรียกว่า “การพัฒนาเชิงอนุรักษ์” ซึ่งแตกต่างกับ “การพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ” ซึ่งสามารถพัฒนาเพื่อการเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ คือมีการอนุรักษ์น้อย พื้นที่ที่จะพัฒนาสองลักษณะจะแยกจากกัน โดยมีพื้นที่เชื่อมต่อซึ่งค่อยๆ เปลี่ยนแปลงการพัฒนาจากลักษณะหนึ่ง

การพัฒนาสิ่งแวดล้อมรอบงานสถาปัตยกรรม เป็นการพัฒนาพื้นที่ซึ่งเจ้าของพื้นที่อาจเป็นเอกชน นิติบุคคล หรือส่วนราชการซึ่งโดยสิทธิแล้วสามารถสร้างสิ่งก่อสร้างบนพื้นที่ของตนได้ แต่เมื่อคำนึงถึงความงามของบริเวณ และของชุมชนเมืองจึงต้องกำหนดนโยบายและมีมาตรการควบคุมการพัฒนา

2.2.3 วิธีการดำเนินการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ (สุภชัย เจริญศิริ, 2547 : 18)

1. ทำการศึกษาแล้วกำหนดกรอบการพัฒนาสูงสุดในเขตสิ่งแวดล้อมงานสถาปัตยกรรม พร้อมทั้งชี้แนะการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจไปยังบริเวณที่เหมาะสม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. ทำการพัฒนาาระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ทางเดิน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ฯลฯ เท่าที่จำเป็นโดยไม่ให้เกินกว่าที่กำหนดกรอบการพัฒนาไว้
3. ควบคุมการพัฒนาในบริเวณต่างๆ ตามกรอบพัฒนาที่กำหนดไว้ตลอดจนบริเวณที่เชื่อมต่อการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจต้องควบคุมให้เกิดความกลมกลืน และการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาต้องเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป
4. ส่งเสริมให้เขตสิ่งแวดล้อมงานสถาปัตยกรรม มีความสวยงามและมีบรรยากาศที่เหมาะสม สอดคล้องกลมกลืนกับงานสถาปัตยกรรมนั้นๆ

2.2.4 องค์การและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน (อโนทัย อินทรมณี. 2547 : 23-25)

1. การอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมและชุมชนเป็นงานใหญ่ ซึ่งเป็นงานของส่วนรวมมิใช่ของผู้ใดผู้หนึ่ง ฉะนั้นการอนุรักษ์ การดูแลรักษา จึงเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกฝ่าย หน่วยงานทุกหน่วยงาน ทั้งของรัฐบาลและเอกชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ในการเข้ามาดำเนินการนั้นต้องเป็นไปตาม บทบาทหน้าที่ จังหวะและช่วงเวลาที่เหมาะสม ดังนั้นจึงต้องมีการประสานงานที่ดีซึ่งต้องมี 2 หน่วยงานที่คอยประสานงานอีกหน่วยงานหนึ่งด้วยจึงทำให้การอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมและชุมชนเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายได้

2. หน่วยงานของภาครัฐบาล (อโนทัย อินทรมณี. 2547 : 23-25)

2.1 หน่วยงานส่วนกลาง ต้องมีความรู้และความสำนึกในการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมและชุมชน เนื่องจากมีอำนาจในการกำหนดนโยบาย เป้าหมายและมาตรการทั้งการพัฒนาและอนุรักษ์ว่าจะให้ดำเนินการในภูมิภาคไหน ระดับใด หน่วยงานประเภทนี้ได้แก่

2.1.1 สถาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งมีทั้งระดับภูมิภาคและจังหวัด จะเป็นหน่วยงานที่กำหนดเป็นนโยบายว่าในภูมิภาคต่างๆ นั้น จังหวัดใดจะพัฒนาอย่างไร บางจังหวัดที่มีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม หรือมีแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติ การพัฒนาควรกำหนดไว้เลยว่าจะต้องเป็น “การพัฒนาเชิงอนุรักษ์”

2.1.2 กรมการผังเมือง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่จัดทำแผนพัฒนาทางด้านกายภาพซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน โครงข่ายคมนาคมขนส่ง และโครงการกิจการสาธารณูปโภคอีกทั้งสามารถกำหนดนโยบาย มาตรการและวิธีดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาด้วย แผนที่กรมการผังเมืองได้ทำไว้มีหลายระดับ ได้แก่ แผนพัฒนาภูมิภาค จังหวัดและ เมือง โดยทำเป็นผังภาค ผังโครงสร้างจังหวัด ผังเมืองรวม ผังเมืองเฉพาะ ผังพัฒนาชุมชน ผังตำบล และผังเฉพาะกิจ

2.1.3 กรมศิลปากร เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ภายใต้แผนพัฒนาการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรมของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในแผนดังกล่าวได้กำหนดแผนงานโครงการต่างๆ ที่จะปกป้องคุ้มครองและรักษามรดกทางวัฒนธรรมทั้งตัวโบราณสถานและแหล่งมรดกทางศิลปวัฒนธรรมด้วย ซึ่งได้จัดทำเป็นแผนแม่บทโครงการนครประวัติศาสตร์ อุทยานประวัติศาสตร์ การอนุรักษ์โบราณสถาน และการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีต่างๆ

2.1.4 สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่จัดทำแผนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และศิลปกรรม ได้จัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงชุมชน สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และศิลปกรรม ได้จัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าที่มีความสำคัญต่างๆ เพื่อปกป้องคุ้มครองเมื่อทำให้มีการพัฒนาสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนในเมืองเก่า มิให้มีการพัฒนามากเกินไปจนกระทั่งไปทำลายสภาพแวดล้อม โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ บรรยากาศ และวิถีชีวิตของคนในเมืองเก่าเหล่านี้

2.1.5 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดทำแผนท่องเที่ยวภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นแผนการท่องเที่ยวทั้งประเทศ ภูมิภาค จังหวัดและแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ทั้งที่เป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และชุมชน แผนดังกล่าวจึงมีความสำคัญในการกำหนดนโยบาย เป้าหมายและมาตรการที่จะอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ดังกล่าวมิให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคมากเกินไปจนพื้นที่ไม่สามารถรองรับการพัฒนาได้ ก็จะเป็นการขัดต่อการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมและชุมชนด้วย

2.1.6 หน่วยงานกลางที่ปฏิบัติงานเฉพาะบางเรื่อง ได้แก่ กรมทางหลวงแผ่นดิน กรมโยธาธิการ และสำนักงานเร่งรัดและพัฒนาชนบท มีหน้าที่ตัดถนนและขยายถนน แทบทุกครั้งที่ปฏิบัติงานโดยมิได้คำนึงถึงการพัฒนามากเกินไปในบางบริเวณเป็นการทำลายโบราณสถาน ย่านประวัติศาสตร์ และสภาพแวดล้อมทางศิลปกรรม เช่น การตัดถนนใกล้โบราณสถาน หรือขยายถนนในเขตเมืองเก่า หรือย่านเก่าทำให้ขนาดสัดส่วน (Scale) แบบแผนถนน (Street Pattern) และ เนื้อเมือง (Urban Fabric) ต้องถูกทำลายไป กรมโยธาธิการสามารถใช้กฎกระทรวงที่ออกตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร ควบคุมอาคาร ควบคุมสิ่งปลูกสร้างในบริเวณมิให้ประวัติศาสตร์ต่างๆ ต้องเสียไปโดยทำลายเส้นขอบฟ้า (Sky Line) และจิตภาพ (Image) ของเมืองเป็นต้น นอกจากนี้ยังมี การเคหะแห่งชาติและนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ที่มีหน้าที่จัดหาสถานที่ก่อสร้าง โครงการที่อยู่อาศัยและสถานที่ก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรม ตามลำดับในการเลือกสถานที่ก่อสร้างต้องคำนึงถึงมิให้โครงการขนาดใหญ่ดังกล่าวเข้าไปทำลายสภาพแวดล้อมศิลปกรรมด้วย

2.1.7 หน่วยงานท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่ควบคุมดูแลพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งงานสถาปัตยกรรมและชุมชน จึงมีหน้าที่ป้องกันคุ้มครองโบราณสถานและแหล่งศิลปกรรมโดยตรง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ได้แก่ เทศบาล ระดับต่างๆ สุขาภิบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งต้องกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่จะปกป้องคุ้มครองงานสถาปัตยกรรมและชุมชนให้ชัดเจน โดยต้องปรากฏในแผนพัฒนาต่างๆ ว่าบริเวณใดให้มีการพัฒนาลักษณะใด มากหรือน้อยเท่าใด พร้อมทั้งต้องมีมาตรการและวิธีการในการปกป้องคุ้มครองให้ชัดเจน รวมทั้งสร้างมาตรการจูงใจ ให้รางวัล แก่ผู้ปฏิบัติตามและลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนและไม่ร่วมมือปฏิบัติด้วย

3. องค์การเอกชนและประชาชน (อโนทัย อินพรหมมี. 2547 : 25)

3.1 องค์การพัฒนาเอกชน (Non - Government Organization) คือองค์การอิสระมี ลักษณะและวัตถุประสงค์เฉพาะตัว องค์การดังกล่าวเกิดจากการรวมตัวของบุคคล ความคิดและ ทรัพยากรต่างๆ มาปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์อย่างต่อเนื่อง องค์การเหล่านี้ได้แก่ มูลนิธิ สมาคม ชมรม หรือกลุ่มกิจกรรมต่างๆ สมาชิกขององค์การมีทั้งนักวิชาการจากส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น และ ประชาชนในท้องถิ่น การปฏิบัติงานขององค์การ มีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการชัดเจนส่วนการ ตัดสินใจมาจากผลการประชุมของกรรมการบริหารองค์การ ปัจจุบันรัฐบาลเปิดโอกาสให้องค์การ พัฒนาเอกชน ได้เข้าร่วมเป็นการรณรงค์กับองค์การของรัฐทุกระดับและทุงานที่เกี่ยวข้องกับ สภาพแวดล้อม วิถีชีวิตของคนและสัตว์ งานขององค์การ พัฒนาเอกชนส่วนใหญ่เป็นการ ประสานงานระหว่างรัฐบาลกับประชาชนเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐบาลกับประชาชน เพื่อ สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ให้ความรู้ สร้างจิตสำนึกและเป็นการประชาสัมพันธ์ด้วย บางครั้ง องค์การพัฒนาเอกชนดังกล่าวก็ทำหน้าที่ตรวจสอบการปฏิบัติงานของรัฐบาล และนำข้อมูลมา ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจด้วย

3.2 นักวิชาการอิสระหรือผู้ทรงคุณวุฒิได้แก่ ผู้มีความรู้ในท้องถิ่นที่มีได้เป็นสมาชิก ขององค์การพัฒนาเอกชน ส่วนมากมักเป็นผู้อาวุโส ข้าราชการบำนาญ ครูอาจารย์ที่มีความสนใจ และเอาใจใส่ดูแลรักษาท้องถิ่นของตน สำหรับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและ ชุมชนนั้นต้องประกอบด้วยบุคลากรจากหลายฝ่ายในวงการวิชาการและวิชาชีพ ได้แก่ สถาปนิก และนายช่างออกแบบชุมชนเมือง วิศวกร นักประวัติศาสตร์ นักวิชาการ (ด้านต่างๆ) และช่างฝีมือ ด้านต่างๆ ซึ่งบุคลากรดังกล่าวต้องมีการศึกษาอบรมและฝึกฝนมาทางด้านการอนุรักษ์ และต้องมี จิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมด้วย

สรุป องค์การและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรม และชุมชนมี มากเนื่องจากลักษณะงานอนุรักษ์ต้องการความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ และความร่วมมือ จก บุคคลทุกฝ่ายและทุกองค์การที่เกี่ยวข้อง บุคลากรกลุ่มต่างๆ มีดังนี้

ตารางที่ 2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับจากงานสถาปัตยกรรมและอนุรักษ์ชุมชน

กลุ่มที่ 1	ผู้มีความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรม
กลุ่มที่ 2	ผู้มีความรู้ด้านแบบอาคาร ประวัติศาสตร์ศิลปะ การสำรวจและ เขียนแบบ ด้านการวัด
กลุ่มที่ 3	ผู้กำหนดนโยบาย เป้าหมาย และมาตรการในการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรม และชุมชน
กลุ่มที่ 4	ผู้ดำเนินการอนุรักษ์ มีทั้งสถาปนิก วิศวกร และผู้ทำงานช่างฝีมือด้านต่างๆ คือ ช่างก่อสร้าง ช่างโยธา ช่างเขียนแบบ ช่างศิลปกรรม และช่างอื่นๆ
กลุ่มที่ 5	ผู้มีความรู้ด้านการจัดการเพื่อกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และมาตรการในการ ใช้ประโยชน์จากงานสถาปัตยกรรมและชุมชนที่ได้อนุรักษ์ไว้ ซึ่งการใช้ ประโยชน์ดังกล่าว ต้องไม่ทำลายสิ่งที่ได้อนุรักษ์สภาพแวดล้อมบรรยากาศ และวิถีชีวิตในชุมชนนั้นๆ

ส่วนองค์กรที่เกี่ยวข้องมีทั้งฝ่ายรัฐบาลและเอกชนซึ่งมีทั้งหน่วยงานส่วนกลางส่วนท้องถิ่น การอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมและชุมชนต้องมีบุคลากรที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย จึงจำเป็นต้องมีการ ประสานงานที่ดี เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ ตามวาระและตามงบประมาณที่ กำหนด นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการดูแลรักษาเพื่อให้ประชาชน ได้รับทราบนโยบายและการปฏิบัติงานทุกระยะของงานนั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องปฏิบัติอย่างยิ่ง และ ในช่วงปฏิบัติงานควรจัดกิจกรรม และนิทรรศการให้ประชาชนและเยาวชนได้รับทราบวิธี ปฏิบัติงานของนักอนุรักษ์ โดยให้ชมการปฏิบัติงานจริงบ้าง และจัดคำอธิบายเพื่อความเข้าใจ บ้าง จึงเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนและเยาวชนเห็นคุณค่าการอนุรักษ์และสามารถกระตุ้นให้เกิด จิตสำนึกในการอนุรักษ์และรักษามรดกทางศิลปกรรม ได้มาก ทั้งในประวัติศาสตร์โบราณคดี เศรษฐกิจ สังคม การบริหาร การปกครอง สถาปัตยกรรมศิลปกรรม และเทคโนโลยีของช่วงเวลา นั้น ซึ่งจะทำให้ได้แนวร่วมในการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมและชุมชนมากยิ่งขึ้น

2.2.5 เกณฑ์ในการพิจารณาเลือกอาคารอนุรักษ์

ในการพิจารณาพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์นั้น Nahoum Cohen (1998) ได้ให้ความเห็นว่า เอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่จะต้องประกอบไปด้วย 2 ส่วนสำคัญคือ

1. คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ คือในแง่ความงาม ความพึงพอใจ
2. คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คือในแง่ประวัติศาสตร์ ความเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ในส่วนของสถาปัตยกรรม Aian Dobby (1978 :33-34) ได้เสนอเกณฑ์ในการเลือก สถาปัตยกรรมที่ควรอนุรักษ์ไว้ 8 ประการคือ

1. งานสถาปัตยกรรมนั้นมีคุณค่าทางศิลปะอย่างสูง ทั้งรูปทรง สี สัน องค์กรประกอบทางศิลปะ
2. งานสถาปัตยกรรมนั้นแสดงให้เห็นความริเริ่มสร้างสรรค์ หรือแนวความคิดใหม่ๆ ในศาสตร์ของสถาปัตยกรรม
3. งานสถาปัตยกรรมนั้นแสดงออกถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการก่อสร้างเป็นจุดเชื่อมต่อของพัฒนาการ
4. งานสถาปัตยกรรมนั้นเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์แห่งชาติ เป็นอาคารสำคัญทางอุดมคติประวัติศาสตร์ หรือเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรมของยุคสมัยต่างๆ
5. งานสถาปัตยกรรมนั้นเกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญที่เป็นภาพลักษณ์อุดมคติของสังคมในยุคสมัยต่างๆ
6. งานสถาปัตยกรรมนั้นมีความสำคัญต่อท้องถิ่น สร้างความต่อเนื่องของชุมชน
7. งานสถาปัตยกรรมนั้นเป็นงานสถาปัตยกรรมท้องถิ่น แสดงออกถึงวัฒนธรรม ประเพณีและวัฒนาการของชุมชนนั้น
8. งานสถาปัตยกรรมนั้นเป็นส่วนสนับสนุนภูมิทัศน์ และสภาพแวดล้อมโดยหรืออยู่ใกล้เคียงกับอาคารที่มีความสำคัญสูง

ในขณะที่ Catanese (1979 : 309-313) ได้กล่าวถึงการเลือกอาคารที่จะทำการอนุรักษ์ว่าสามารถพิจารณาได้จากเกณฑ์ 6 ประการ ดังนี้

1. มีความงามเป็นหลักเป็นที่ยอมรับ
2. มีความเป็นแบบแผน สามารถเป็นตัวแทนของสิ่งเดียวกันที่เสื่อมสลายไปแล้ว
3. เป็นสิ่งที่หายากหรือมีเพียงชิ้นสุดท้าย
4. มีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์
5. เป็นการรักษาความต่อเนื่องทางพื้นที่ประวัติศาสตร์ป้องกันไม่ให้บริเวณต่อเนื่องถูกทำลาย
6. มีความเป็นที่สุด เช่น เก่าแก่ที่สุด

จากการกำหนดคุณค่าของอาคารอนุรักษ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ทั้ง Alan Dobby & Catanese ได้ให้ความสำคัญแก่คุณค่าในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และคุณค่าด้านการรับรู้ความงามเป็นหลัก ต่อมา Sir. Bernare M. Feilden ได้กำหนดการพิจารณาคุณค่าของโบราณสถาน โดยมีการพิจารณาถึงคุณค่าในด้านประโยชน์ใช้สอยอีกด้วย ซึ่งเป็นการมองอาคารอนุรักษ์ในลักษณะที่เป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างหนึ่ง สามารถนำมาใช้เพื่อเกิดประโยชน์แก่คนในท้องถิ่น Bernare M. Feilden (1993 : 3) ได้แบ่งคุณค่าของโบราณสถานไว้ดังนี้

1. คุณค่าทางด้านอารมณ์ความรู้สึก สามารถแบ่งออกเป็น
  - 1.1 คุณค่าในด้านความเป็นเอกลักษณ์
  - 1.2 คุณค่าในด้านความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
  - 1.3 คุณค่าในด้านจิตใจและความเชื่อ
  - 1.4 คุณค่าในความเป็นสัญลักษณ์
2. คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม สามารถแบ่งออกเป็น
  - 2.1 คุณค่าในฐานะที่เป็นบันทึกหลักฐานทางประวัติศาสตร์
  - 2.2 คุณค่าทางด้าน โบราณคดี ความมีอายุเก่าแก่และเป็นสิ่งที่หาได้ยาก
  - 2.3 คุณค่าทางด้านความงาม
  - 2.4 คุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม
  - 2.5 ความสำคัญของอาคารที่มีต่อภูมิทัศน์ของเมือง
  - 2.6 คุณค่าทางด้านนิเวศวิทยาและวิทยาศาสตร์
3. คุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย สามารถแบ่งออกเป็น
  - 3.1 เป็นอาคารที่ยังมีประโยชน์ใช้สอย
  - 3.2 เป็นอาคารที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ
  - 3.3 คุณค่าทางด้านสังคม
  - 3.4 คุณค่าทางการเมือง

จากเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกอาคารอนุรักษ์ข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปมาเป็นแนวทางในการพิจารณาโดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
2. ด้านเศรษฐกิจ
3. ด้านสุนทรียศาสตร์

2.2.6 หลักการวางแผนอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองเก่า

ยงธนินทร์ พิมลเสถียร (2542 : 9) ได้กำหนดหลักการวางแผนการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ประการคือ

1. การผนวกแผนการอนุรักษ์ไว้ในแผนการพัฒนาเมือง เนื่องจากในการอนุรักษ์จำเป็นต้องมีการวางแผน ปฏิบัติในหลายด้านใน Washington Charter ยังได้กำหนดถึงเป้าหมายของการจัดทำแผนอนุรักษ์ไว้ว่า ในการอนุรักษ์ที่จะประสบความสำเร็จนั้นจะร้องกำหนดให้แผนการอนุรักษ์เมืองหรือพื้นที่ทางประวัติศาสตร์รวมอยู่ในนโยบาย และแผนปฏิบัติการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในทุกๆ ระดับ

2. การควบคุมเปลี่ยนแปลง ในการควบคุมอัตราการเติบโต การพัฒนาเมืองสมัยใหม่ จะต้องมีการที่เหมาะสม เช่น การกำหนดขนาด รูปแบบอาคาร ปริมาณ การจราจร โครงสร้างสาธารณูปโภค เป็นต้น
3. การออกแบบสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นใหม่ การออกแบบอาคารใหม่หรือการต่อเติมส่วนของอาคาร ควรมีพื้นฐานจากการวิเคราะห์ที่ชัดเจนและเป็นระบบ โดยเฉพาะในเรื่อง เนื้อเมือง (Urban Fabric) และหน้าที่ใช้สอย โดยนำหลักการออกแบบชุมชนเมือง และความงามมาประยุกต์ใช้
4. การบริหารการจัดการ ในการบริหารจัดการเมืองเก่าที่ยังมีกิจกรรมดำเนินอยู่ (Living City) จะต้องคำนึงถึงเครื่องมือทาสถิต Dynamic Political Instruments มากกว่าวิธีการทำให้เมืองหยุดนิ่ง Static or Technical Means ในการบริหารจัดการเมืองเก่าที่ยังมีกิจกรรมดำเนินอยู่จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มากกว่าการสงวนรักษาสภาพแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ในการจัดทำแผนการอนุรักษ์เมืองยังจำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากคนในท้องถิ่น และหน่วยงานในท้องถิ่นด้วย ใน Washington Charter ได้กล่าวว่าสิ่งสำคัญในการวางแผนการอนุรักษ์ คือ จะต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น และคำนึงถึงความต้องการ ผลประโยชน์ของคนในท้องถิ่นเป็นอันดับแรก

2.2.7 ระดับวิธีการอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองเก่า

ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูที่อนุรักษ์ในระดับเมืองนั้นไม่สามารถอนุรักษ์เฉพาะพื้นที่ของตัวชุมชนเก่าเองได้ แต่จะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่นๆ ด้วยเนื่องจากในแต่ละพื้นที่จะมีลักษณะและองค์ประกอบต่างกันไป ทำให้วิธีการที่จะนำมาใช้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูเมืองเก่ามีความหลากหลายแตกต่างกันออกไป ด้วยกระบวนการในการฟื้นฟูเมืองเก่า หรือ Urban Renewal นี้หมายถึงกระบวนการที่พื้นที่ขนาดใหญ่ของเมืองปรับตัวของมันที่ละน้อยจนทำให้ลักษณะของพื้นที่เปลี่ยนไปจากเดิม ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย หรืออีกนัยหนึ่งหมายถึง การวางแผนพื้นที่เสื่อมโทรมให้กลับมาใช้ได้ใหม่โดยใช้เทคนิคและวิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ และควรมีการอนุรักษ์อาคารและสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่โดยเทคนิค และวิธีการที่เหมาะสมด้วย

ในกระบวนการอนุรักษ์ฟื้นฟูเมือง Chapin and Kaiser (1979 : 271-275) & Burns (1963 : 14-15) ได้แบ่งวิธีการออกเป็น 3 ระดับคือ

1. การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การสงวนรักษาพื้นที่ที่ยังมีสภาพดีในแง่ของการใช้ที่ดินและจำนวนประชากรแต่ต้องการมาตรการป้องกันที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาสภาพอันดีนั้นไว้ และอาจต้องการการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานหรือบริการสาธารณะที่เหมาะสม

ด้วย ซึ่งเทคนิคและวิธีการที่นำมาใช้จะขึ้นอยู่กับข้อมูลพื้นฐานในด้านต่างๆ หรือหากเปรียบเทียบกับอาคารในพื้นที่อนุรักษ์อาจหมายถึงการฟื้นฟูอาคารใดๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลของคุณค่าทางประวัติศาสตร์หรือเหตุผลอื่นๆ ก็ได้ โดยจะเน้นวิธีการทำให้สามารถรักษาโครงสร้างของอาคารให้อยู่ได้ แต่ในการซ่อมแซมอาคารไม่จำเป็นต้องเข้มงวดวิธีการว่าจะถูกต้องตามหลักทางประวัติศาสตร์ หรือมีการรักษาโครงสร้างดั้งเดิมทั้งหมด แต่จะคำนึงถึงความเหมาะสมทั้งด้านความแข็งแรงของอาคารการรักษาความต่อเนื่องของด้านหน้าอาคาร Façade และการใช้งานอาคารที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2. การฟื้นฟู Rehabilitation หมายถึง การปรับปรุงพื้นที่เมืองเดิมที่กำลังเสื่อมโทรม ให้กลับมาใช้งานได้ใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจรวมถึงมาตรการต่างๆ ด้วย เช่น มาตรการลดความหนาแน่นของประชากรลง การเวนคืนกลุ่มอาคารและพื้นที่รกร้าง การซ่อมแซมและการบูรณะใหม่ การปรับปรุงสาธารณูปโภค การตัดถนนใหม่ การจัดสวนสาธารณะและแม้กระทั่งการทำ ความสะอาดในพื้นที่หรืออาจหมายถึง การสงวนรักษาบริเวณ กลุ่มของอาคารหรือสิ่งก่อสร้าง ให้รอดพ้นจากการเสื่อมสลาย การทำความสะอาด การเสริมความแข็งแรง วิธีการ Rehabilitation ยังรวมถึงการรักษาอาคารให้มีอายุยืนยาวโดยการซ่อมแซม โครงสร้างเดิมของอาคารด้วย

3. การพัฒนาหรือสร้างใหม่ Redevelopment หมายถึง การบวนการซึ่งเกี่ยวกับการสะอาดหรือ ที่ดินและอาคารที่เสื่อมโทรมลงมีโครงสร้างใหม่ทั้งหมดโดยกระทำตามแผนที่ได้เตรียมไว้ ซึ่ง โครงสร้างใหม่นี้จะมีความแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับ โครงสร้างเดิมก่อนที่จะมีการทำใหม่ นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงการปรับปรุงหรือการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและการกระจายตัวของประชากรเดิม ให้มีรูปแบบใหม่ด้วย ซึ่งกระบวนการของ Urban Redevelopment ถือว่าเป็นเทคนิคหนึ่งของ Urban Renewal ที่เน้นถึงการรื้อโครงสร้างเก่าออกหมด แล้วสร้างโครงสร้างใหม่ขึ้นมาให้มีความแตกต่างจากโครงสร้างเดิม ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการรองรับ Capacity ให้มีสภาพที่เหมาะสมกับความต้องการในยุคนี้ๆ

จากการศึกษาแนวคิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูเมืองเก่า แสดงให้เห็นว่าในการอนุรักษ์นอกจาก จะต้องมีการพิจารณาถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษาแล้ว ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านอื่นๆ ด้วยเช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนข้อจำกัดด้านกฎหมายและนโยบายของ เจ้าของที่ดิน และยังต้องมีการจัดการที่เหมาะสมอีกด้วย

2.3 มาตรฐานสาธารณสุขปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานสำหรับชุมชน

(เกณฑ์มาตรฐาน การวางและจัดผังเมืองรวม พ.ศ. 2539 – 2540 : 42-49)

2.3.1 มาตรฐานถนน

มาตรฐานของถนนที่ใช้ในโครงการตามมาตรฐานการเคหะแห่งชาติมีขนาดดังนี้

1. ถนนสายประธาน (ถนนเอก) หรือทางเขาโครงการมีวามกว้างขอบเขตทางเท่ากับ 15.00 เมตร หรือ 17.00 เมตร ผิวจราจรกว้าง 10.00 เมตรหรือ 12.00 เมตร
2. ถนนรอง (ถนนโท) แยกจากถนนสายประธานโดยรับการจราจรจากถนนย่อยมีเขตทางกว้าง 12.00 เมตร หรือ 14.00 เมตร ผิวจราจรกว้าง 8.00 เมตร หรือ 10.00 เมตร
3. ถนนย่อย เข้าสู่อาคารพักอาศัย มีเขตทางกว้าง 8.00 เมตร หรือ 9.00 เมตร มีผิวจราจร 6.00 เมตร

2.3.2 ระบบน้ำใช้ Drainage (ศุภชัย เณรจาที . 2547 : 26-27)

น้ำใช้ หมายถึง น้ำสะอาดที่นำมาใช้ในการอุปโภคบริโภค ปัจจุบันเมื่อมีการจัดสร้างชุมชนจึงต้องจัดให้มีระบบน้ำใช้ควบคู่กันไปกับสาธารณูปโภคอื่นๆ น้ำใช้แบ่งเป็น 2 ระบบคือ

1. ระบบน้ำบาดาล Deep well water system ระบบน้ำบาดาลเป็นระบบที่สูบน้ำจากดินมาใช้ โดยใช้ไปน้ำจะสะอาดพอ แต่ในภายหลังต้องผ่านการกรองและเติมคลอรีนเพื่อฆ่าเชื้อโรคเสียก่อน ในกรุงเทพมหานครระดับที่สูบน้ำขึ้นมาใช้ได้อยู่ลึกประมาณ 150 – 200 เมตร แต่หลังจากสูบน้ำขึ้นมาใช้มากๆ ทำให้แผ่นดินทรุดจึงมีการควบคุมการขุดเจาะน้ำบาดาลขึ้น ระบบน้ำบาดาลในโครงการต่างๆ ที่จัดสรรขึ้นจะมีถึงสูง Elevated Tank เป็นที่พักน้ำ แล้วจ่ายลงมาตามท่อ การคำนวณความจุของที่พักน้ำจะคำนวณจากปริมาณความต้องการน้ำใช้ในชุมชนในแต่ละวัน และมีน้ำสำรองไว้เพื่อความชดช้อยของระบบผลิตจ่ายน้ำ การคำนวณประมาณจากมาตรฐานดังนี้

- 1.1 น้ำใช้สำหรับที่พักอาศัย 150-200 ลิตรต่อคนต่อวัน
- 1.2 น้ำใช้สำหรับพาณิชยกรรม 10 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ต่อวัน
- 1.3 น้ำใช้สำหรับส่วนบริการอื่นๆ 5 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ต่อวัน
- 1.4 น้ำสำรองสำหรับป้องกันอัคคีภัย 50 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ต่อชั่วโมง

2. ระบบน้ำประปา Public Water System ระบบน้ำประปาในที่นี้หมายถึงระบบที่จ่ายน้ำจากการประปานครหลวง หรือในต่างจังหวัดก็มาจากการประปาส่วนภูมิภาค เทศบาลหรือสุขาภิบาล ระบบการผลิตน้ำประปาอาจมาจากบ่อบาดาล หรือแหล่งน้ำธรรมชาติอื่นๆ เช่น แม่น้ำ ลำคลองส่งน้ำแล้วผ่านโรงกรอง การจ่ายน้ำจากสถานีอีกต่อหนึ่ง

การจ่ายน้ำไปตามท่อประปาโดยลดขนาดลงไปจนถึง บ้านพักอาศัยมีมาตรวัดน้ำบันทึกปริมาณน้ำที่ใช้เพื่อเรียกเก็บค่าใช้จ่าย หรือใช้วิธีการเฉลี่ยในกรณีที่ไม่มีมาตรวัดน้ำมาตรวัดน้ำไม่ว่าจะใช้ตามบ้าน หรือใช้ในอาคารประเภทอาคารชุด หรือแฟลต ควรติดตั้งในจุดที่จะจดมาตรได้ง่าย

สำหรับท่อประปาที่จ่ายเข้าบ้านมีขนาด $\frac{1}{4}$ นิ้ว - 1 นิ้ว และลดหลั่นลงไปจนถึงสุขภัณฑ์ก๊อกน้ำต่างๆ ขนาด $\frac{1}{2}$ นิ้ว

สำหรับการจ่ายน้ำในอาคารสูงมีการจ่าย 2 วิธี คือ มีถังพักน้ำที่พื้นดินสูงเก็บในถังสูงแล้วปล่อยลงตามท่อโดยอาศัยแรงดึงดูดภายในท่อ เรียกระบบนี้ว่า ระบบ Feed Down อีกระบบหนึ่งไม่มีถังสูงเครื่องสูบน้ำจะทำงานทุกครั้งเมื่อมีการใช้น้ำ คือ สูบจากถังพักน้ำที่พื้นดินขึ้นไปเรียกว่า ระบบ Feed up หรือระบบการจ่ายลงเป็นระบบที่นิยมใช้เพราะเสียค่าใช้จ่ายน้อย

2.3.3 ระบบระบายน้ำทิ้งหรือระบบน้ำเสีย

น้ำทิ้งจากที่พักอาศัย ได้แก่ น้ำทิ้งที่เกิดจากการนำน้ำไปใช้ในกิจกรรมประจำวันและระบายน้ำทิ้งแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

1. น้ำส้วม Toilet Waste ได้แก่ น้ำทิ้งซึ่งมาจากการขับถ่ายของเสียจากร่างกาย มีทั้งอุจจาระ ปัสสาวะ และสิ่งปฏิกูลปนอยู่
  2. น้ำทิ้ง Sullage ได้แก่ น้ำทิ้งที่มาจากกิจกรรมอื่นๆ นอกเหนือจากการขับถ่าย เช่น อาบน้ำ ล้างถ้วยล้างชาม น้ำซักผ้า จะมีเศษอาหาร สบู่ ผงซักฟอกและสิ่งปฏิกูลปนอยู่
- จากการสำรวจพบว่า น้ำทิ้งจากส้วมยังมีความสกปรกน้อยกว่า น้ำทิ้งอื่นๆ ดังนั้นจึงควรมีการบำบัดน้ำทิ้งทั้งหมดก่อนที่จะระบายลงสู่แม่น้ำ มิฉะนั้นจะทำให้แม่น้ำเน่าได้เช่นกัน

2.3.3.1 ระบบบำบัดน้ำเสียแบ่งออกเป็น

1. ระบบบำบัดน้ำแบบแยกได้แก่

1.1 บ่อเกรอะบ่อซึม Septic Tank เป็นระบบที่ใช้กันมานาน เนื่องจากเป็นระบบที่กำหนดให้ใช้ในเทศบาลและใช้ในที่พักอาศัย

1.2 บ่อเกรอะ - บ่อกรอง Septic and anaerobic Filter เป็นการดัดแปลงจากบ่อเกรอะบ่อซึม เนื่องจากปัญหาที่น้ำไม่ซึม จึงจำเป็นต้องมีบ่อกรอง ไร้อากาศ กรองน้ำโสโครกให้ลดค่าสกปรกเสียก่อนระบายลงสู่ระบายน้ำสาธารณะ แต่เมาระบบนี้ไม่ถูกต้องตามเทศบาลแต่ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับแล้ว

1.3 ถังแบบเติมอากาศ Aeration Tank เป็นระบบที่ยังใช้กันไม่แพร่หลายเพราะมีราคาสูง เป็นระบบใช้เครื่องกล

2. ระบบบำบัดน้ำแบบรวม เป็นการบำบัดน้ำทิ้งรวมทั้งชุมชนจะรวมน้ำทิ้งจากบ้านสู่ท่อมารวมกันที่โรงบำบัดน้ำ ระบบนี้นิยมใช้เป็นแบบเติมอากาศ แบ่งได้ 3 ประเภทดังนี้

2.1 บ่อผึ่ง (Oxidation Ponds) ระบบนี้มีค่าใช้จ่ายการบำบัดต่ำที่สุด แต่ค่าลงทุนสูง เพราะใช้ที่ดินมาก บ่อตากอุจจาระ มีขนาดใหญ่และไม่ต้องใช้เครื่องจักรกลใดๆ แต่อาจก่อให้เกิดความน่ารังเกียจแก่ชุมชน ซึ่งอาจแก้ไขโดยการจัดพืชพรรณไม้บังสายตาให้ตำแหน่งของบ่อไกลจากบ้าน

2.2 บ่อตากตะกอน (Activated Sludge) เป็นระบบที่ต้องใช้เงินลงทุนก่อสร้างปานกลางค่าใช้จ่ายในการดำเนินการค่อนข้างสูง เพราะต้องมีการเติมอากาศโดยเครื่องเติมอากาศเพื่อแยกตะกอนจากน้ำใสแบ่งเป็นถังตากตะกอนและย่อยตะกอนก่อนที่จะนำกากไปตาก

2.3 บ่อตากตะกอนด้วยสารเคมี (Chemical Coagulation) ระบบนี้ใช้เงินลงทุนก่อสร้างน้อยกว่า แต่ค่าใช้จ่ายสูงเพราะต้องเติมสารเคมี การเลือกใช้ระบบในการบำบัดนั้นจึงมีปัจจัยตัดสินใจดังนี้

2.3.1 ขนาดชุมชน

2.3.2 ตำแหน่งที่ตั้งที่จะระบายน้ำทิ้งต่อห่างจากจุดสูบน้ำสำหรับผลิตน้ำใช้ไม่น้อยกว่า 40 กิโลเมตร

2.3.3 ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างระบบและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

2.3.4 ราคาที่ดินจะเป็นต้นทุนค่าใช้จ่ายด้วย

2.3.5 มาตรฐานตามพระราชบัญญัติสิ่งแวดล้อมและถูกต้องตามเทศบัญญัติ

2.3.4 การระบายน้ำ (Drainage) (บงการ น้อยเล็ก . 2549 : 30)

การระบายน้ำในที่นี้ หมายถึง การระบายน้ำฝน น้ำฝนเป็นน้ำทิ้งที่ค่อนข้างสะอาด จึงจำเป็นต้องบำบัด แต่เนื่องจากจะระบายน้ำทิ้งประเภทน้ำแฉะและซักล้างลงไปพร้อมๆ กับน้ำฝนจึงทำให้ น้ำที่ระบายทิ้งไม่สะอาดเท่าที่ควร จำเป็นต้องมีการดักขยะและผง เป็นระยะ ตั้งแต่ภายในบริเวณบ้าน จุดก่อนออกไปลงท่อสาธารณะ เนื่องจากขยะ เศษกระดาษ ใบไม้ อาจลงสู่ท่อระบายน้ำได้ตลอด ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดการอุดตัน จึงจำเป็นต้องมีบ่อพักไว้ดักขยะก่อน ระบบระบายน้ำแบ่งออกเป็น 2 ระบบ ดังนี้

1. รางเปิด (Open Ditch) รางระบายน้ำทำเป็นรูปตัวยู ขนาดจะเล็กใหญ่และลึกเพียงใดขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝน รางระบายน้ำจะมีความลึกต่างกันลาดไปสู่ปลายทาง รางเปิดนั้นมีข้อดี ข้อเสีย คือ ราคาประหยัดกว่า สามารถตรวจสอบได้ง่าย แต่ข้อเสียที่เปิดไว้รับขยะอะไรต่อมิอะไรได้ง่ายเช่นกัน

2. ท่อปิด (Pipe) ท่อจะเป็นทรงกลม ผังลงใต้ดินเป็นท่อนๆ สวมกันต่อๆ ไป มีบ่อพักเป็นระยะ สำหรับตรวจเปิด ขนาดจะเปลี่ยนไปตามปริมาณน้ำที่จะระบายเป็นขนาดที่วัดจากเส้นผ่าศูนย์กลาง ระยะของบ่อพักไม่ควรเกิน 5 เมตร และท่อขนาดเล็กที่สุดไม่ควรเล็กกว่า 20 ซม. วัสดุที่ใช้ทำท่อขนาดเล็ก เป็นท่อซีเมนต์ แต่ขนาดใหญ่จะเป็นท่อคอนกรีต

2.3.5 ระบบไฟฟ้า (Lighting & Power System)

ไฟฟ้าเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าน้ำใช้ การติดตั้งเสาตลอดจนการเดินสายไฟฟ้าจะต้องเป็นไปตามมาตรฐานของการไฟฟ้า นครหลวง

ประเภทไฟฟ้าที่ใช้ตามบ้าน แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ไฟฟ้ากำลัง (Power supply) ใช้สายไฟฟ้าที่มีแรงดันทานสูง เดินสายต่อเข้ากับเต้าเสียบต่างๆ หรือสวิตช์ เครื่องกล เช่น เครื่องปรับอากาศ วงจรไฟฟ้าควรจัดเป็นชุดๆ ซึ่งติดกับแผงสวิตช์ตัดคอน เพื่อความสะดวกในการซ่อมแซมหรือจะตัดไฟเป็นส่วนที่บ้านได้

2. ไฟฟ้าแสงสว่าง (Lighting) ไฟฟ้าแสงสว่างแบ่งเป็นไฟฟ้าภายในบ้านและไฟฟ้าทางเดินสาธารณะ เช่น ตามถนน และซอย สำหรับวงจรไฟฟ้าแสงสว่างภายในบ้านจะแยกต่างหากจากระบบไฟฟ้าและมีสวิตช์เปิด

2.3.6 ระบบป้องกันอัคคีภัย

การป้องกันอัคคีภัย ในระดับชุมชนจำเป็นต้องวางแผนและเตรียมการตั้งแต่การวางผังสาธารณูปโภคและตัดถนน ซึ่งประกอบด้วย

1. ระบบน้ำสำรอง ดังที่กล่าวมาแล้วในเรื่องระบบน้ำใช้ ว่าการคำนวณปริมาณน้ำใช้นั้นได้เตรียมเพื่อน้ำสำรองสำหรับป้องกันอัคคีภัยด้วย น้ำที่จะใช้ดับเพลิงจะมีจุดที่ต่อหัวฉีดเป็นระยะๆ ในชุมชนโดยการฝังในระบบถนนย่อย ซึ่งต้องพิจารณาใช้ระดับเพลิงเข้าถึงแล้วสามารถลากสายได้ในระยะไม่เกิน 150 เมตร บางชุมชนอาจขุดบ่อน้ำ หรือสระน้ำไว้ ซึ่งได้ทั้งความสวยงามและเป็นน้ำสำรองที่จะสูบใช้ได้เมื่อเกิดอัคคีภัย

2. ระบบสัญญาณ เป็นการเตือนภัยและแจ้งเหตุไฟไหม้ เพื่อให้พนักงานตำรวจดับเพลิงที่อยู่ใกล้เคียงมาช่วยเหลือนได้เร็วที่สุด สัญญาณต้องติดตั้งให้พื้นมือพอสมควร เพื่อมิให้เกิดการหล่นโดยมิได้มีเหตุเพลิงไหม้จริง

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาลักษณะชุมชน

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (2537 : 25-26) กล่าวว่า เมื่อกล่าวถึงชุมชนในลักษณะดังกล่าวอาจเรียกว่าชุมชนเมือง ซึ่งหมายถึงพื้นที่ส่วนหนึ่งของเมือง หรือทั้งเมืองก็ได้ พื้นที่ดังกล่าวอาจต้องการทั้งทั้งการอนุรักษ์และพัฒนาพร้อมกันในเวลาเดียวกัน การพัฒนาบริเวณที่มีงานสถาปัตยกรรมที่ควรอนุรักษ์หรือพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ ควรเป็นการพัฒนาที่มีกรอบจำกัดให้พัฒนาได้เท่าที่ไม้ทำลายบริเวณที่ควรอนุรักษ์ หรือเท่าที่พื้นที่สามารถรองรับกิจกรรมการพัฒนาได้ การพัฒนาลักษณะนี้เรียกว่า “การพัฒนาเชิงอนุรักษ์” ซึ่งแตกต่างกับ “การพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ” ซึ่งสามารถพัฒนาเพื่อการเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ คือ มีการอนุรักษ์น้อย พื้นที่ที่จะพัฒนาสองลักษณะจะแยกจากกันโดยมีพื้นที่เชื่อมต่อซึ่งค่อยๆ เปลี่ยนแปลงการพัฒนาจากลักษณะหนึ่งไปยังอีกลักษณะหนึ่ง

การพัฒนาสิ่งแวดล้อมรอบงานสถาปัตยกรรม เป็นการพัฒนาพื้นที่ซึ่งเจ้าของพื้นที่อาจเป็นเอกชน นิติบุคคล หรือส่วนราชการ ซึ่งโดนสิทธิแล้วสามารถสร้างสิ่งก่อสร้างบนพื้นที่ของตนแต่เมื่อต้องคำนึงถึงความงามของบริเวณ และของชุมชนเมืองจึงต้องกำหนดนโยบายและมาตรการควบคุมพัฒนา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (2540 : 194-195) กล่าวถึง การอนุรักษ์เรือนพื้นดินว่า แนวคิดในการก่อสร้างเรือนพื้นดิน ซึ่งมีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งได้รูปแบบกลายเป็นประเพณีการอยู่อาศัยและวิถีชีวิตของประชาชนแต่ละกลุ่มในพื้นที่ต่อมาเมื่อพื้นดินเจริญขึ้น แนวโน้มที่ประชาชนจะเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตและการอยู่อาศัยย่อมเกิดขึ้นจนขาดความเหมาะสม เช่น การเลียนแบบการดำรงชีวิตของชาติอื่นที่ไม่สอดคล้องกับพื้นฐานการดำรงชีวิตของประชาชนกลุ่มต่างๆ ในท้องถิ่น อาจทำให้สังคมเงินหลงทางจนเกิดความขัดแย้งเป็นต้น

โดยทั่วไปแนวคิดในการอนุรักษ์ชุมชนเป็นการอนุรักษ์ความเป็นอยู่ทั้งบริเวณ (Living as a Whole) คือ ลักษณะเฉพาะของชุมชน หมายถึง เอกลักษณ์ของชุมชน ที่เกิดจากภาพรวมของกลุ่มอาคาร รูปร่างของชุมชน โครงข่ายการสัญจร ขนาด บรรยากาศ และกิจกรรมทั้งสังคมและเศรษฐกิจ รวมถึงลักษณะภูมิประเทศและนโยบายทางการเมืองด้วย และสถาปัตยกรรม ได้แก่อาคารและสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่ทำให้เกิดรวมกันเป็นสภาพแวดล้อมของชุมชน

2.4.1 การใช้ที่ดิน

การใช้ที่ดินคือ การใช้ที่ดินอย่างเป็นประโยชน์มากที่สุดโดยให้สิ้นปริมาณและเสื่อมคุณภาพอย่างน้อยที่สุดเพื่อให้ได้รับผลอย่างแน่นอน ในด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจความเจริญทางวัฒนธรรม และมาตรฐานการครองชีพอย่างสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้สำหรับปวงชนในดินนั้นๆ

การกำหนดแนวทางและรูปแบบการใช้ที่ดินในเมืองจากนโยบายการใช้ที่ดิน โดยรูปแบบการใช้ที่ดินที่เหมาะสมในอนาคตต้องคำนึงถึง

1. รูปแบบการใช้ที่ดินของเมืองที่มีอยู่ในปัจจุบัน ที่ตั้งกิจกรรม ตลอดจนความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องของกิจกรรมเหล่านั้น Linkage ปัจจัยเหล่านี้จะบอกให้ทราบถึงแนวโน้มของทิศทางการขยายตัวและรูปแบบการใช้ที่ดินในอนาคต
2. แนวโน้มในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการขยายตัวของประชากรเมืองในอนาคตซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการคาดประมาณการใช้ที่ดินของเมืองในอนาคต
3. ลักษณะรูปแบบการใช้ที่ดินสำหรับเมืองในอนาคต ขึ้นอยู่กับ

3.1 วัตถุประสงค์ของการวางแผน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาระดับชาติ ระดับภาค และแผนพัฒนาพื้นที่ชนบทที่อยู่โดยรอบ

3.2 ข้อจำกัด Constraints ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและกายภาพ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาขยายตัวของเมือง และมีผลต่อรูปแบบและโครงสร้างของเมืองอนาคต

3.3 ระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ ซึ่งนักผังเมืองจะเป็นผู้กำหนดโดยพิจารณาความสัมพันธ์กับความเป็นไปได้ทางด้านงานประมาณการพัฒนาเองของท้องถิ่น

การใช้ที่ดินจะต้องมีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน Land Characteristics และกิจกรรม Activities บนที่ดินที่วางแผนข้อมูลเหล่านี้จะใช้ในรูปแบบวิเคราะห์รูปแบบการใช้ที่ดินที่ผ่านมาใน

อดีต และให้เป็นกรอบในการกำหนดรูปแบบผังการใช้ที่ดินในระยะยาวผังการใช้ที่ดินจะต้องประกอบด้วยลักษณะ Character คุณภาพ Quality และรูปแบบ Pattern ของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สำหรับกิจกรรมของประชาชนและองค์กรต่างๆ ภายในพื้นที่วางผังที่ดินขึ้นอยู่กับการคาดประมาณประชาชนที่เชื่อถือได้ การคาดประมาณเศรษฐกิจที่มีเหตุผลและความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ที่ดินประเภทต่างๆ ในเมือง

2.4.2 ลักษณะการใช้ที่ดินของชุมชนป้อมมหากาฬ

พื้นที่ชานกำแพงพระนคร ก่อนข้างกว้างขวางและสะดวกในการคมนาคมทำให้เวลาต่อมาเริ่มมีคนไปปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่เป็นชุมชน โดยเฉพาะบริเวณชานกำแพงพระนครแถวป้อมมหากาฬ ซึ่งในบริเวณดังกล่าวเป็นจุดรวมทางสัญจรสำคัญหลายสายในยุครัตนโกสินทร์ เช่น คลองรอบกรุง คลองมหานาค และคลองวัดเทพธิดาราม

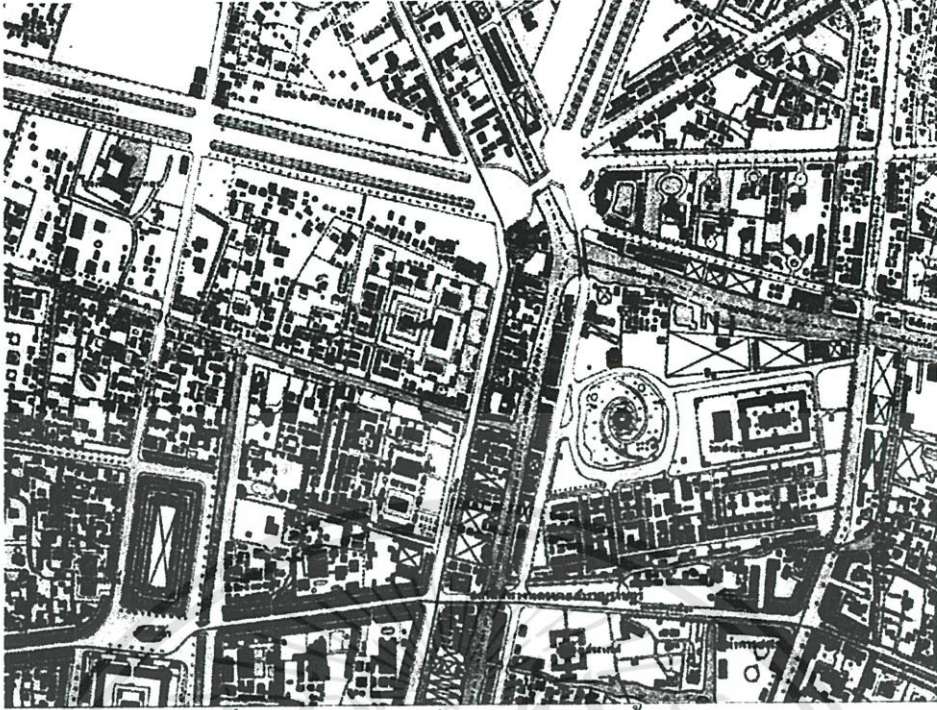
การก่อตัวและมืออยู่ของชุมชนชานกำแพงพระนครเป็นลักษณะเฉพาะที่มีมาเก่าแก่ดั้งเดิมในสังคมไทย อย่างน้อยสามารถสืบย้อนไปได้ถึงสมัยอยุธยา

ในแผนที่สมัยรัชการที่ 5 ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงนุภาพ รับพระบรมราชโองการ ทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานแผนที่ทำขึ้น ปี 2530 ก็ ปรากฏให้เห็นการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน เต็มพื้นที่ชานกำแพง พระนครโดยรอบ ซึ่งชุมชนชานกำแพงดังกล่าวที่หลงเหลือให้อย่างสมบูรณ์เพียงแห่งเดียวเท่านั้นในปัจจุบันคือชุมชนป้อมมหากาฬ

ในช่วงแรกสร้างกำแพงและป้อมมหากาฬ สันนิษฐาน ว่าพื้นที่ชานกำแพงพระนครบริเวณดังกล่าวยังไม่มีบ้านเรือนอาศัยอยู่มากนัก บ้านเรือนชาวบ้านคงจะค่อยๆ เข้ามาอยู่ในระยะต่อมา โดยเฉพาะช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดราชนัคดาราม และได้พระราชทานดินบริเวณชานกำแพงพระนครป้อมมหากาฬ ให้ข้าราชการบริพาร ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการสร้างวัดเป็นที่อยู่อาศัย

เดิมพื้นที่บริเวณนี้ยังคงจะคล้ายกับชานกำแพงพระนครแหล่งอื่นๆ ซึ่งมีบ้านเรือนและเทือกสวนด้วยสภาพที่อุดมสมบูรณ์ ดัดกับแม่น้ำลำคลองสะดวกในการเดินทางติดต่อซื้อขาย วิถีชีวิตความเป็นชุมชนคงมีลักษณะคล้ายคลึงกับพระนครศรีอยุธยาที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ภายในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์เท่านั้น

แต่ยังมีชุมชนกำแพงพระนครอยู่ด้านนอกกำแพงป้อม ไม่ว่าจะเป็นที่ป้อมพระอาทิตย์ ป้อมพระสุเมรุ หรือป้อมมหากาฬ ฯลฯ ล้วนแล้วแต่มีชุมชนอาศัยอยู่แทบทั้งนั้น ชุมชนเหล่านี้เป็นชุมชนริมน้ำมีทั้งบ้านเรือนที่พักอาศัย ท่าเรือ ร้านค้า ตลาด ดังนั้นจึงเป็นแหล่งที่มีเรือสินค้ามาขนานเข้ามากำชายด้วย

ภาพที่ 2.15 แสดงแผนที่กรุงเทพฯ จัดทำขึ้นในปี 2469

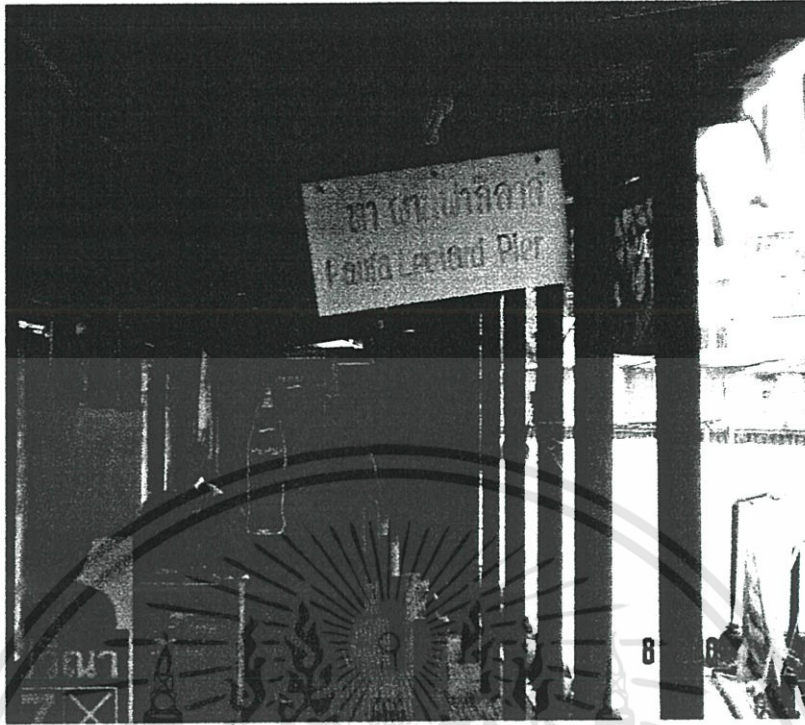
(แสดงให้เห็นชุมชนกำแพงพระนครป้อมมหากาฬ)

ชุมชนชาวกำแพงพระนครป้อมมหากาฬมีผู้คนปลูกสร้างบ้านเรืออยู่ริมคลองโอง่างบาลำภู ซึ่งสามารถเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา ในสมัยก่อนเรือสินค้าจากต่างจังหวัด แถวอยุธยา อ่างทอง บรรทุกสินค้าจำพวกข้าว เครื่องปั้นดินเผา มีเรือแม่ค้าขายข้าวปลาอาหาร ผลไม้จากสวนต่างๆ บริเวณนี้จึงเป็นท่าขึ้นสินค้าที่พ่อค้าแม่ค้านำสินค้ามาขายแลกเปลี่ยนกัน บ้างก็ใช้เป็นสถานที่พักสินค้าซึ่งต่อมาเรียกบริเวณนี้ว่า “ท่าเรือสะพานผ่านฟ้า”

รูปที่ 2.16 แสดงภาพท่าเรือเก่าป้อมมหากาฬ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 2.17 แสดงภาพท่าเรือผ่านฟ้าลีลาศ

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดพระราชทานที่ดินบริเวณนี้พร้อม กับสร้างบ้านเรือนให้กับบริวาร ตำรวจวัง ประมาณ 4-5 หลัง ซึ่งทำให้ต่อมามีราษฎรเข้ามาปลูก สร้างบ้านเรือนเพิ่มอีกจำนวนมากเป็นแนวขนานไปกับกำแพงเมือง ตั้งแต่เชิงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ไปถึงแนวคลองวัดราชนัคคารามซึ่งกาญจนาพันธุ์ เด่าไว้ในกรุงเทพฯเมื่อ 70 ปีก่อนว่า

“จากป้อมเป็นกำแพงเมืองตลอดไปจนจดถนนบำรุงเมืองกำแพงเมืองตอนนี้มีประตูช่องกุฎี 2-3 แห่ง ซึ่งข้างในมีบ้านเรือนคนทั้งนั้นอยู่ติดกับคลอง โอง่าง”

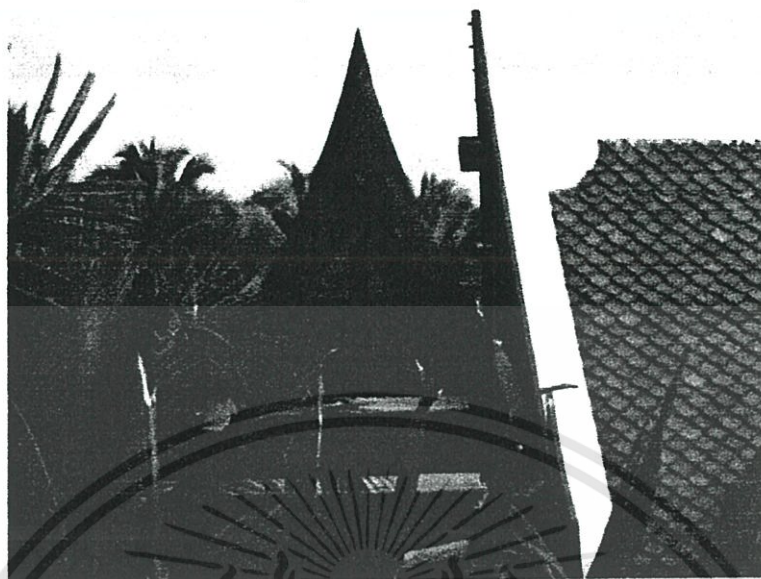
ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเรียกว่า ช่อง กุฎ หมายถึง ประตูกำแพงเมืองหรือ กำแพงวังนอกที่เจาะเป็นช่องออก ซึ่งคงจะเป็นความหมายเดียวกัน

ในการใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นมีความสัมพันธ์กันกับรูปแบบสถาปัตยกรรมด้วยซึ่งปัจจัย ต่างๆ ในการกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรมนั้น เช่น ประโยชน์การใช้สอยอาคารรูปแบบการค้าขาย และอิทธิพลทางด้านรูปแบบสถาปัตยกรรม

ปัจจุบันภายในพื้นที่ป้อมมหากาฬมีบ้านไม้โบราณเหลืออยู่ทั้งสิ้น 16 หลัง อายุไม่ต่ำกว่า หนึ่งร้อยปี ในจำนวนบ้านโบราณทั้ง 16 หลัง นี้สามารถแบ่งรูปแบบได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. เป็นรูปแบบเรือนไทยเดิมซึ่งเป็นรูปแบบที่สัมพันธ์สืบเนื่องมาตั้งแต่ยุคต้นรัตนโกสินทร์ (รัชการที่ 1-3) ปัจจุบันเหลือ 2 หลัง ลักษณะโดยรวมเป็นทรงไทยหลังคาทรงสูงและยกใต้ถุนสูงใน

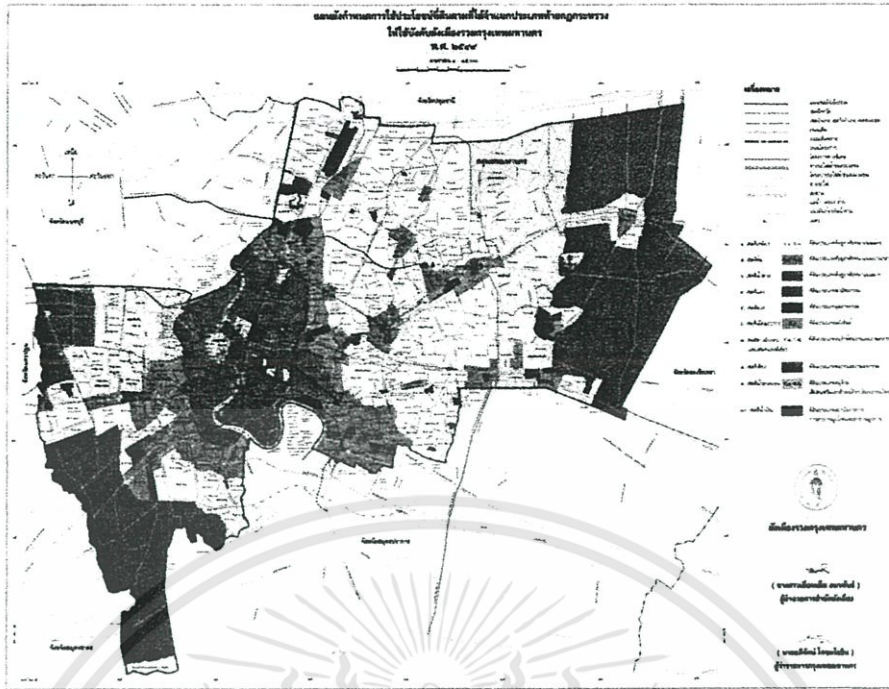
แบบฉบับมาตรฐานของเรือนไทยเดิมแบบภาคกลางที่พบมากในอดีต ก่อสร้างด้วยไม้สัก หน้าจั่วทำเป็นแบบที่เรียกว่า “จั่วใบปรือ” ฝาเป็นฝาฉลุฝัก

รูปที่ 2.18 แสดงภาพเรือนไทยหน้าจั่วแบบใบปรือ

2. เป็นรูปแบบบ้านอิทธิพลตะวันตกที่เริ่มเข้ามาในรัชการที่ 5 เป็นต้นมาปัจจุบันเหลือ 14 หลังคา ลักษณะทั่วไป เรือนประเภทนี้นิยมสร้างเป็นเรือนไม้สองชั้นหลังคาทรงปั้นหยา ไม่มีใต้ถุน เรือนในลักษณะแบบนี้ นิยมการใช้บานเกล็ดไม้กับหน้าต่าง และประตูภายนอกมักเป็นหน้าต่างสูงบานเปิดคู่ แบ่งข้างหนึ่งเป็นบานกระทุ้ง มีบานเกล็ดไม้ในตัวบ้านอีกทีหนึ่ง เวลาเปิดหน้าต่างก็ยังสามารถระบายอากาศได้ หรือจะเปิดเฉพาะช่องระบายอากาศเหนือหน้าต่าง และส่วนบนของผนัง และถ้ามีฐานค้ำจะนิยมทำลายฉลุประดับตกแต่งชายคาหรือส่วนอื่นๆ ของบ้าน ซึ่งทำให้มีการเรียกบ้านแบบนี้ว่า “เรือนขนมปังขิง”

อาคารในชุมชนป้อมมหากาฬมีอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปี ซึ่งมีคุณค่าทางรูปแบบงานสถาปัตยกรรม วัสดุ และวิธีการก่อสร้าง รวมถึงรายละเอียดต่างๆ ในงานสถาปัตยกรรม จึงถือเป็นอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ต่อไป

รูปที่ 2.19 แสดงภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เขตกรุงเทพมหานคร

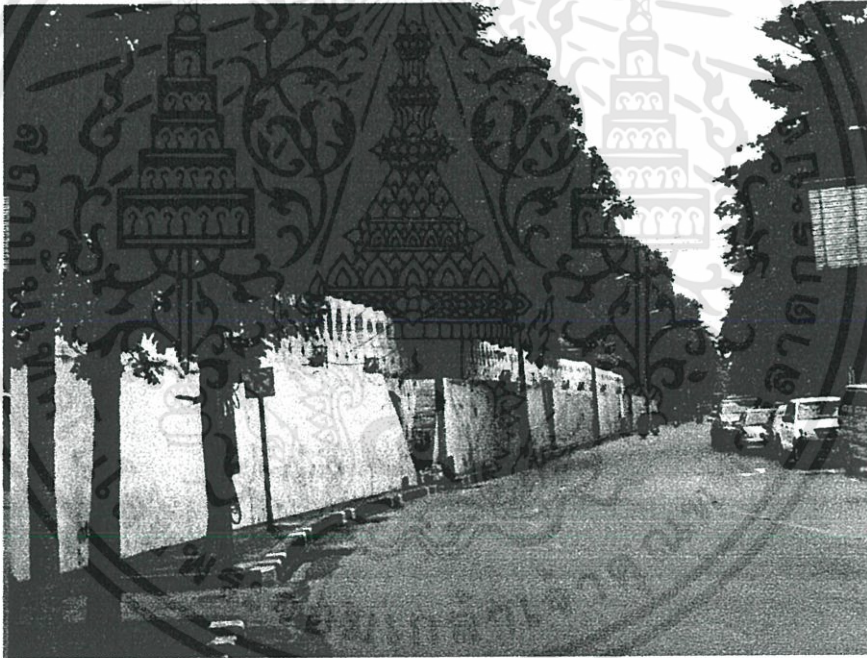
2.4.4 โครงการสัญจรชุมชนป้อมมหากาฬ

ทางสัญจรในชุมชนป้อมมหากาฬส่วนใหญ่ภายในชุมชนเป็นทางเดินเท้า ทำด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กมีขนาดแคบ ถนนสำหรับจักรยานยนต์ เดินเท้า นอกจากถนนที่ล้อมรอบพื้นที่ ชุมชนป้อมมหากาฬมีถนนสายต่างๆ ดังนี้

1. ถนนมหาไชย (Thanon Maha Chai) เป็นถนนสายหนึ่งในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เริ่มต้นจากถนนราชดำเนินกลางที่สี่แยกป้อมมหากาฬ ในท้องที่แขวงวัดบวรนิเวศ ไปทางทิศใต้ ข้ามคลองหลอดวัดราชนาคเข้าสู่ท้องที่แขวงสำราญราษฎร์ ผ่านวัดเทพธิดาราม ตัดกับถนนบำรุงเมือง (สี่แยกสำราญราษฎร์) และถนนหลวง (สามแยกเรือเงิน) ข้ามคลองหลอดวัดราชบพิธเข้าสู่ท้องที่แขวงวังบูรพาภิรมย์ ตัดกับถนนเจริญกรุง (สี่แยกสามยอด) จนกระทั่งไปบรรจบกับถนนพิระพงษ์ ถนนเยาวราช และถนนจักรเพชร ถนนมหาไชยเป็นถนนที่ได้นามมาจากชื่อป้อมปราการที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อทรงสถาปนากรุงเทพมหานครเป็นราชธานี นับเป็น 1 ใน 14 ป้อมปราการที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น ต่อมาเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นความจำเป็นในการมีป้อมปราการไว้ป้องกันพระนครก็หมดไป ป้อมมหาไชยจึงถูกรื้อถอน และปัจจุบันชื่อป้อมมหาไชยได้กลายมาเป็นชื่อถนนมหาไชย เนื่องจากเป็นถนนที่ตัดผ่านบริเวณที่เป็นป้อมมหาไชย

รูปที่ 2.20 ถนนมหาไชยในอดีต

รูปที่ 2.21 ถนนมหาไชยในปัจจุบัน

2. ถนนราชดำเนิน เป็นถนนสายสำคัญสายหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยถนน 3 สาย ได้แก่

2.1 ถนนราชดำเนินใน (Thanon Ratchadamnoen Nai) อยู่ในท้องที่แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร มีระยะทางตั้งแต่ถนนหน้าพระลาน เลียบสนามหลวงด้านทิศตะวันออก ขึ้นไปทางทิศเหนือจนถึงสะพานผ่านพิภพลีลา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.2 ถนนราชดำเนินกลาง (Thanon Ratchadamnoen Klang) อยู่ในท้องที่แขวงตลาดยอดและแขวงวัดบวรนิเวศ เขตพระนคร มีระยะทางตั้งแต่สะพานผ่านพิภพลีลา ไปทางทิศตะวันออก ผ่านสี่แยกคอกวัว อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และป้อมมหากาฬ สิ้นสุดที่สะพานผ่านฟ้าลีลาศ

2.3 ถนนราชดำเนินนอก (Thanon Ratchadamnoen Nok) มีระยะทางตั้งแต่สะพานผ่านฟ้าลีลาศ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือในท้องที่แขวงบ้านพานถม เขตพระนคร ตัดกับถนนวิสุทธิกษัตริย์ (สี่แยก จ.ป.ร.) เข้าสู่ท้องที่แขวงบางขุนพรหม ตัดกับถนนกรุงเกษม (สี่แยก มัชฌิมรังสรรค์) เข้าสู่ท้องที่แขวงคูสิต เขตคูสิต จากนั้นตัดกับถนนพิษณุโลก (สี่แยกสวนมิสกวัน) และมุ่งไปทางทิศเดิมจนถึงถนนศรีอยุธยา (สี่แยกหน้าลานพระบรมรูปทรงม้า)

2.4.5 ที่จอดรถ (บงการ น้อยเด็ก. 2549 : 36-37) แบ่งตามประเภทได้ดังนี้

1. ที่จอดรถชั่วคราว ได้แก่ ที่จอดรถส่งคน ส่งของ ที่จอดรถประจำทาง รถรับจ้าง
2. ที่จอดรถริมถนน ควรคำนึงถึงปริมาณของรถ อุปสรรคในการเข้าออก รวมถึงโอกาสเกิดอุบัติเหตุ ทั้งจากยานพาหนะและคนเดินเท้า
3. ที่จอดรถนอกแนวถนน คือ ที่จอดรถที่เตรียมไว้โดยเฉพาะ สามารถเชื่อมต่อกับถนนได้
4. อาคารจอดรถ ได้แก่ การจัดสร้างอาคารสำหรับจอดรถเป็นชั้นๆ ข้อควรคำนึงที่สำคัญคือ สถานที่ตั้ง จำนวนและปริมาณการเข้าออกซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความล่าช้า ในการสัญจรของเส้นทางถนนอื่นด้วย

2.4.6 กิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน

2.4.6.1 ลักษณะทางสังคม

ชุมชนป้อมมหากาฬในอดีตเป็นชุมชนในเมืองที่มีผู้คนอาศัยอยู่ค่อนข้างมากปัจจุบันผู้อาศัยอยู่มีอายุประมาณ 30-39 ปี ซึ่งเป็นชุมชนในเขตปกครองของสำนักเขตพระนคร จำนวนประชากรในชุมชนป้อมมหากาฬจากข้อมูลสำนักงานเขตพระนคร ระบุว่าประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนป้อมมหากาฬมีประชากรรวม 270 คน 65 หลังคาเรือน ประชากรส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ที่ชุมชน มาตั้งแต่เกิดมีบางส่วนซึ่งเป็นส่วนน้อยที่ย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ภายหลัง เนื่องจากเข้ามาหางานทำ และเช่าพื้นที่ค้าขาย ประชากรส่วนใหญ่ มีหลายอาชีพ โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพภายนอกชุมชนซึ่งจะอยู่โดยรอบหรือไม่ไกลจากชุมชนมากนัก โดยอาชีพที่ทำกันมากที่สุด คือ อาชีพค้าขาย ซึ่งมีทั้ง ของกิน, ของใช้, รองลงมาคืออาชีพรับจ้าง และบางส่วนของประกอบอาชีพตามบริษัทห้างร้านต่างๆ

ประเภทของกินได้แก่ กระจ่างปลา ซึ่งมีอยู่ประมาณ 4-5 ครอบครัวยุคใหม่ในชุมชน ข้าวแกงมีอยู่ประมาณ 3-4 ครอบครัวยุคใหม่ยังมีที่ขายส้มตำ ขายขนมไทยตามฤดูกาล ไม่ว่าจะเป็น

ข้าวเหนียวมะม่วง ลอดช่อง เต๋าส่วน สาकुถั่วแดง ขายกล้วยแขก ขายปลาหมึกปิ้ง ลูกชิ้นปิ้ง หมูปิ้ง และผลไม้ เป็นต้น

ประเภทของใช้ได้แก่ ให้เช่าพระ ของเบ็ดเตล็ดจำพวกตัดเล็บ กรรไกร ขายนกพันธุ์ต่างๆ อาทินิกแก้ว นำเขาแขก นำกระแต้ว นำกระเด็น ขายของเล่นเด็ก ขายหนังสือพิมพ์ ทำเครื่องปั้นดินเผาขาย ทำเครื่องเงินขาย เพาะพันธุ์ไก่เมือง ขายแผ่นซีดี หลอมทองขาย และขายดอกไม้ไฟ

อาชีพรับจ้าง ได้แก่ ชักรีด ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมรองเท้า ขับรถรับจ้าง แม่บ้านทำความสะอาด คนส่งเอกสาร ยาม รับสกรีนป้ายโลหะ นวดแผนโบราณ นักเขียน ช่างซ่อมเครื่องจักร พ่อครัวทำอาหาร รับจ้างทำตู้ และรับจ้างเบ็ดเตล็ด

อาชีพอื่นๆ คือ ตำรวจ ทหาร ทนายความ เจ้าหน้าที่ตลาดหลักทรัพย์และพนักงานบริษัท

ในจำนวนอาชีพที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถแยกเป็นอาชีพที่ทำกันภายในพื้นที่ชุมชน และอาชีพที่ทำนอกชุมชน โดยอาชีพที่อยู่ภายในบริเวณชุมชนคือ ขายส้มตำ ขายขนมไทยตามฤดูกาล รับทำเค้กและคุกกี้ ขายข้าวแกง ขายของชำ รับจ้าง ชักรีด รับจ้างสกรีนโลหะ ทำเครื่องปั้นดินเผา ทำกรงนำ นวดแผนโบราณ หลอมทอง และขายดอกไม้ไฟ

ส่วนอาชีพภายนอกชุมชน ส่วนใหญ่ก็อยู่ไม่ไกลชุมชนนัก เช่น เปิดร้านซ่อมรองเท้า อยู่แถบประตูทางเข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้เช่าพระที่ทำพระจันทร์ ขายของเก่าอยู่ท่าช้าง เป็นยามที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ขายหนังสือพิมพ์ที่หน้าลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ เป็นตำรวจอยู่สถานีตำรวจนครบาลตำราญราษฎร์ และยังมีที่เป็นลักษณะรถเข็นขายของก็จะเดินเข็นเร่ขายบริเวณรอบชุมชน เช่น รถเข็นขายกระเพาะปลา รถเข็นขายปลาหมึก ลูกชิ้นปิ้ง รถเข็นขายผลไม้ ซึ่งเป็นแบบไปเข้าเย็นกลับ

อย่างไรก็ตามก็จะมีอาชีพที่ออกไปค้าขายไกลจากชุมชนบ้างเล็กน้อย เช่น การไปขายนาที่สวนจตุจักร การไปขายของเล่นเด็กตามงานใหญ่ๆ ในต่างจังหวัด การออกไปขายกรงนำและประกวดเสียงนักร้องตามงานต่างจังหวัด ในรายที่ทำอาชีพขายกรงนำ เป็นต้น

อาชีพโดยส่วนใหญ่ ไม่ใช่งานบริษัทหรืองานราชการจึงมีรายได้ไม่แน่นอน อยู่ในลักษณะหาเช้ากินค่ำเป็นส่วนใหญ่

2.4.6.2 ประเพณีและวัฒนธรรม

ประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชนป้อมมหากาฬส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ชาวบ้านในชุมชนมีประเพณีพิธีกรรมสำคัญดังต่อไปนี้

1. พิธีบวงสรวงหลวงปู่ป้อมมหากาฬ

พิธีไหว้หลวงปู่ป้อมมหากาฬพิธีกรรมเก่าแก่ที่สืบทอดมายาวนาน นับเป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญที่สุดของชุมชนป้อมมหากาฬ โดยจะจัดขึ้นหลังวันสงกรานต์ ถัดไป 7 วันของทุกปี พิธีดังกล่าวมีความเชื่อที่สืบเนื่องจากประเพณีดั้งเดิมในสมัยโบราณเกี่ยวกับการสร้างกำแพงเมือง

จากคำบอกเล่าของคนในชุมชนป้อมมหากาฬ ถึงความเป็นมาของการก่อกำเนิดพิธีกรรมดังกล่าวได้ ความว่าในสมัยโบราณเวลาที่มีการสร้างกำแพงเมืองจะมีพิธีกรรมทางศาสนาโดยการให้พระภิกษุ สงฆ์ขึ้นเข้าแถวรอบกำแพงพระนครเพื่อทำการบวงสรวงเพื่อความเป็นสิริมงคลและขับไล่คุณไสย หรือสิ่งไม่ดีต่างๆ ให้ออกไปจากพระนคร และเป็นการป้องกันไม่ให้สิ่งไม่ดีต่างๆ เข้ามาได้ ดังนั้น จึงถือว่ากำแพงป้อมมหากาฬเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยดูแลให้การคุ้มครอง ชาวบ้าน หลวงปู่ป้อมมหากาฬ แล้วยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตั้งอยู่ในชุมชนอีกหลายจุดได้แก่ ศาลเจ้า บริเวณคันโพธิ์นอกชุมชน ซึ่งชาวบ้านนับถือ และเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหมดนี้ได้ให้การคุ้มครอง ชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข วันพิธีจะเริ่มตั้งแต่ช่วงเช้า ชาวบ้านจะจัดเตรียมของไหว้ต่างๆ ตามหน้าที่ ความรับผิดชอบของแต่ละคนที่ได้รับมอบหมายและจะเริ่มแห่กลองยาวจากท้ายชุมชนมาที่บริเวณ หัวป้อมมหากาฬ เพื่อให้หลวงปู่ป้อมมหากาฬพร้อมกัน ต่อจากนั้นจะเป็นการไหว้เจ้าที่เจ้าทาง บริเวณกลางชุมชน และคันโพธิ์นอกชุมชนตามลำดับ

บริเวณกลางลานวัฒนธรรมของชุมชน จะตั้งโต๊ะไหว้เจ้าที่เจ้าทาง ซึ่งเป็นจุดรวมเพื่อ ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่อยู่ในชุมชนทั้งหมด จุดไหว้บริเวณอื่นคือ จะไม่มีหัวหมู ซึ่งเป็นไปตาม หลักความเชื่อทางศาสนาอิสลามนั่นเอง

หลังจากไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ครบทุกจุดแล้วทุกคนจะมารวมตัวกันอยู่ลานวัฒนธรรมกลาง ชุมชน เพื่อทำบุญเลี้ยงพระ และสงฆ์น้ำพระ ซึ่งนิมนต์มาจากวัดราชนาค และมีการรดน้ำคำหัวผู้ เฒ่าผู้แก่ในชุมชนด้วย โดยในปี 2547 มีกิจกรรมพิเศษ เพิ่มขึ้นคือ การทอดผ้าป่าอนุรักษ์บ้านโบราณ เพื่อนำเงินบริจาคมาใช้ในการทำนุบำรุงบ้าน โบราณในชุมชนต่อจากนั้นจะเป็นการร่วมกันรับประทาน อาหาร ในบางปีได้จัดให้มีการนำชมบ้าน โบราณสำหรับผู้สนใจด้วยซึ่งเป็นกิจกรรมเพิ่มเติมที่เส รมขึ้นมาตั้งแต่ปี 2545 และบางปีอาจมีพิธีบวชต้นไม้เก่าแก่ด้วย

2. พิธีบวชบ้านโบราณ และต้นไม้เก่าแก่

ชุมชนมีบ้าน ไม้โบราณที่ทรงคุณค่าอยู่หลายหลังหลังอายุนับร้อยปี เป็นสิ่งมีค่าทาง วัฒนธรรมอันเก่าแก่ รวมทั้งต้นไม้เก่าแก่อายุร่วม 100 ปี

พิธีบวชบ้านโบราณและต้นไม้เก่าแก่นี้เป็นพิธีกรรมที่เสริมขึ้นในวันบวงสรวงหลวงปู่ ป้อมมหากาฬเมื่อประมาณปี 2547 ซึ่งเกิดขึ้นจากสถานการณ์ความขัดแย้งกรณีการไล่รื้อชุมชนกับ ทางกรุงเทพมหานครที่ผ่านมา ดังนั้นชาวบ้านจึงริเริ่มการจัดพิธีนี้ด้วยจุดประสงค์หลักคือ เพื่อความ เป็นสิริมงคลและหวังให้บ้านไม้โบราณและต้นไม้ได้อยู่คู่ตลอดไป โดยนิมนต์พระสงฆ์จากวัดราช นาคมาเป็นผู้เลือกต้นไม้และบ้าน “เจ้าพิธี” ที่จะบวช โดยใช้ผ้าเหลืองที่ได้จากพระที่จำพรรษา 1 พรรษาขึ้นไป มาถักต่อกันมัดล้อมต้นไม้และบ้าน โบราณไว้ และที่เหลืองก็จะไปผูกให้กับต้นไม้และ บ้านที่เหลืองและทำพิธีบวชบ้าน โบราณและต้นไม้ที่คล้ายกับการบวชพระ

3. พิธีถวายพระพรวันแม่แห่งชาติ

ในวันแม่แห่งชาติ 12 สิงหาคม ชุมชนมีการจัดกิจกรรมวันแม่ โดยกิจกรรมจะเริ่มตั้งแต่ช่วงเช้าชาวบ้านจะออกไปขึ้นเรียงแถวริมกำแพงป้อมมหากาฬเพื่อตักบาตรพระสงฆ์ซึ่งนิมนต์มาจากวัดราชนัคคาราม ต่อจากนั้นจะมีการทำความสะอาดชุมชน รวมทั้งป้อมมหากาฬ ส่วนในช่วงค่ำจะออกไปขึ้นเรียงแถวตามแนวกำแพงป้อมเพื่อร่วมกันจุดเทียนชัยถวายพระพรพร้อมกับพิธีถวายพระพรสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่จัดที่สนามหลวง

4. พิธีถวายพระพรวันพ่อแห่งชาติ

กิจกรรมในวันนี้จะเหมือนกับกิจกรรมวันแม่แห่งชาติตามที่ได้กล่าวไปแล้ว ในการประกอบกิจกรรมแต่ละครั้งจะมีการเรียกประชุมหัวหน้าโซนซึ่งชุมชนแบ่งพื้นที่ออกเป็น 5 โซนแล้วจะให้หัวหน้าโซนแต่ละโซนไปกระจายข่าวกับชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่โซนของตนเอง เพื่อนัดประชุมชาวบ้านอีกครั้งหนึ่ง เพื่อพูดคุย ร่วมแสดงความคิดเห็น และแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดงานต่างๆ ให้กับชาวบ้านแต่ละคนว่าใครจะรับทำอะไรตามความถนัดและเหมาะสม อาทิ พิธีบวงสรวงหลวงปู่ป้อมมหากาฬซึ่งถือเป็นงานใหญ่ของชุมชนที่ต้องช่วยกันทำ โดยต้องมีการแบ่งงานไป ใครทำกับข้าว ซื่อของ จัดสถานที่ ยืมของพระ คูเครื่องเช่น ไห้ว ฯลฯ

พิธีกรรมต่างๆ ข้างต้น เป็นประเพณีที่ชาวชุมชนป้อมมหากาฬทำกันช้านานตามอายุอันเก่าแก่ของชุมชน แต่ก็มีหลายประเพณีที่ริเริ่มขึ้นตามยุคสมัยและสถานการณ์การเข้าร่วมพิธีกรรมของชาวชุมชนป้อมมหากาฬไม่ใช่เพียงแค่ผู้ใหญ่เท่านั้น แต่ยังมีชาวชนลูกหลานของชุมชนที่จะสืบทอดต่ออายุประเพณีพิธีกรรมเก่าแก่เหล่านี้ให้สืบทอดไปด้วย

นอกจากนี้ชุมชนยังมีกิจกรรมที่จัดขึ้นตามเทศกาลวันสำคัญของไทย เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันเด็กแห่งชาติ ฯลฯ ซึ่งแล้วแต่ว่าปีไหนจะจัดกิจกรรมอะไร อย่างไร อาจจะไม่เหมือนกันในแต่ละปี แล้วแต่ความสะดวกเหมาะสม ซึ่งจะมาจากการประชุมกันของชุมชนเอง

5. การถือครองที่ดินในพื้นที่ป้อมมหากาฬ

ข้อมูลเบื้องต้นขั้นแรกที่ควรทราบเพื่อประกอบพิจารณา คือ ประวัติความเปลี่ยนแปลงพื้นที่ดินภายในป้อมมหากาฬ ซึ่งจากการสำรวจพบว่าภายในพื้นที่ที่มีที่ดินทั้งหมด 20 แปลง มีเนื้อที่ทั้งหมด 4 ไร่ 3 งาน 59 ตารางวา ตั้งอยู่บริเวณนอกป้อมมหากาฬ ถนนมหาไชย ตรงข้ามกับลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์

จากการศึกษาสามารถแยกประเภทที่ดินได้เป็น 2 ประเภทคือ ประเภทที่ 1 ที่ดิน 99 แปลง ซึ่งแบ่งเป็นที่ดินเอกชนที่ กรุงเทพมหานคร ได้กรรมสิทธิ์มาก่อนการออกพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินบริเวณที่จะเวนคืนฯ ปี 2535 คือแปลงที่ 1,4,6,7,10,11,13,14,15,16 และ 21

2.4.6.3 กิจกรรมทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพ จากการสอบถามผู้นำชุมชนป้อมมหากาฬ ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนป้อมมหากาฬหากไม่นับคนที่ใช้ชุมชนป้อมมหากาฬเป็นที่พักอาศัยและออกไปเรียนหรือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทำงานนอกพื้นที่แล้วพบว่าประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนป้อมมหากาฬประกอบอาชีพเกี่ยวกับค้าขายภายในบริเวณชุมชนโดยรอบป้อมมหากาฬ จากการสอบถามพบว่ากลุ่มอาชีพที่มีมากที่สุดคืออาชีพค้าขายอาหารสำเร็จรูป ส่วนกลุ่มอาชีพรองลงมาคืออาชีพขายของชำและบริการ และบริการต่างๆ เช่นตัดผม ซักรีด เป็นต้น สำหรับกลุ่มขายอาหารสำเร็จรูป ส่วนใหญ่จะพบว่าเป็นร้านเก่าแก่ที่ขายมาหลาย 10 ปี ซึ่งบางร้านเป็นการรับช่วงมาจากพ่อแม่ กลุ่มร้านเก่าแก่เหล่านี้แล้วยังมีการขายอาหารแบบรถเข็น โดยขายอาหาร ประเภท ส้มตำ ขนมหลิม กล้วย กล้วย กล้วย

2.4.7 จินตภาพ

ศุภชัย เณรจาทิ (2547 : 39-37) ได้สรุปองค์ประกอบที่สำคัญไว้ 5 ประการ ที่เป็นสิ่งที่คนใช้คิดถึงภาพพจน์ของเมืองดังนี้

1. เส้นทาง (Paths) ประกอบด้วยถนนสายสำคัญ ๆ เป็นถนนประธานและถนนสายรองในระดับเมืองจะมีข่ายของถนนใหญ่ แต่ในระดับหมู่บ้านจะมีข่ายของถนนเล็ก สำหรับอาคาร หลังหนึ่งจะมีข่ายถนนใหญ่อยู่หลายสาย ที่ประชาชนใช้ไปมาขังที่นั่น และข่ายของถนนหลัก (Highway) เป็นข่ายทาง (Pathway) สำหรับเมืองทั้งเมืองหรือแม้กระทั่งทางเท้าของบริเวณมหาวิทยาลัยก็เป็นทาง Pathway ของมหาวิทยาลัยด้วย

2. เส้นขอบเขต (Edges) เมืองจะประกอบไปด้วยอำเภอและส่วนสุดท้ายหรือส่วนปลายสุดของอำเภอจะเป็นริม (Edge) ของเมืองนั้นๆ แต่ต่างอำเภอจะไม่มีขอบเขตที่แน่ชัดซึ่งจะค่อยๆ กลืนหายไปนอำเภออื่น สำหรับเมือง อำเภอสองอำเภอจะพบกันที่ริม (Edge) จะมีลักษณะเป็นตะเข็บ (Seam)

3. ศูนย์รวม (Nodes) จะเป็นศูนย์กลางของกิจกรรม แม้ว่าที่ศูนย์กลางที่เห็นนั้นเป็นจุดที่เด่นของเมือง (Landmark) เช่นกัน แต่ก็ยังมีข้อแตกต่างกันที่จุดประสงค์ของการใช้กิจกรรม ที่หมายตา (Landmark) เป็นวัตถุที่มองเห็นแต่ศูนย์รวม (Node) เป็นศูนย์กลางของกิจกรรม ตัวอย่างเช่น บริเวณอนุสาวรีย์คุณหญิงโมเป็นทั้ง (Landmark) และ เป็นทั้ง (Node)

4. ย่าน (Districts) สำหรับเมืองหนึ่งๆ จะประกอบไปด้วยหมู่บ้าน และ อำเภอศูนย์กลางของเมือง เมืองส่วนบน ใจกลางเมือง ส่วนพักอาศัยภายในเมือง บริเวณวิทยาลัย ส่วนเหล่านี้นับได้ว่าเป็นย่าน ซึ่งบางครั้งได้มีการกำหนดขอบเขตของบริเวณอย่างชัดเจน เช่น บริเวณมหาวิทยาลัย บริเวณปะปนกันเช่นในเมือง

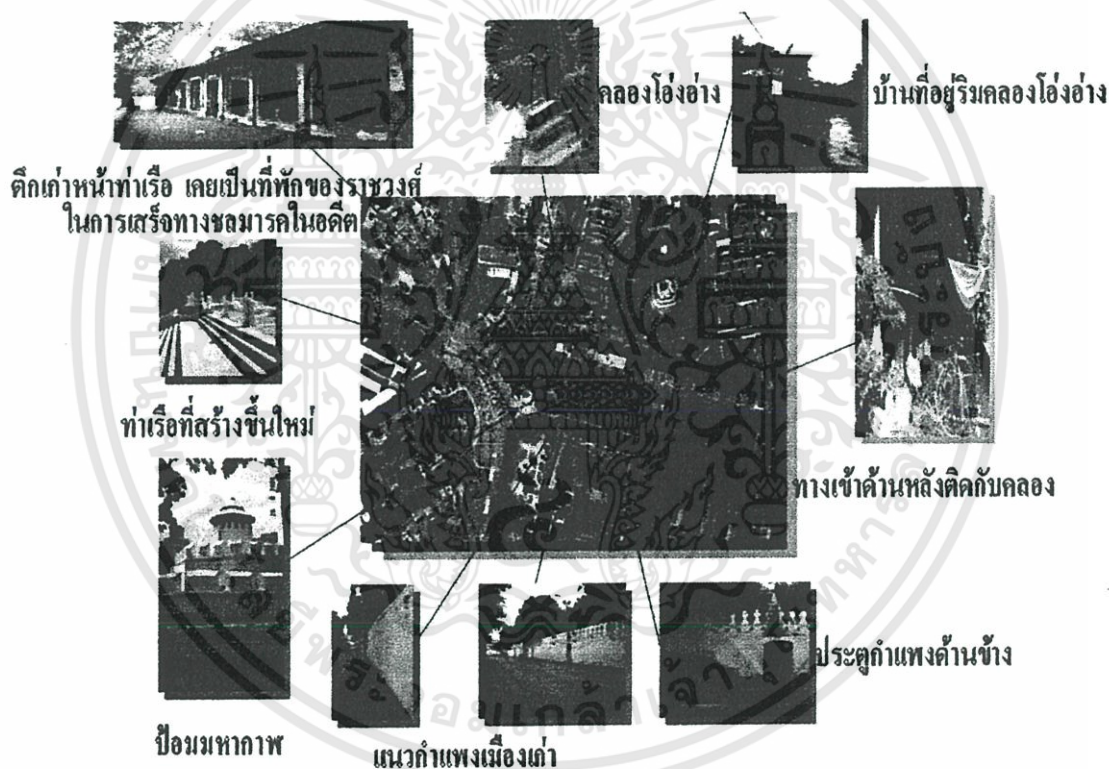
5. จุดหมายตา (Landmark) สำหรับสิ่งที่เด่นของเมืองจะเป็นจุดหมายตา ซึ่งจุดหมายตา (Landmark) บางอันใหญ่โตและสามารถมองเห็นได้ในระยะไกล เช่น ตึก เสาววิทย์ แต่สำหรับจุดหมายตา บางอย่างจะเล็กมากและเห็นได้เมื่ออยู่ใกล้ เช่น หอนาฬิกา บ้านหรือแม้กระทั่งรูปปั้นเล็กๆ ที่อยู่ในสวน จุดหมายตาม ที่ดีจะเห็นชัดและเข้ากันได้กับองค์ประกอบอื่นๆ ในบริเวณนั้นด้วย

6. จินตภาพของพื้นที่ชุมชนป้อมมหากาฬ

เป็นการศึกษาลักษณะพื้นที่ของชุมชนป้อมมหากาฬ ซึ่งมีผลต่อความประทับใจของผู้ที่ได้รับรู้รับทราบถึงจุดเด่นหรือองค์ประกอบของเมืองที่มีอยู่หรือขาดหายไปเพื่อมาทดแทนหรือปรับปรุงให้ดีขึ้น

1. ที่ร่วมกิจกรรม Node ที่ร่วมกิจกรรมในพื้นที่ มีการกระจุกตัวของกิจกรรมที่มีความพลุกพล่าน ได้แก่ ศาลเจ้าบริเวณคันโพธิ์นอกชุมชน และอีกที่คือ ลานกิจกรรมในชุมชนในชุมชน ลานกิจกรรมทั้ง 2 ที่ ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อชุมชน และมีการจัดงาน เช่น พิธีกรรมไหว้บรรพบุรุษ หลวงปู่ ป้อมมหากาฬ พิธีบวชบ้านโบราณ และต้นไม้เก่าแก่ พิธีไหว้ถวายพระพรวันแม่แห่งชาติ และพิธีไหว้ถวายวันพ่อแห่งชาติ ฯลฯ

2. ที่หมายตา Landmark ที่หมายตาในพื้นที่ที่สามารถมองเห็นได้ในระยะไกลได้แก่

รูปที่ 2.22 ภาพหมายตาที่สามารถมองเห็นชุมชนป้อมมหากาฬ

2.4.8 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (2528 : บทคัดย่อ) งานสถาปัตยกรรม หมายถึง สิ่งปลูกสร้าง ที่เป็นอาคาร การตกแต่งภายในอาคารการวางผังชุมชนเมือง ซึ่งเป็นงาน ศิลปะ ประยุกต์ มีทั้งงานศิลปะและวิทยาศาสตร์รวมอยู่ด้วยกันเป็นงานออกแบบที่ต้องคำนึงถึงความงามและประโยชน์ใช้สอยต่างๆ งานสถาปัตยกรรมอาจรวมไปถึงการออกแบบวิธีการก่อสร้างด้วย ดังนั้นงานสถาปัตยกรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แต่ละชิ้นจึงมีความงามทางศิลปะและประโยชน์ใช้สอยไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของงานสถาปัตยกรรมนั้นด้วย เช่น งานสถาปัตยกรรมประเภทอาคารอยู่อาศัย เป็นอาคารที่มีศิลปะถูกต้อง รสนิยมเฉพาะตนมากที่สุดซึ่งผิดกับอาคารสาธารณะบางประเภท เช่น อาคารสำนักงาน ร้านค้า หรือโรงงาน อุตสาหกรรมซึ่งต้องสนองประโยชน์ใช้สอยมากกว่าศิลปกรรม แต่อาคารสาธารณะบางประเภท เช่น อาคารศาสนายังคงมีลักษณะศิลปกรรม รสนิยมและคติความเชื่อของประชาชนแต่ละชุมชน

นอกจากนี้ลักษณะของงานสถาปัตยกรรมยังขึ้นอยู่กับ ลักษณะภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ วัสดุก่อสร้าง และเทคนิคการก่อสร้าง ระบบเศรษฐกิจและสังคม การบริหารการปกครอง การคมนาคมขนส่ง ประเพณีและวัฒนธรรม วิถีชีวิตและรสนิยมของประชาชนแต่ละท้องถิ่น

ตำแหน่งและอาณาเขต ปัจจุบันความเป็นพื้นที่ชุมชนป้อมมหากาฬอยู่ในความดูแลของสำนักเขตพระนคร แต่จากการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นพื้นที่ชุมชนป้อมมหากาฬที่แท้จริง ยังมีความสัมพันธ์ในด้านความหมาย กิจกรรมและลักษณะทางกายภาพกับพื้นที่โดยรอบ ดังนั้นจึงทำการศึกษาข้อมูลโดยรอบของพื้นที่โดยรวมประมาณ 4 ไร่ 3 งาน 59 ตารางวา มีอาณาเขตโดยรอบดังนี้

1. ด้านทิศเหนือ	จรดสะพานผ่านฟ้าลีลาศ
2. ด้านทิศใต้	ติดคลองวัดเทพธิดาราม
3. ด้านทิศตะวันออก	ติดกับคลองโอ่งอ่าง
4. ด้านทิศตะวันตก	ติดป้อมมหากาฬ

รูปที่ 2.23 แสดงภาพทิศทางของชุมชนป้อมมหากาฬ

2.4.9 อายุอาคาร

อาคารชุมชนป้อมมหากาฬโดยรวมเป็นอาคารที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1-3 ปัจจุบันเหลือ 2 หลังลักษณะโดยรอบเป็นบ้านทรงไทย หลังคาทรงสูงและยกใต้ถุนในแบบฉบับมาตรฐานของเรือนไทยเดิมภาคกลางพบมากในอดีต ก่อสร้างด้วยไม้สักหน้าจั่วเป็นแบบที่เรียกว่า “จั่วใบเรือ” ฝาเป็นฝาฉลุทึบอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปี สามารถแยกอายุอาคารออกเป็น 4 ยุคหลัก ๆ ได้แก่

1. อาคารที่มีอายุ 100 ปีขึ้นไป เป็นช่วงตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นช่วงที่สิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมโดยยึดแบบฉบับมาตรฐานไทยสมัยเดิมแบบภาคกลาง
2. อาคารที่มีอายุตั้งแต่ 80 ปีขึ้นไป เป็นช่วงต้นรัชกาลที่ 5 ถึงปลายรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นเวลาที่สิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมต่างๆ ยังเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมที่เด่นชัด
3. อาคารที่มีอายุระหว่าง 35-80 ปี เป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากระบบอุตสาหกรรมอาคารช่วงระยะนี้มีทั้งเป็นสิ่งก่อสร้างที่ยังมีคุณค่าและไม่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม
4. อาคารที่มีอายุน้อยกว่า 35 ปี เป็นอาคารสมัยใหม่ที่สร้างขึ้นทดแทนส่วนอาคารที่เกิดเพลิงไหม้ หรือบูรณะแทน

2.5 กฎหมาย นโยบายที่เกี่ยวข้องและมาตรการส่งเสริม

วัตถุประสงค์และ แนวนโยบาย ที่คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่าเดิม ยึดถือเป็นหลัก ในการดำเนินงาน เพื่อการอนุรักษ์ และ พัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ มาโดยตลอดระยะเวลา กว่า 20 ปีที่ผ่านมาคือ การส่งเสริมให้ มีพื้นที่โล่งว่าง สีเขียว การอนุรักษ์ โบราณสถาน และสถาปัตยกรรม ที่มีคุณค่า ทางประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรม และ การลดความหนาแน่น แออัด ของสถานที่ และ การจรรยา นโยบายนี้ ได้นำไปสู่ การกำหนด มาตรการควบคุมการ ก่อสร้างและกิจกรรมต่างๆ ใน บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ ที่สำคัญ ได้แก่

1. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2521 เรื่องมาตรการชั่วคราว ในการควบคุม การก่อสร้างอาคาร ของภาคีรัฐบาล ในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเห็นชอบ ให้หน่วยราชการต่างๆ ซึ่งมีการดำเนินการ ก่อสร้างภายในบริเวณ กรุงรัตนโกสินทร์ ส่ง แบบแปลน มาให้คณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ พิจารณาและชี้แจง ให้ทราบถึงผลกระทบ ต่อสิ่งแวดล้อม

2. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2524 เรื่องแนวนโยบาย การใช้ที่ดิน บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน และ การกำหนด นโยบายการใช้ที่ดิน บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ฝั่งธนบุรี โดยเห็นชอบในข้อเสนอ ของคณะกรรมการ โครงการกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวนโยบายการใช้ที่ดินกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน

2.1.1 ในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ควรห้ามมิให้มี การประกอบอุตสาหกรรม สำหรับการหัตถกรรม และ โรงงานทุกชนิด ที่อาจ ก่อให้เกิดอันตราย ด้านอัคคีภัยและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ควรอนุญาต ให้อยู่ในบริเวณนี้

2.1.2 การพาณิชย์กรรม ในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน จะต้องอยู่ในจำนวนจำกัด เพียงเพื่อที่จะ บริการชุมชนในบริเวณ ดังกล่าวเท่านั้น

2.1.3 ห้ามมิให้มี การก่อสร้าง อาคารที่อยู่อาศัย ทุกประเภท ทั้งในภาคของรัฐและภาคของเอกชน

2.1.4 อาคารเดิม ที่มีอยู่แล้ว ในสมัยรัชกาลที่ 5 ขึ้นไป ให้ปรับปรุงได้ ในสภาพเดิม ถ้าจะรื้อสร้างใหม่ให้สร้างได้ ในรูปลักษณะเดิม และ ความสูงเท่าเดิม ส่วนอาคาร ที่จะปลูกสร้างขึ้นใหม่ให้สร้างให้มีความสูงได้ไม่เกินอาคาร ในสมัยรัชกาลที่ 5 ขึ้นไป และไม่สูงเกิน 16.00 ม. และ ให้กำหนดอัตราส่วน ของพื้นที่ของอาคาร ต่อพื้นที่ดิน ซึ่งอาคารนั้นตั้งอยู่ และ กำหนดที่ว่าง โดยให้มีที่ว่างไม่น้อยกว่า ร้อยละ 20 ของพื้นที่ดิน โดยบังคับ ให้เป็นพื้นที่สีเขียวไม่น้อยกว่า ร้อยละ 50 ของที่ว่าง

2.1.5 ให้มีการควบคุม และการจัดระเบียบอาคารริมน้ำ รวมทั้งท่าเทียบเรือ และที่จอดเรือ

2.1.6 ให้จัดระบบ การจราจร เสียใหม่ เพื่อลด ความหนาแน่น ของการจราจร โดยเฉพาะ อย่างยิ่ง บริเวณอาคาร ที่มี คุณค่า ทางประวัติศาสตร์ และส่งเสริมให้มี การจัดถนน บางสาย เป็นทางเดิน

2.1.7 ให้มีการควบคุม และจัดระเบียบ ป้ายโฆษณา ทุกชนิดในบริเวณ กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน บริเวณริมแม่น้ำ เจ้าพระยา โดย ที่ดินที่เทียบเรือ และที่จอดเรือ ริมแม่น้ำ เจ้าพระยา ฟังชนบุรี ตรงข้ามบริเวณ กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ซึ่งอยู่นอกเขตโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ แต่เป็นบริเวณ ที่มีความสำคัญ และมีผลกระทบ ต่อการรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อม และทัศนียภาพของบริเวณกรุง รัตนโกสินทร์ชั้นใน เป็นอย่างยิ่ง จึงเห็นสมควรให้ กรุงเทพมหานคร และกรมเจ้าท่า ดำเนินการออกมาตรการ ตามกฎหมายที่มีอยู่ ควบคุมการก่อสร้างและ การจัดระเบียบอาคารริมน้ำ ให้อยู่ในสภาพ ที่เหมาะสมต่อไป

2.1.8 ให้มีการป้องกันและควบคุมสิ่งที่จะทำลายทัศนียภาพของสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการรักษาบรรยากาศในบริเวณนี้ให้มีความสะอาดและความสงบ

2.1.9 ส่งเสริมให้มีบริเวณที่ว่างและร่มรื่น โดยเฉพาะบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา

2.1.10 ส่งเสริมให้มีการดูแลรักษาอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

2.1.11 ส่งเสริมให้มีการจัดการใช้ที่ดินสำหรับกิจกรรมซึ่งสนับสนุนวัฒนธรรมและประเพณีไทย

2.2 แนวนโยบายการใช้ที่ดินบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตรงข้ามบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน

เนื่องด้วยที่ดิน ท่าเทียบเรือและที่จอดเรือริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งชนบุรี ตรงข้ามบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในซึ่งอยู่นอกเขตโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ แต่เป็นบริเวณที่มีความสำคัญและมีผลกระทบต่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทัศนียภาพของบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน เป็นอย่างยิ่ง จึงเห็นสมควรให้กรุงเทพมหานคร และกรมเจ้าท่าดำเนินการออกมาตรการตามกฎหมายที่มีอยู่ ควบคุมการก่อสร้างและการจัดระเบียบอาคารริมแม่น้ำให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมต่อไป

2.3 มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2528 เรื่องมติคณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์เกี่ยวกับมาตรการ ชั่วคราวในการก่อสร้างอาคารของภาครัฐบาลในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ เห็นชอบให้หน่วยราชการตามมติเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2541 หมายรวมถึงรัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานของรัฐอื่นๆ ด้วย

2.4 มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2541 เรื่องมาตรการในการควบคุมการก่อสร้างอาคารของภาครัฐบาล รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานของรัฐอย่างอื่นที่อาจพึงมีในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ เห็นชอบให้หน่วยราชการต่างๆ รวมทั้งรัฐวิสาหกิจ และ หน่วยงานของรัฐอย่างอื่นที่

อาจพึงมีที่จะดำเนินการก่อสร้างภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ ส่งเรื่องและแบบแปลนให้คณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อพิจารณาให้ความเห็นถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเมื่อได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการฯ แล้ว จึงให้เสนอสำนักงานประมาณเพื่อขอจัดตั้งงบประมาณต่อไป ทั้งนี้ให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงาน ของรัฐถือปฏิบัติตามมติคณะรัฐมนตรีในเรื่องนี้อย่างเคร่งครัด

2.5 ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงใช้หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารบางชนิด หรือบาง ประเภทภายใน บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ ชั้นใน ในท้องที่แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528

2.6 ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงใช้หรือเปลี่ยนแปลงใช้ อาคารบางชนิด หรือบางประเภท ภายในบริเวณ กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ในท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงบวรนิเวศ แขวงเสาชิงช้า แขวงลำราญราษฎร์ และแขวง วังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2530

2.7 ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงใช้หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารบางชนิด หรือบาง ประเภท ภายในบริเวณฝั่งธนบุรี ตรงข้ามบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ ในท้องที่แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด แขวงอรุณอมรินทร์ แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ แขวงกัลยาณ์ เขตธนบุรี และ แขวงสมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2535

2.8 ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องกำหนด บริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงอาคารบางชนิด หรือบางประเภท ภายในบริเวณ พื้นที่ต่อเนื่อง กรุงรัตนโกสินทร์ ในท้องที่แขวงวัดสามพระยา แขวงบ้านพานถม เขต พระนคร แขวงวัดโสมนัส แขวงบ้านบาตร แขวงคลองมหานาค แขวงวัดเทพศิรินทร์ แขวงป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย และแขวงสัมพันธวงศ์ แขวงจักรวรรดิ แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2542

2.5.1 การดำเนินงานอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์

เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานอนุรักษ์ และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ มีแนวทางและกรอบในการดำเนินการที่ชัดเจนและสอดคล้องกับแนวนโยบาย คณะกรรมการฯ จึงได้จัดทำแผนแม่บทขึ้น 2 ฉบับ คือ

1. แผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์
2. แผนแม่บทและแผนปฏิบัติการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณฝั่งธนบุรี ตรงข้ามบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์

แผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งพระนคร (บริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา) ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2540

แผนแม่บทฯ มีวัตถุประสงค์หลักในการอนุรักษ์อาคาร สถานที่ที่มีค่า รวมทั้งสภาพแวดล้อมและให้การพัฒนาในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นไปอย่างมีระเบียบสอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์ มิให้เกิดผลกระทบต่อสถานที่ที่มีคุณค่า โดยเน้นการเปิดมุมมองและพื้นที่โล่งปรับปรุงโบราณสถาน สร้างเอกลักษณ์และขอบเขตของกรุงรัตนโกสินทร์ ตลอดจนฟื้นฟูและพัฒนาสภาพแวดล้อมในบริเวณพื้นที่โครงการประกอบด้วยโครงการอนุรักษ์และพัฒนา รวม 20 โครงการ

1. กลุ่มโครงการบริเวณป้อมมหากาฬ วัดเทพธิดาราม วัดราชนัคคาราม และภูเขาทอง มี 3 โครงการ
  - 1.1 โครงการอนุรักษ์และปรับปรุงป้อมมหากาฬ
  - 1.2 โครงการปรับปรุงบริเวณข้างวัดเทพธิดารามและวัดราชนัคคาราม
  - 1.3 โครงการจัดสวนสาธารณะภูเขาทอง
2. กลุ่มโครงการเกี่ยวกับการสัญจรทางบกและทางน้ำ บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก และชั้นใน มี 4 โครงการ
  - 2.1 โครงการปรับปรุงคลอง สะพาน เพื่อการสัญจรทางน้ำ
  - 2.2 โครงการจัดทางเดินตลอดแนวคลองคูเมืองเดิมและคลองรอบกรุง
  - 2.3 โครงการอนุรักษ์ปรับปรุงประตูพระนคร กำแพงเมืองและป้อม
  - 2.4 โครงการจัดระเบียบกิจกรรมบริเวณปากคลองโอ่งอ่าง
3. กลุ่มโครงการบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา มี 8 โครงการ
  - 3.1 โครงการปรับปรุงบริเวณถนนพระอาทิตย์
  - 3.2 โครงการเปิดมุมมองวัดบวรสถานสุทธาวาส
  - 3.3 โครงการปรับปรุงบริเวณท่าพระจันทร์
  - 3.4 โครงการปรับปรุงราชนาวิศ โมสร
  - 3.5 โครงการปรับปรุงบริเวณกรมการข้าภายใน
  - 3.6 โครงการเปิดมุมมองวัดโพธิ์
  - 3.7 โครงการปรับปรุงบริเวณท่าเตียน
  - 3.8 โครงการปรับปรุงบริเวณปากคลองตลาด
4. กลุ่มอื่น ๆ มี 5 โครงการ
  - 4.1 โครงการปรับปรุงพื้นที่บริเวณแพร่งนรา แพร่งภูธร และแพร่งสรรพศาสตร์
  - 4.2 โครงการจัดระเบียบย่านพักอาศัยบริเวณหลังอาคารราชดำเนิน
  - 4.3 โครงการลานอเนกประสงค์เพื่อกิจกรรมด้านวัฒนธรรม บริเวณหน้าวัดสุทัศน์ และศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร
  - 4.4 โครงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมย่านการค้าบางลำพู

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.5 โครงการจัดทำอุปกรณ์สาธารณูปโภคในกรุงรัตนโกสินทร์

แผนแม่บทฯ มีวัตถุประสงค์หลักในการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมของ ศาสนสถาน และคูคลองที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ของบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งธนบุรี ประกอบด้วยแผนงานระดับเมือง 2 แผนงาน , และแผนงานระดับบริเวณ 3 แผน

2.5.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกรุงรัตนโกสินทร์และบริเวณเกี่ยวเนื่อง

1. ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง คัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท ภายในกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ในท้องที่แขวงพระบรมมหาราชวังเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528
2. ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง คัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ในท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงบวรนิเวศ แขวงเสาชิงช้า แขวงราชบพิธ แขวงตำราญราษฎร์ และแขวงบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2530
3. ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง การกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง คัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท ในท้องที่แขวงถนนนครไชยศรี แขวง วชิรพยาบาล แขวงคูสิต แขวงสวนจิตรลดาแขวงสี่แยกมหานาค เขตคูสิต แขวงทุ่งพญาไท แขวงสามเสนในเขตพญาไท แขวงวัดโสมนัส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย และแขวงวัดสามพระยา แขวงบางขุนพรหม - เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535
4. ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง คัดแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภทในท้องที่แขวงวัดสามพระยา แขวงบ้านพานถม เขตพระนคร แขวงวัดโสมนัส แขวงบ้านบาตร แขวงคลองมหานาค แขวงวัดเทพศิรินทร์ แขวงป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตป้อมปราบฯ และแขวงสัมพันธวงศ์ แขวงจักรวรรดิ แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2542
5. ประกาศกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดแบบแปลน แผนผัง และรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของห้องแถว ตึกแถว ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก พ.ศ.2531

2.5.3 ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก

ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง คัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ในท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงบวรนิเวศ แขวงเสาชิงช้า แขวงราชบพิธ แขวงตำราญราษฎร์ และแขวงบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2530 ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก หมายความว่า พื้นที่ในบริเวณระหว่างแนวกึ่งกลางคลองคูเมืองเดิม(คลองหลอด) แนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยากับแนวกึ่งกลางคลองรอบกรุง(คลองบางลำพู) แนวกึ่งกลาง

คลองรอบกรุง(คลองโอ่งอ่าง) แนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยาบรรจบกับแนวกึ่งกลางคลองคูเมืองเดิม (คลองหลอด)

บริเวณที่ 1 พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดแนวกึ่งกลางคลองรอบกรุง(คลองบางลำพู)และถนนพระสุเมรุ ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจดแนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศใต้จดถนนราชดำเนินกลาง ทิศตะวันตกเฉียงใต้จดถนนเจ้าฟ้า

บริเวณที่ 2 พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดถนนบูรณศิริกับถนนราชดำเนินกลาง ทิศใต้จดแนวกึ่งกลางคลองหลอด(คลองวัดเทพธิดา) ถนนบำรุงเมือง แนวกึ่งกลางคลองหลอด(คลองวัดราชบพิตร) ถนนพระพิทักษ์และถนนจักรเพชร ทิศตะวันออกจดแนวกึ่งกลางคลองรอบกรุง(คลองโอ่งอ่าง) ถนนมหาไชย ถนนอนุสาวรีย์ ถนนเฟื่องนครต่อถนนบ้านหม้อ และถนนตรีเพชร ทิศตะวันตกจดถนนตะนาวและถนนอัษฎางค์

บริเวณที่ 3 พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดซอยประตูเหล็ก ต่อแนวเส้นขนานซึ่งห่างจากเขตทางของถนนพารุศ 90 เมตร ทิศใต้จดแนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันออกจดถนนจักรเพชร ไปตามถนนทรงวาดต่อแนวกึ่งกลางคลองรอบกรุง(คลองโอ่งอ่าง) ทิศตะวันตกจดถนนตรีเพชรและซอยสะพานพุทธ

บริเวณที่ 4 พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดแนวกึ่งกลางคลองรอบกรุง(คลองบางลำพู) ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจดถนนประชาธิปไตย ทิศตะวันตกเฉียงใต้จดถนนพระสุเมรุ ทิศใต้จดถนนราชดำเนินกลาง

บริเวณที่ 5 พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดถนนราชดำเนินกลางทิศใต้จดถนนบูรณศิริ ทิศตะวันออกจดถนนตะนาว ทิศตะวันตกจดถนนอัษฎางค์

บริเวณที่ 6 พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดแนวกึ่งกลางคลองหลอด(คลองวัดเทพธิดา)และถนนบำรุงเมือง ทิศใต้จดแนวกึ่งกลางคลองหลอด(คลองวัดราชบพิตร) ทิศตะวันออกจดแนวกึ่งกลางคลองรอบกรุง(คลองโอ่งอ่าง) ทิศตะวันตกจดถนนศิริพงษ์

บริเวณที่ 7 พื้นที่ในบริเวณระหว่าง ทิศเหนือจดแนวกึ่งกลางคลองหลอด(คลองวัดราชบพิตร) ทิศใต้จดถนนเจริญกรุง ทิศตะวันออกจดถนนตีทอง ทิศตะวันตกจดถนนเฟื่องนคร

บริเวณที่ 8 พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดถนนจักรเพชร ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจดถนนอัษฎางค์ ทิศตะวันออกจดซอยสะพานพุทธ ทิศใต้จดแนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา

บริเวณที่ 9 พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดซอยวานิช ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจดถนนจักรเพชร ทิศใต้จดถนนทรงวาดทิศตะวันออกจดแนวกึ่งกลางคลองรอบกรุง(คลองโอ่งอ่าง)

บริเวณที่ 10 พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดแนวกึ่งกลางคลองหลอด(คลองวัดราชบพิตร) และถนนเจริญกรุง ทิศใต้จดซอยประตูเหล็กต่อแนวเส้นขนาน ซึ่งห่างจากเขตทางของถนน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พารุ้ด 90 เมตร ทิศตะวันออกจดแนวกิ่งกลางคลองรอบกรุง(คลอง โอง่าง) และถนนจักรเพชร ทิศ ตะวันตกจดถนนตีทอง ถนนบ้านหม้อและถนนตรีเพชร

1. การกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นบริเวณ

บริเวณที่ 1 2 3 ห้ามก่อสร้าง หรือดัดแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภท ดังต่อไปนี้

1. โรงงานตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน
2. อาคารที่ใช้ประกอบการค้า ซึ่งเป็นที่รังเกียจหรืออาจเป็นอันตรายแก่สุขภาพตาม

กฎหมายว่าด้วยสาธารณสุข เว้นแต่

- 2.1 การพิมพ์หนังสือด้วยเครื่องจักร
- 2.2 การซ่อมเครื่องอิเล็กทรอนิกส์
- 2.3 การล้างฟิล์มถ่ายรูป และฟิล์มภาพยนตร์
- 2.4 การเจียรนัยเพชร พลอย หิน กระจก หรือวัตถุที่คล้ายคลึง
- 2.5 การซักกรีด อัดกลีบ กัดสีผ้า โดยใช้เครื่องจักร
- 2.6 การพิมพ์แบบ พิมพ์เขียว

3. สถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

4. โรงแรมตามกฎหมายว่าด้วยโรงแรม

5. โรงมหรสพตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันภัยอันตรายอันเกิดแต่การเล่นมหรสพซึ่ง เอกชนเป็นผู้ดำเนินการ

6. สถานที่เก็บสินค้าที่มีพื้นที่เกิน 80 ตารางเมตร

7. กิจตาคารที่มีพื้นที่สำหรับตั้งโต๊ะอาหารเกิน 300 ตารางเมตร

8. ตลาด ตามกฎหมายว่าด้วยสาธารณสุข

9. หอประชุม เว้นแต่หอประชุมของทางราชการ โรงเรียน มหาวิทยาลัย

10. ห้องแถวตึกแถว เว้นแต่การก่อสร้างหรือดัดแปลงได้ตามแบบแปลนเพื่อทดแทนอาคาร ห้องแถว ตึกแถวเดิมที่มีสภาพชำรุดหรือถูกเพลิงไหม้ ให้ดำเนินการก่อสร้างหรือดัดแปลงได้ตาม แบบแปลนแผนผังและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่กรุงเทพมหานครประกาศกำหนด สำหรับห้องแถว ตึกแถวที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน ต้องก่อสร้างหรือ ดัดแปลงในตำแหน่งอันเป็นที่ตั้งของอาคารเดิมโดยไม่ต้องร่นแนวอาคารแต่ต้องมีขนาดและ รูปแบบเหมือนอาคารเดิม

11. ฌาปนสถาน

12. อาคารสำนักงานเอกชนที่มีพื้นที่อาคารทุกชั้นรวมกันเกิน 300 ตารางเมตร

13. ห้างสรรพสินค้าที่มีพื้นที่ทุกชั้นรวมกันเกิน 300 ตารางเมตร

14. สถานที่เก็บและจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงตามกฎหมายว่าด้วยการเก็บรักษาน้ำมัน

เชื้อเพลิง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

15. สถานกีฬา
 16. ป้าย เว้นแต่ป้ายชื่อถนน ตรอก ซอย ป้ายทางราชการ ป้ายเพื่อการเลือกตั้ง หรือป้ายชื่อสถานประกอบกิจการที่มีพื้นที่รวมกันไม่เกิน 5 ตารางเมตร

17. อาคารที่มีความสูงเกิน 16 เมตร โดยวัดจากระดับถนนหรือขอบทางเท้าที่ใกล้ที่สุดถึงส่วนที่สูงที่สุดของอาคาร

บริเวณที่ 4, 5, 6 ,7 ,8 ,9 ห้ามมิให้ก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภทตามข้อ 5 เว้นแต่กัณฑ์อาคารที่มีพื้นที่สำหรับตั้งโต๊ะอาหารไม่เกิน 400 ตารางเมตร หอประชุมเอกชนที่มีพื้นที่ทุกชั้นรวมกันไม่เกิน 300 ตารางเมตร และอาคารสำนักงาน บริเวณที่ 10 ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภทตามข้อ 6 เว้นแต่สถานเดินรำ รำวงหรือร้องเงิง สถานที่มีอาหาร สุรา น้ำชา เครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่ายหรือจัดให้มีการแสดงอื่นใดเพื่อการบันเทิง สถานกีฬา โรงมหรสพ ห้างสรรพสินค้า ป้าย และอาคารสูงเกิน 16 เมตร แต่ต้องสูงไม่เกิน 37 เมตร

2. ควบคุมการใช้อาคารโดยทั่วไป

ห้ามเจ้าของหรือผู้ครอบครองใช้หรือยินยอมให้บุคคลใดใช้อาคารประเภทไม่ควบคุมการใช้ เป็นอาคารประเภทควบคุมการใช้ ตาม มาตรา 32 วรรคหนึ่ง พ.ร.บ. ควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 เว้นแต่สถานพยาบาลที่ไม่มีเตียงผู้ป่วยไว้ค้างคืน หรือสถานศึกษาซึ่งมีระดับการศึกษาไม่เกิน ประถมศึกษา

ห้ามมิให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างหรือดัดแปลงเป็นอาคารควบคุมการใช้ตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง พ.ร.บ.ควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ให้ผิดไปจากที่ระบุไว้ในใบอนุญาตให้ก่อสร้างหรือดัดแปลง

ห้ามดัดแปลงอาคารที่สร้างมาก่อนและขัดกับข้อ 5 ,6 ,7 ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร โกลินทร์ ชั้นนอก.2530

ห้ามดัดแปลงและเปลี่ยนการใช้หรือยินยอมให้เปลี่ยนการใช้อาคารที่ใช้มาก่อนและขัดกับข้อ 8 ,9 ข้อบัญญัติ กรุงเทพมหานคร โกลินทร์ชั้นนอก. 2530 อันเป็นการฝ่าฝืนข้อ 9 แห่งข้อบัญญัติฯ โดยให้ถือเอาประเภทการใช้อาคารในวันที่ข้อบัญญัติฯ ใช้บังคับเป็นเกณฑ์

3. ข้อบัญญัตินี้ไม่ใช้บังคับกับ

1. การก่อสร้างเขื่อน สะพาน อุโมงค์ ทางหรือท่อระบายน้ำ รั้วหรือกำแพง
2. การซ่อมแซมอาคารเพื่อให้คงสภาพเดิม หรือการดัดแปลงภายในตัวอาคารโดยไม่เปลี่ยนแปลงสภาพภายนอกของตัวอาคาร อาคารที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างดัดแปลงก่อนวันที่ข้อบัญญัตินี้ใช้บังคับและยังก่อสร้างไม่เสร็จ ให้ดำเนินการตามที่ได้รับอนุญาตต่อไปได้ และห้ามก่อสร้าง นอกเหนือไปจากที่ได้รับอนุญาต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. ประกาศกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดแบบแปลน แผนผัง และรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของห้องแถว ตึกแถว ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก พ.ศ.2531 (4 ก.พ. 2531 โดย พล.ต. จำลอง ศรีเมือง) มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ความกว้างความลึกของห้อง ที่ว่าง แนวอาคารและระยะร่นต่างๆ ของอาคารให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยอาคาร

3.2 ที่จอดรถยนต์ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยที่จอดรถยนต์

3.3 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

3.3.1 หลังคา ให้เป็นหลังคาจั่ว หรือปั้นหยา มีความลาดเอียงเข้าหาถนน ด้านหน้าอาคารไม่น้อยกว่า 30 องศา และระยะแนวราบจากกึ่งกลางเสาด้านหน้าถึงแนวสันหลังคาไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของความสูงความลึกของห้องและไม่น้อยกว่า 3.50 เมตร มุงด้วยกระเบื้องสีแดง(สีอิฐ) หรือสีเทา โดยให้เลือกใช้สีใดสีหนึ่งของอาคารแต่ละแถว

3.3.2 ให้ความสูงได้กันสาดชั้นล่างเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยอาคารและให้มีความลาดเอียง ของกันสาดไม่ต่ำกว่า 8 องศา

3.3.3 กันสาดเหนือขอบหน้าต่าง มีความลาดไม่ต่ำกว่า 8 องศา มุงด้วยกระเบื้องชนิดและสีเหมือนหลังคา

3.3.4 ประตู หน้าต่างด้านหน้า ขนาด ระยะ และสัดส่วนให้เหมือนอาคารเดิมหรืออาคารข้างเคียง

3.3.5 สีภายนอกของอาคารแต่ละแถวให้ใช้สีครีม หรือสีเนื้อ หรือสีเทาอ่อนหรือสีขาว

3.3.6 ผนังภายนอกอาคาร ให้ก่ออิฐฉาบปูน ทาสี และห้ามใช้วัสดุสะท้อนแสง

3.3.7 ห้ามติดตั้งวางอุปกรณ์ประเภทกันสาด เครื่องปรับอากาศ เสาอากาศโทรทัศน์หรือวิทยุหรือส่วนยื่นอื่นๆด้านหน้าอาคาร

4. พ.ร.บ.ควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 (การออกข้อบัญญัติท้องถิ่น)

มาตรา 9 ในกรณีที่ได้มีการออกกฎกระทรวง กำหนดเรื่องใดตาม มาตรา 8 แล้วให้ราชการส่วนท้องถิ่นถือปฏิบัติตามกฎกระทรวงนั้น เว้นแต่เป็นกรณีตามมาตรา 10 มาตรา 13 ในกรณีที่สมควรห้ามการก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน เคลื่อนย้าย และใช้หรือเปลี่ยนการใช้อาคารชนิดใดหรือประเภทใดในบริเวณหนึ่งบริเวณใดแต่ยังไม่มีกฎกระทรวงหรือข้อบัญญัติท้องถิ่น กำหนดตามมาตรา 8(10) ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของอธิบดีกรมโยธาธิการหรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นแล้วแต่กรณีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน เคลื่อนย้าย และใช้หรือเปลี่ยนการใช้อาคารในบริเวณนั้นเป็นการชั่วคราวได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. การฝ่าฝืนและบทกำหนดโทษ (ตาม พ.ร.บ.ควบคุมอาคาร พ.ศ.2522)

มาตรา 31 ห้ามมิให้ผู้ใดจัดให้มีหรือดำเนินการก่อสร้าง คัดแปลง รื้อถอนหรือเคลื่อนย้ายอาคารให้ผิดไปจากแผนผังบริเวณ แบบแปลนและรายการประกอบแบบแปลนที่ได้รับอนุญาต ตลอดจนวิธีการหรือเงื่อนไขที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นกำหนดไว้ในใบอนุญาต หรือให้ผิดไปจากที่ได้แจ้งไว้ตาม มาตรา 39 ทวิ เว้นแต่

1. เจ้าของนั้นได้ยื่นคำขออนุญาต และได้รับใบอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นให้ทำการแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้
2. เจ้าของอาคารนั้นได้แจ้งการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นทราบแล้ว หรือ
3. การดำเนินการดังกล่าวไม่ขัดต่อกฎกระทรวงหรือข้อบัญญัติท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องหรือเป็นกรณีตามที่กำหนดในกฎกระทรวงให้นำมาตรา 25 หรือ มาตรา 39 ทวิ มาใช้บังคับแก่การดำเนินการตาม (1) หรือ (2) แล้วแต่กรณีโดยอนุโลม

ในกรณีที่มีการก่อสร้าง คัดแปลง รื้อถอน หรือเคลื่อนย้ายอาคาร เป็นการฝ่าฝืนความในวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าเป็นการกระทำของผู้ควบคุมงาน เว้นแต่ผู้ควบคุมงานจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นการกระทำของผู้อื่นซึ่งผู้ควบคุมงาน ได้มีหนังสือแจ้งข้อทักท้วงการกระทำดังกล่าวให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารและผู้ดำเนินการทราบแล้ว แต่บุคคลดังกล่าวไม่ยอมปฏิบัติตาม

มาตรา 65 ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ม.21, ม.22, ม.31, ม.32, ม.33, ม.34, ม.52, วรรคหก มาตรา 57 หรือมาตรา 60 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับนอกจากต้องระวางโทษตามวรรคหนึ่งแล้ว ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ม.21, ม.31, ม.32, ม.34 หรือ ม.57 ยังต้องระวางโทษปรับอีกวันละไม่เกินหนึ่งหมื่นบาทตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนหรือจนกว่าจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศุภชัย เณรจาทิ (2547 : บทคัดย่อ) แนวทางอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนนางเลิ้ง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงลักษณะเฉพาะของชุมชนนางเลิ้ง กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง และเพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนนางเลิ้งในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้ข้อมูลจากเอกสารรายงาน การออกแบบสอบถาม แบบสำรวจภาคสนามและแบบสัมภาษณ์ โยสัมภาษณ์นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมชุมชน

ชุมชนนางเลิ้ง เป็นย่านประวัติศาสตร์ย่านหนึ่งในกรุงเทพมหานคร และจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า ชุมชนนางเลิ้งเป็นพื้นที่มีคุณค่าเพียงพอต่อการอนุรักษ์ และพัฒนา จึงทำการศึกษาชุมชนนางเลิ้งโดยกำหนดพื้นที่ศึกษาบริเวณ ชุมชนสุขุมมิตร 1 และชุมชนสุขุมมิตร 2 พื้นที่ประมาณ

4,900 ตารางเมตร โดยอาศัยเกณฑ์ในการพิจารณาถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์และศูนย์กลางของย่าน และเป็นบริเวณที่มีอาคารเก่าแก่และยังคงรูปแบบการอยู่อาศัย แบบชุมชนเก่าปรากฏอยู่

ผลที่ได้จากการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนนางเลิ้งพบว่า ในอดีตชุมชนนางเลิ้งมีลักษณะเด่นในด้านการเป็นแหล่งบันเทิงและค้าขาย มีสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ปัจจุบันนางเลิ้งทรุดโทรมลงกว่าในอดีตมาก ทั้งสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและสภาพทางกายภาพ ทั้งนี้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาการของเมือง ทำให้นางเลิ้งในอดีตที่เคยเป็นแหล่งบันเทิงและค้าขายที่สำคัญของกรุงเทพฯ ลดบทบาทความสำคัญและทรุดโทรมลง ที่ผ่านมามีชุมชนนางเลิ้งไม่เคยได้รับความสนใจในด้านการอนุรักษ์และพัฒนามาก่อน ทั้งนี้เนื่องจากขาดการศึกษาถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ทำให้มองข้ามความสำคัญของนางเลิ้งไป ซึ่งหากพิจารณาองค์ประกอบ ทุกด้านของชุมชนนางเลิ้ง ทั้งการเป็นย่านประวัติศาสตร์ แหล่งชุมชนสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่หาได้ยาก และกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในจึงถือได้ว่านางเลิ้งเป็นย่านประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต (Living city) และเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมที่จะอนุรักษ์และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป ซึ่งจะเป็นการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจของชุมชนนางเลิ้งได้อีกทางหนึ่ง

ในการวางแผนทางการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนนางเลิ้ง โดยทำการกำหนดกลุ่มอาคารตามระดับคุณค่าเชิงอนุรักษ์ เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์โดยแบ่งแนวทางการอนุรักษ์ออกเป็น 3 ระดับ คือ การบูรณะ การฟื้นฟูสภาพ และการพัฒนารื้อสร้างใหม่ ซึ่งในกลุ่มอาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์เสนอให้อนุรักษ์ตามแนวทางการอนุรักษ์เพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงของอาคารในส่วนอาคารในกลุ่มพัฒนารื้อสร้างใหม่เสนอให้ใช้ตามแนวทางการออกแบบอาคาร

เพื่อให้การอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนนางเลิ้ง ได้ดำเนินการให้เกิดผลตามแนวทางที่กำหนดไว้ จึงควรส่งเสริมมาตรการด้านการสร้างแรงจูงใจให้เกิดความร่วมมือในการอนุรักษ์และพัฒนาในทางปฏิบัติ และเพื่อเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนนางเลิ้ง จึงเสนอแนวทางในการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนนางเลิ้ง ซึ่งสามารถฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจ ของชุมชนได้ โดยการปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยและเพื่อกิจกรรมบทบาทของอาคารให้เอื้ออำนวยต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว สร้างบรรยากาศการท่องเที่ยวทางด้านงบประมาณในการดำเนินการอาจใช้จากงบประมาณจากทางภาครัฐร่วมกับทางเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินได้แก่ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์หรือจากการระดมทุนจากคนในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีแหล่งเงินทุนหนึ่งคือ โครงการเงินกู้เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเสนอให้ใช้มาตรการขั้นสุดท้าย สุดท้ายในการอนุรักษ์ และพัฒนาควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมทั้งของคนภายในพื้นที่ด้วยการดำเนินการ โดยคนในพื้นที่จะสามารถตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ได้อย่างถูกต้องซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการอนุรักษ์ และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

บงการ น้อยเล็ก (2549 : บทคัดย่อ) แนวทางอนุรักษ์และปรับปรุงพื้นที่โดยรอบองค์พระปฐมเจดีย์จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพและสังคมพื้นที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โดยรอบองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เพื่อเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และปรับปรุงพื้นที่ โดยรอบองค์พระปฐมเจดีย์ในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้ข้อมูลจากเอกสาร รายงาน การออกแบบสอบถาม การสำรวจภาคสนาม และการออกแบบสัมภาษณ์ โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 200 คน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคนภายในชุมชน 50 คน กลุ่มผู้หาบแร่แห่งลอย 50 คน กลุ่มนักท่องเที่ยว 50 คน กลุ่มข้าราชการ 30 คน และกลุ่มพระภิกษุ สามเณร 20 รูป และสัมภาษณ์ นักวิชาการที่เกี่ยวข้องการวางผังและอนุรักษ์ชุมชน จำนวน 3 ท่าน

ผลจากการศึกษาและวิเคราะห์พื้นที่โดยรอบองค์พระปฐมเจดีย์พบว่า ในปัจจุบันเมือง นครปฐมนอกจากจะมีประวัติศาสตร์ทางโบราณสถานมากมายแล้วยังมีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญซึ่งมี ผู้เข้าเที่ยวชมในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ซึ่งสร้างรายได้ให้กับเมืองนครปฐมไม่น้อย เป็นผลดีกับ ทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะบริเวณศูนย์กลางของเทศบาลเมืองนครปฐมเป็นบริเวณที่กระจุกตัว ของแหล่งที่พักอาศัย การบริการต่างๆ สถานที่ราชการที่สำคัญ และเป็นศูนย์กลาง พาณิชยกรรมด้าน ต่างๆ ที่สำคัญของชุมชน ซึ่งในระยะ 10 ปี ที่ผ่านมามีความแออัดหนาแน่น ของชุมชนที่มีผลมา จาการเพิ่มของประชากร การเจริญเติบโตและการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้ได้รับ ผลกระทบจากการเจริญเติบโตของเมือง โดยสรุปเป็นกรอบแนวความคิด ในการอนุรักษ์ และ ปรับปรุงในด้านต่างๆ ดังนี้

ลักษณะทางกายภาพ โดยจัดระเบียบการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ โดยเฉพาะหาบแร่แห่งลอยและร้านค้า ควบคู่กับการจัดระบบการจราจร โดยจัดเตรียมพื้นที่ที่ เหมาะสมสำหรับจอดรถ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด การวางมาตรการในการควบคุม อาคารและสิ่งก่อสร้างใหม่ให้สอดคล้องกับอาคารประวัติศาสตร์ในด้านต่างๆ เช่น สี, วัสดุ, ความ สูง, ระยะร่นของอาคาร, รูปแบบหลังคา, ป้าย ฯลฯ การส่งเสริมภูมิทัศน์โดยรอบพื้นที่ศึกษา เช่น ปรับปรุงสภาพคูคลอง, ทางเท้า โดยมากปลูกต้นไม้เพื่อสร้างความร่มรื่น และส่งเสริมภูมิสัญลักษณ์ ของพื้นที่ โดยการเปิดมุมมองสู่อุ้งค์พระปฐมเจดีย์

ลักษณะทางสังคมโดยการจัดระเบียบกิจกรรมให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับวิถี ชีวิตของคนในพื้นที่ เช่น กิจกรรมด้านการเกษตรต่างๆ และส่งเสริมให้มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมอัน ดิงาม เพื่อให้คงอยู่ควบคู่กับชุมชนต่อไป

เพื่อให้การอนุรักษ์และปรับปรุงพื้นที่โดยรอบองค์พระปฐมเจดีย์ สามารถดำเนินการให้ เกิดผลตามแนวทางที่กำหนดไว้ จึงควรส่งเสริมมาตรการด้านสร้างแรงจูงใจให้เกิดความร่วมมือใน การอนุรักษ์และปรับปรุงในการปฏิบัติ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ โดยการ ดำเนินการจะสามารถตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ได้อย่างถูกต้องซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญ ในการอนุรักษ์ และปรับปรุงชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นเป็นการวิจัยแบบเจาะจง เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ โดยผู้วิจัยทำการศึกษา สัมภาษณ์ สอบถาม และบันทึกภาพ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวิจัยและเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬจากการวิจัยครั้งนี้เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย โดยได้กำหนดขั้นตอนในการวิจัยไว้ดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 ลักษณะของเครื่องมือ

3.2.2 การตรวจแบบเครื่องมือ

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1.1 ประชากรที่ศึกษาได้แก่

1. ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ศึกษา ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนป้อมมหากาฬ จำนวน 270 คน จาก 65 หลังคาเรือน
2. นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและพัฒนาชุมชน

3.1.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ที่ศึกษาได้แก่

1. เลือกกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยในพื้นที่โดยรอบชุมชนป้อมมหากาฬ จำนวน 159 คน ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดตามตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ R.V. Krejcie และ D.W. Morgan
2. นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชน จำนวน 3 คน คือ
  - 2.1 อาจารย์ชาติรี ประภิตนทการ. อาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปกร
  - 2.2 นาย ธวัชชัย วรมหาคุณ
  - 2.3 นายจกฤช จันทรวัดน์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข (นักวิชาการระดับ 7)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ทำการวิจัย

3.2.1 ลักษณะของเครื่องมือ ประกอบด้วย

3.2.1.1 แบบสำรวจ เป็นการสำรวจข้อมูลในด้านกายภาพของชุมชนป้อมมหากาฬโดยมีประเด็นในการสำรวจดังนี้

1. ลักษณะทางด้านกายภาพของชุมชนป้อมมหากาฬโดยศึกษารายละเอียดดังนี้
  - 1.1 การใช้ประโยชน์ที่ดิน
  - 1.2 โครงข่ายการสัญจร
  - 1.3 กิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน
  - 1.4 จินตภาพของพื้นที่ ได้แก่ ย่าน, เส้นทาง, ขอบเขต, ที่รวมกิจกรรม, และที่หมายคา
  - 1.5 รายละเอียดทางด้านสถาปัตยกรรม เช่น สถาปัตยกรรม

3.2.1.2 แบบสอบถาม เป็นการสอบถามกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณชุมชนป้อมมหากาฬ

3.2.1.3 แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์นักวิชาการที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชน โดยประเด็นในการสัมภาษณ์ดังนี้

1. แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนป้อมมหากาฬ

3.2.2 การตรวจสอบเครื่องมือ

3.2.2.1 ผู้วิจัยได้นำ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ที่สร้างเสร็จแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมเพื่อตรวจสอบเนื้อหาเครื่องมือและความเที่ยงตรงก่อนนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบอีกครั้งและเพื่อให้เที่ยงตรงต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.2.2.2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการแก้ไขเครื่องมือตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมได้ตรวจสอบแล้ว จากนั้นผู้วิจัยนำเครื่องมือไปขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาตรวจสอบเนื้อหาที่ใช้ โดยมีรายชื่อนามผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้

3.2.2.3 หลังจากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ทำการแก้ไข เครื่องมือร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ทำการตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง เพื่อแก้ไขปรับปรุงก่อนนำเครื่องมือไปใช้ทำการทดลอง

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 ผู้วิจัยได้นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก บัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง เพื่อออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.2 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพเบื้องต้นของพื้นที่ที่ศึกษา บริเวณชุมชนป้อมมหากาฬ เช่น ที่ตั้ง จำนวนประชากร สภาพสาธารณูปโภค รวมถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนป้อมมหากาฬ

3.3.3 ศึกษาภาพรวมของชุมชนป้อมมหากาฬ จากข้อมูลเบื้องต้น ทางด้านกายภาพและทางด้านสังคม เพื่อศึกษาถึงสาเหตุที่ก่อให้เกิดสภาพปัญหาต่างๆ รวมทั้งความสัมพันธ์ของพื้นที่กับบริเวณข้างเคียง

3.3.4 การลงภาคสนามในพื้นที่ที่ศึกษา โดยใช้การสำรวจและแจกแบบสอบถาม โดยการออกแบบสอบถาม เพื่อรวบรวมข้อมูล ในด้านกายภาพและสังคม เพื่อให้สามารถนำมาวิเคราะห์หาแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬได้อย่างเหมาะสม

3.3.5 เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถาม ที่รวบรวมมาดำเนินการวิเคราะห์ โดยจำแนกการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

3.4.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสำรวจ การสังเกต และแบบสัมภาษณ์จะดำเนินการโดยการใช้การสังเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล

3.4.2 ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถาม ดำเนินการโดยการใช้การวิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าความถี่ร้อยละ

เมื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แล้วนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาสรุปเป็นผล และนำมาเป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ ต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับ แนวทางอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ โดยผู้วิจัย ทำการศึกษา สัมภาษณ์ สอบถาม เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวิจัย และเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลจากการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

4.1 ลักษณะทางด้านกายภาพของชุมชนป้อมมหากาฬ

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปจากการสำรวจพื้นที่

1. อาณาเขต

- 1.1 ด้านทิศตะวันออกติดคลองโองอ่าง
- 1.2 ด้านทิศใต้ติดคลองวัดเทพธิดาราม
- 1.3 ทิศเหนือจรดสะพานผ่านฟ้าลีลาศ
- 1.4 ทิศตะวันตกติดป้อมมหากาฬ

2. การเข้าถึงป้อมมหากาฬ

จากเกาะรัตนโกสินทร์สามารถเข้าออกได้ทางรถยนต์และทางเรือ ทำเรือหลักๆที่สำคัญ ทำเรือแม่น้ำเจ้าพระยา (ข้ามฟาก) ทำเตียน ทำช้าง ทำพระจันทร์และที่ทำพระอาทิตย์ ทำเรือตามคลอง(เรือควน) ได้แก่ ทำเรือผ่านฟ้าลีลาศ มาจากเส้นคลองแสนแสบจากบางบางกะปิ จะเห็นได้ว่า ทำเรือผ่านฟ้าลีลาศมีสำคัญมาก เพราะเปรียบเสมือนประตูทางเข้าหลักสู่เกาะรัตนโกสินทร์จากเขตอื่น

3. การเข้าถึงบริเวณชุมชนป้อมมหากาฬ

จุดประสงค์ส่วนใหญ่ของการเข้ามาในบริเวณป้อมมหากาฬคือ เพื่อจะมาลงเรือที่ทำเรือผ่านฟ้าลีลาศ ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ในบริเวณป้อมมหากาฬ เพื่อจะเดินผ่านไปภูเขาทอง

4. ทางเข้าสู่พื้นที่ชุมชนป้อมมหากาฬมีทั้งหมดดังนี้

เข้าทางกำแพงประตูกำแพงป้อมซึ่งมีด้วยกัน 4 ประตู เข้าทางด้านหลังบริเวณคลองส่งน้ำ เข้าจากสะพานผ่านฟ้าลีลาศ มาทางเรือ ซึ่งเปรียบเหมือนประตูหลักของเกาะรัตนโกสินทร์ของการคมนาคมทางน้ำ

4.1.2 ข้อมูลทั่วไปจากผู้ตอบแบบสอบถาม แสดงไว้ในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 แสดงการจำแนกข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างประชากรโดยรวม ชุมชนป้อมมหากาฬ ผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	n=159	
	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
1.1 ชาย	74	46.54
1.2 หญิง	85	53.46
2. อายุ		
2.1 ต่ำกว่า 30 ปี	52	32.70
2.2 30 - 39 ปี	55	34.59
2.3 40 - 41 ปี	31	19.50
2.4 50 ปีขึ้นไป	21	13.21
3. การศึกษา		
3.1 ไม่ได้เรียนหนังสือ	-	-
3.2 ประถมศึกษา	46	28.93
3.3 มัธยมศึกษาตอนต้น	45	28.30
3.4 มัธยมศึกษาตอนปลาย(ม.6)/ ปวช.	37	23.27
3.5 อนุปริญญา	31	19.50
2.6 สูงกว่าปริญญาตรี	-	-
4. อาชีพ		
4.1 รับราชการ	18	11.32
4.2 รัฐวิสาหกิจ	25	15.72
4.3 ค้าขาย	57	35.85
4.4 รับจ้าง	41	25.79
4.5 ธุรกิจส่วนตัว	18	11.32
5. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนป้อมมหากาฬ		
5.1 ต่ำกว่า 1 ปี	15	9.43
5.2 1 - 5 ปี	32	20.13
5.3 6 - 10 ปี	47	29.56
5.4 10 ปีขึ้นไป	65	40.88

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	n=159	
	จำนวน	ร้อยละ
6. เหตุผลที่อาศัยอยู่ในชุมชน		
6.1 อาศัยอยู่ดั้งเดิม	117	73.58
6.2 เจ้าของพื้นที่ให้เช่าอาศัยและใกล้ที่ทำงาน	22	13.84
6.3 คูแอสถานที่	20	12.58
7. จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่ร่วมกัน		
7.1 2 คน	33	20.75
7.2 3 คน	40	25.16
7.3 4 คน	65	40.88
7.3 มากกว่า 4 คน	21	13.21
8. ที่พักอาศัยนอกจากพักอาศัยในชุมชนป้อมมหากาฬ		
8.1 มี	22	13.84
8.2 ไม่มี	137	86.16

จากตารางที่ 4.1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในชุมชนป้อมมหากาฬ ส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 53.46 รองลงมาเป็น เพศชาย คิดเป็นร้อยละ 46.54 อายุ ประมาณ 30 – 39 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.59 รองลงมาอายุต่ำกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.70 การศึกษาระดับประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 28.93 รองลงมาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 28.30 อาชีพส่วนใหญ่ค้าขายคิดเป็นร้อยละ 35.85 รองลงมารับจ้างคิดเป็นร้อยละ 25.79 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนป้อมมหากาฬ มากกว่า 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.88 รองลงมาที่อาศัยอยู่ในชุมชน 6-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 29.56 เหตุที่อาศัยอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ดั้งเดิมคิดเป็นร้อยละ 73.58 รองลงมาเจ้าของพื้นที่ให้เช่าอาศัยและอยู่ใกล้ที่ทำงาน คิดเป็นร้อยละ 13.84 จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่ร่วมกันส่วนใหญ่อาศัยอยู่ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 40.88 รองลงมา มากกว่า 3 คน คิดเป็นร้อยละ 20.75 นอกจากที่พักอาศัยในชุมชนป้อมมหากาฬแล้วมีที่พักอื่นอีก คิดเป็นร้อยละ 13.84 และไม่มีที่พักอื่นคิดเป็นร้อยละ 86.16

ตารางที่ 4.2 แสดงข้อมูลทางด้านกายภาพของชุมชนป้อมมหากาฬ

ข้อมูลทางด้านกายภาพ	n = 65	
	จำนวน	ร้อยละ
2.1 ลักษณะที่พักอาศัย		
บ้านไม้ไทยโบราณ	7	10.77
บ้านไม้ธรรมดาชั้นครึ่ง	24	36.92
บ้านไม้ธรรมดาสองชั้น	23	35.39
ชั้นล่างคอนกรีตชั้นบนไม้	11	16.92
2.2 อายุอาคารที่พักอาศัย		
10-19 ปี	6	9.23
20-29 ปี	17	26.15
30-39 ปี	18	27.70
40 ปีขึ้นไป	24	36.92
2.3 การใช้สอยที่พักอาศัยปัจจุบัน		
บ้านพักอาศัยอย่างเดียว	22	33.85
ร้านค้า	15	23.08
ห้องแบ่งเช่า	12	18.46
ทำธุรกิจส่วนตัว	16	24.61
2.4 สิ่งนี้ถึงเมื่อพูดถึงพื้นที่ย่านชุมชนป้อมมหากาฬ		
ถนนราดำเนินกลาง	38	13.29
ป้อมมหากาฬ	65	22.73
วิกליเก พระยาเพชร ปราณีต	30	10.49
วัดราชนัคดารามวรวิหาร	29	10.14
ถนนมหาไชย	36	12.59
ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์	47	16.43
สะพานผ่านฟ้าลีลาศ	41	14.33

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ข้อมูลทางด้านกายภาพ	n = 65	
	จำนวน	ร้อยละ
2.5 จุดหมายตาหรือจุดสังเกต บริเวณชุมชนป้อมมหากาฬ		
ป้อมมหากาฬ	54	20.69
ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์	57	21.84
สะพานผ่านฟ้าลีลาศ	43	16.48
กำแพงเมืองเก่า	56	21.45
วัดราชนัลดารามวรวิหาร	51	19.54

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ลักษณะที่พักอาศัยส่วนใหญ่เป็นแบบบ้านไม้ธรรมดาชั้นครึ่ง คิดเป็นร้อยละ 36.92 รองลงมาเป็นบ้านไม้ธรรมดาคิดเป็นร้อยละ 35.39 ชั้นล่างคอนกรีตชั้นบนไม้ คิดเป็นร้อยละ 16.92 บ้านไม้ไทยโบราณ คิดเป็นร้อยละ 10.77 อายุอาครที่ใช้พักอาศัยส่วนใหญ่มี อายุ 40 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 36.92 รองลงมา 30-39 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.70 อายุ 20-29 ปี คิดเป็น ร้อยละ 26.15 และอายุ 10-19 ปี คิดเป็นร้อยละ 9.23 ในชุมชนป้อมมหากาฬสำหรับบ้านพักอาศัยมี การใช้สอยโดยส่วนใหญ่เป็นบ้านพักอย่างเดียว คิดเป็นร้อยละ 33.85 รองลงมา ทำธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 24.61 ร้านค้าคิดเป็นร้อยละ 23.08 และห้องพักแบ่งให้เช่า คิดเป็นร้อยละ 18.46 เมื่อพูดถึงชุมชนป้อมมหากาฬสิ่งที่นึกถึงส่วนใหญ่ ป้อมมหากาฬคิดเป็นร้อยละ 22.73 รองลงมา ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ คิดเป็นร้อยละ 16.43 สะพานผ่านฟ้าลีลาศคิดเป็นร้อยละ 14.33 วิถีเก พระยาเพชร ประณีตคิดเป็นร้อยละ 10.49 ถนนราชดำเนินกลางคิดเป็นร้อยละ 13.29 ถนน มหาไชยคิดเป็นร้อยละ 12.59 วัดราชนัลดารามคิดเป็นร้อยละ 10.14 จุดหมายตาหรือจุดสังเกตที่ เมื่อเห็นแล้วจดจำลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์คิดเป็นร้อยละ 21.84 รองลงมากำแพงเมืองเก่า คิดเป็นร้อยละ 21.45 ป้อมมหากาฬ คิดเป็นร้อยละ 20.69 วัดราชนัลดารามวรวิหาร คิดเป็นร้อยละ 19.54 สะพานผ่านฟ้าลีลาศ คิดเป็นร้อยละ 16.48

ตารางที่ 4.3 แสดงการจำแนกข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนป้อมมหากาฬ ตามความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนป้อมมหากาฬ

รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
3.1 รูปแบบอาคารใหม่ที่เหมาะสมควรเป็นหากมีการสร้างอาคารในชุมชนป้อมมหากาฬ		
รูปแบบเดิม	47	29.56
รูปแบบสากล	38	23.90
รูปแบบอิทธิพลตะวันตก	43	27.04
รูปแบบใดก็ได้ที่กลมกลืนกับอาคารเก่าโดยรอบ	31	19.50
3.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับอาคารเก่าที่ขาดการดูแลและไม่มีการใช้สอยในชุมชนป้อมมหากาฬ		
บูรณะและซ่อมแซมให้คงสภาพเดิม	92	57.86
บูรณะเพิ่มเติมส่งอำนวยความสะดวกให้สอดคล้องกับการใช้งานอาคารหรือสร้างใหม่	67	42.14
	-	-
3.3 ความคิดเห็นถ้าจะมีการอนุรักษ์หรือเปลี่ยนแปลงชุมชนป้อมมหากาฬ		
ควรอนุรักษ์	150	94.34
ไม่ควรอนุรักษ์	9	5.66

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ความต้องการสำหรับรูปแบบอาคารใหม่ส่วนใหญ่ต้องการรูปแบบเดิม คิดเป็นร้อยละ 29.56 เพราะยังคงระลึกถึงคนรุ่นเก่าอยู่รองลงมาเป็นรูปแบบอิทธิพลตะวันตก คิดเป็นร้อยละ 27.04 รูปแบบสากล คิดเป็นร้อยละ 23.90 รูปแบบใดก็ได้ที่กลมกลืนกับอาคารเก่าโดยรอบ คิดเป็นร้อยละ 19.50 ความคิดเห็นของอาคารเก่าควรดูแลโดยการบูรณะและซ่อมแซมให้คงสภาพเดิมคิดเป็นร้อยละ 57.86 รองลงมาบูรณะเพิ่มเติมส่งอำนวยความสะดวกให้สอดคล้องกับการใช้งานอาคารคิดเป็นร้อยละ 42.14 ความความคิดเห็นในการรื้อแล้วสร้างขึ้นมาใหม่ทุกคนส่วนใหญ่แล้วไม่มีที่อยู่สำรองกลัวจะเป็นปัญหาให้กับรัฐในเรื่องของการอนุรักษ์ทุกคนเห็นด้วยกับการอนุรักษ์ คิดเป็นร้อยละ 94.34 เพราะต้องการให้คนรุ่นหลังได้รับรู้เกี่ยวกับสมัยโบราณและทราบถึงประวัติความเป็นมาที่จะสื่อถึงคนรุ่นก่อนส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับการอนุรักษ์นั้นคิดเป็นร้อยละ 5.66 เนื่องจากสภาพดินที่อยู่แล้วและกลัวว่าถ้ามีการอนุรักษ์มากกว่านี้จะทำให้คนไม่ได้รับความสงบเพราะจะไม่ปลอดภัยถ้ามีการอนุรักษ์ปัญหาต่างก็จะตามมาเช่นอยู่ในการดูแลของทางการตลอดเวลาฯลฯ

4.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนป้อมมหากาฬ ตามความคิดเห็นของนักวิชาการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชน

เป็นการศึกษาถึงแนวทางและความคิดเห็น การสัมภาษณ์ นักวิชาการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ สถาปัตยกรรมชุมชนป้อมมหากาฬ จำนวน 3 ท่าน โดยศึกษาตามประเด็น ต่อไปนี้

1. ควรอนุรักษ์และมีการรักษาอาคารให้คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุดให้ส่วนของอาคารที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และควรมีการพัฒนาชุมชนควบคู่ไปด้วย

2. ควรจะอนุรักษ์ไว้เพราะชุมชนป้อมมหากาฬมีอาคารเก่าแก่ที่ควรอนุรักษ์ถึง 14 หลัง ซึ่ง ณ ปัจจุบันหาดยาก สำหรับของเก่าแก่เหล่านี้ อาคารเหล่านี้เป็นอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ซึ่งควรอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังต่อไป แต่การอนุรักษ์นั้นควรอนุรักษ์ในส่วนอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ส่วนที่มีสภาพทรุดโทรมก็ควรมีการปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น โดยให้กลมกลืนกับอาคารเก่า เช่น การรักษารูปด้านหน้าหรือรูปแบบของอาคารให้เหมือนเดิม แต่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้สอยภายในได้เป็นต้น

3. เกี่ยวกับ องค์กร บุคคลากรและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนา สถาปัตยกรรมชุมชนป้อมมหากาฬ นักวิชาการทั้ง 3 ท่าน ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์กร บุคคลากรและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมป้อมมหากาฬ ดังนี้

3.1 เจ้าของที่ดิน (สำนักทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์)

3.2 ประชาชนในชุมชนป้อมมหากาฬ

3.3 กรุงเทพมหานคร

3.4 สำนักงานผังเมือง

3.5 หน่วยงานเอกชนและหน่วยงานอิสระ

เพราะงานอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชน เป็นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายซึ่งเป็นงานส่วนรวม โดยเฉพาะแกนนำและคนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานด้วยการอนุรักษ์ชุมชนจึงจะประสบความสำเร็จ

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้กลยุทธ์และมาตรการส่งเสริมเพื่อให้โครงการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬได้บรรลุตรงตามวัตถุประสงค์ นักวิชาการบางส่วน ได้แสดงความคิดเห็นว่ามีความเหมาะสม เพราะเพื่อให้โครงการอนุรักษ์ และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนได้บรรลุตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จะต้องมีการส่งเสริมสร้างแรงจูงใจในการร่วมมือและนอกจากการที่มีมาตรการส่งเสริมแล้วนั้น จะต้องมีสิ่งที่ควบคุมด้วยเพื่อให้เกิดความ สมดุล

นักวิชาการอีกท่าน ได้แสดงความคิดเห็นว่า ในการเสนอแนะมาตรการทางด้านกฎหมาย ซึ่งเป็นลักษณะการบังคับ เป็นวิธีที่ไม่ค่อยเหมาะสมในทางการปฏิบัติแต่ถ้าจะออกเป็นกฎหมายหรือข้อบังคับต่างๆ ควรที่จะศึกษาให้ดีเสียก่อนว่า กระแสการควบคุมที่จะเกิดขึ้นใหม่นั้น จะเป็นแรงด้านให้การพัฒนาให้ช้าลงหรือไม่ ส่วนการส่งเสริมมาตรการด้านการสร้างแรงจูงใจในการให้ความร่วมมือกันเหมาะสมกว่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับ แนวทางอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ โดยผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปบริเวณพื้นที่ชุมชนป้อมมหากาฬ
2. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนป้อมมหากาฬ
3. เพื่อเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนป้อมมหากาฬ

5.1.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ที่ศึกษาได้แก่

ประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณโดยรอบป้อมมหากาฬ จากพื้นที่ 4 ไร่ 3 งาน 59 ตารางวา 65 หลังคาเรือน จำนวน ประชากรทั้งหมด 270 คน นักวิชาการที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและพัฒนาชุมชน

2. กลุ่มตัวอย่าง ที่ศึกษาได้แก่

กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่บริเวณโดยรอบป้อมมหากาฬ จำนวน 159 คน นักวิชาการที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและพัฒนาชุมชนจำนวน 3 คน ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดตามตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ R.V. Krejcie และ D.W. Morgan

3. ตัวแปรที่ศึกษา

ด้านกายภาพของชุมชนป้อมมหากาฬ, ลักษณะการใช้ที่ดิน, โครงข่ายการสัญจร, กิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน, จินตภาพของพื้นที่ และลักษณะทางสถาปัตยกรรม

5.1.3 เครื่องมือที่ใช้ทำการวิจัย

1. แบบสำรวจ เป็นการสำรวจข้อมูลในด้านกายภาพของชุมชนป้อมมหากาฬ ลักษณะทางด้านกายภาพของชุมชนป้อมมหากาฬโดยศึกษารายละเอียด การใช้ประโยชน์ที่ดิน, โครงข่าย

การสำรวจ, กิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน, จินตภาพของพื้นที่ ได้แก่ ย่าน, เส้นทาง, ขอบเขต, ที่รวมกิจกรรม, และที่หมายตา, รายละเอียดทางด้านสถาปัตยกรรม

2. แบบสอบถาม เป็นการสอบถามกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มประชาชนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่บริเวณชุมชนป้อมมหากาฬ ลักษณะของประชากรในชุมชนป้อมมหากาฬ, กิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน, การใช้อาคาร, อายุอาคาร, ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนป้อมมหากาฬ ในความคิดเห็นของคนในชุมชน

3. แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์นักวิชาการที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนป้อมมหากาฬ

5.1.4 การตรวจสอบเครื่องมือ

1. ผู้วิจัยได้นำ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ที่สร้างเสร็จแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมเพื่อตรวจสอบเนื้อหา เครื่องมือ และความเที่ยงตรงก่อนนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบอีกครั้งและเพื่อให้เที่ยงตรงต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. ผู้วิจัยได้ดำเนินการแก้ไขเครื่องมือตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมได้ตรวจสอบแล้ว จากนั้นผู้วิจัยนำเครื่องมือไปขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาตรวจสอบเนื้อหาที่ใช้ โดยมีรายนามผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้

3. หลังจากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ทำการแก้ไข เครื่องมือร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ทำการตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งเพื่อแก้ไขปรับปรุงก่อนนำเครื่องมือไปใช้ทำการทดลอง

5.1.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยได้นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง เพื่อออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพเบื้องต้นของพื้นที่ที่ศึกษา บริเวณชุมชนป้อมมหากาฬ เช่น ที่ตั้ง จำนวนประชากร สภาพสาธารณูปโภค รวมถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนป้อมมหากาฬ

3. ศึกษาภาพรวมของชุมชนป้อมมหากาฬ จากข้อมูลเบื้องต้น ทางด้านกายภาพและทางด้านสังคม เพื่อศึกษาถึงสาเหตุที่ก่อให้เกิดสภาพปัญหาต่างๆ รวมทั้งความสัมพันธ์ของพื้นที่กับบริเวณข้างเคียง

4. การลงภาคสนามในพื้นที่ที่ศึกษา โดยใช้การสำรวจและแจกแบบสอบถาม โดยการออกแบบสอบถาม เพื่อรวบรวมข้อมูล ในด้านกายภาพและสังคม เพื่อให้สามารถนำมาวิเคราะห์หาแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬได้อย่างเหมาะสม

5. เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้นำไปใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

5.1.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสำรวจ การสังเกต และแบบสัมภาษณ์จะดำเนินการโดยใช้การสังเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล

2. ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถาม ดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ร้อยละ

5.1.7 สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังกล่าวสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การวิจัย เรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปบริเวณพื้นที่, เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการ, เพื่อเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนป้อมมหากาฬ

2. จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัยประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนป้อมมหากาฬ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดตามตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ R.V. Krejcie และ D.W. Morgan คือจากจำนวนประชากรทั้งหมด 270 คน ใช้ในการสุ่มตัวอย่าง 159 คน ด้านกายภาพของชุมชนป้อมมหากาฬ, ลักษณะการใช้ที่ดิน, โครงข่ายการสัญจร, กิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน, จินตภาพของพื้นที่ และลักษณะทางสถาปัตยกรรม

3. เครื่องมือที่ใช้ทำการวิจัย แบบสำรวจ เป็นการสำรวจข้อมูลในด้านกายภาพของชุมชนป้อมมหากาฬ จินตภาพของพื้นที่ ได้แก่ ย่าน, เส้นทาง, ขอบเขต, ที่รวมกิจกรรม, และที่หมายตาแบบสอบถาม เป็นการสอบถามกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มประชาชนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่บริเวณชุมชนป้อมมหากาฬ แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์นักวิชาการที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชน

4. เป็นการเสนอแนะกรอบแนวคิดในการอนุรักษ์ และพัฒนาพื้นที่ซึ่งได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหาที่ผ่านมา โดยนำเสนอภายใต้กรอบแนวคิดเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ” และนำเสนอว่าควรใช้แนวทางในการอนุรักษ์ด้าน ประวัติศาสตร์เป็น วิถีชีวิตวัฒนธรรม เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการพัฒนาพื้นที่ จากนั้นผู้วิจัยได้เสนอแนวคิดซึ่งจะนำไปพัฒนาเป็นรูปธรรมต่อไป คือ มุ่งสู่ความเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านไม้โบราณ มุ่งสู่

ความเป็นแหล่งการเรียนรู้ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์และ มุ่งสู่ความเป็นพื้นที่
พักผ่อนสาธารณะ

5.2 อภิปรายผล

ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนป้อมมหากาฬส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 53.46 อายุ
ประมาณ 30 – 39 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.59 การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นคิดเป็นร้อยละ
32.08 อาชีพส่วนใหญ่ค้าขายคิดเป็นร้อยละ 35.85 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนป้อมมหากาฬ
มากกว่า 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.88 เหตุที่อาศัยอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ดั้งเดิม คิดเป็น
ร้อยละ 73.58 จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่รวมกันส่วนใหญ่อาศัยอยู่ 4 คน คิดเป็นร้อยละ
40.88 นอกจากนี้ที่พักอาศัยในชุมชนป้อมมหากาฬแล้วมีที่พักอื่นอีก คิดเป็นร้อยละ 13.84

ลักษณะที่ที่พักอาศัยส่วนใหญ่เป็นแบบบ้านไม้ธรรมดาชั้นครึ่งคิดเป็นร้อยละ 36.92 อายุ
อาคารที่ใช้ที่พักอาศัยส่วนใหญ่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 36.92 ในชุมชนป้อมมหากาฬสำหรับ
บ้านพักอาศัยมีการใช้สอยโดยส่วนใหญ่เป็นบ้านพักอย่างเดียว คิดเป็นร้อยละ 33.85 เมื่อพูดถึง
ชุมชนป้อมมหากาฬสิ่งที่นึกถึงส่วนใหญ่ ป้อมมหากาฬคิดเป็นร้อยละ 22.73 จุดหมายตาหรือ
จุดสังเกตที่เมื่อเห็นแล้วจดจำลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์คิดเป็นร้อยละ 21.84

ความต้องการสำหรับรูปแบบอาคารใหม่ส่วนใหญ่ต้องการ รูปแบบเดิม คิดเป็นร้อยละ
29.56 ความคิดเห็นของอาคารเก่าควรดูแลโดยการบูรณะและซ่อมแซมให้คงสภาพเดิมคิดเป็นร้อย
ละ 57.86 ในเรื่องของการอนุรักษ์ทุกคนเห็นด้วยกับการอนุรักษ์คิดเป็นร้อยละ 94.34 ซึ่งสอดคล้อง
กับ ศุภชัย เจริญกิจ (2547 : บทคัดย่อ) แนวทางอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนนางเลิ้ง มี
วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงลักษณะเฉพาะของชุมชนนางเลิ้ง กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง และ
เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนนางเลิ้ง ในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้
ข้อมูลจากเอกสารรายงาน การออกแบบสอบถาม แบบสำรวจภาคสนามและแบบสัมภาษณ์ โย
สัมภาษณ์นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมชุมชน ในการวางแผนทางการ
อนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนนางเลิ้ง โดยทำการกำหนดกลุ่มอาคารตามระดับคุณค่าเชิง
อนุรักษ์ เพื่อเสนอแนวทางอนุรักษ์โดยแบ่งแนวทางการอนุรักษ์ออกเป็น 3 ระดับ คือ การบูรณะ
การฟื้นฟูสภาพ และการพัฒนารื้อสร้างใหม่ ซึ่งในกลุ่มอาคารที่มีคุณค่าเชิงอนุรักษ์เสนอให้อนุรักษ์
ตามแนวทางการอนุรักษ์เพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงของอาคาร ในส่วนอาคารในกลุ่มพัฒนารื้อ
สร้างใหม่เสนอให้ใช้ตามแนวทางการออกแบบอาคาร บงการ น้อยเล็ก (2549 : บทคัดย่อ) แนวทาง
อนุรักษ์และปรับปรุงพื้นที่โดยรอบองค์พระปฐมเจดีย์จังหวัดนครปฐม. มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา
ลักษณะทางกายภาพและสังคมพื้นที่โดยรอบองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เพื่อเสนอแนวทาง
ในการอนุรักษ์และปรับปรุงพื้นที่โดยรอบองค์พระปฐมเจดีย์ ผลจากการศึกษาและวิเคราะห์พื้นที่

โดยรอบองค์พระปฐมเจดีย์พบว่า ในปัจจุบันเมืองนครปฐมนอกจากจะมีประวัติศาสตร์ทางโบราณสถานมากมายแล้วยังมีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญซึ่งมีผู้เข้าเที่ยวชมในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ซึ่งสร้างรายได้ให้กับเมืองนครปฐมไม่น้อย เป็นผลดีกับทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะบริเวณศูนย์กลางของเทศบาลเมืองนครปฐมเป็นบริเวณที่กระจุกตัวของแหล่งที่พักอาศัย การบริการต่างๆ สถานที่ราชการที่สำคัญ และเป็นศูนย์กลาง พาณิชยกรรมด้านต่างๆ ที่สำคัญของชุมชน ซึ่งในระยะ 10 ปี ที่ผ่านมา เริ่มมีความแออัดหนาแน่น ของชุมชนที่มีผลมาจากการเพิ่มของประชากร การเจริญเติบโตและการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้ได้รับผลกระทบจากการเจริญเติบโตของเมือง ลักษณะทางกายภาพ โดยจัดระเบียบการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ โดยเฉพาะหาบเร่แผงลอยและร้านค้า ควบคู่กับการจัดระบบการจราจร โดยจัดเตรียมพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับจอดรถ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด การวางมาตรการในการควบคุมอาคารและสิ่งก่อสร้างใหม่ให้สอดคล้องกับอาคารประวัติศาสตร์ในด้านต่างๆ เช่น สี, วัสดุ, ความสูง, ระยะร่นของอาคาร, รูปแบบหลังคา, ป้าย ฯลฯ การส่งเสริมภูมิทัศน์โดยรอบพื้นที่ศึกษา เช่น ปรับปรุงสภาพคูคลอง, ทางเท้า โดยมากปลูกต้นไม้เพื่อสร้างความร่มรื่น และส่งเสริมภูมิทัศน์ลักษณะ ของพื้นที่ โดยการเปิดมุมมองสู่อุ้งค์พระปฐมเจดีย์

5.3 ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสังเกตเห็นข้อบกพร่องบางอย่าง ซึ่งหากได้ปรับปรุงแก้ไข จะทำให้ผลทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ เกิดผลสำคัญและประสิทธิภาพทางการอนุรักษ์ดียิ่งขึ้นได้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษาวิจัยแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสำรวจ ซึ่งข้อมูลอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

5.3.1.1 ควรสร้างจิตสำนึก และให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนที่อยู่ควบคู่กัน ให้แก่ประชาชน และประชากรที่อาศัยอยู่ร่วมกับสถาปัตยกรรม ให้ตระหนักถึงการจัดสภาพแวดล้อมในชุมชน จนถึงการปลูกสร้างบ้านเรือนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และสภาพแวดล้อม

5.3.1.2 การปรับปรุงอาคารที่อนุรักษ์ ควรให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ และคงความเป็นเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมสมัยนั้นๆ ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ที่สุด และมีความปลอดภัยต่อผู้ที่มาเยี่ยมชม

5.3.1.3 ควรมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความรู้ในด้านสุขลักษณะ จากสภาพความเป็นอยู่ที่แออัด ขาดความเป็นระเบียบ เรื่องการกำจัดของเสีย การปล่อยน้ำเสียลงพื้น และลงคลอง โดยไม่มีการบำบัดน้ำเสียอย่างถูกวิธี จึงทำให้เกิดให้เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคได้

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตในการวิจัย เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ ด้านสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นการศึกษาจากปัญหาและความต้องการของชุมชนตามสภาพปัจจุบัน เป็นการวิจัยเฉพาะชุมชนป้อมมหากาฬ ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

5.3.2.1 ควรทำการศึกษาร่วมกับโบราณสถานแล้วนำข้อมูลมาศึกษามาเปรียบเทียบ เพื่อจะได้แนวทางในการพัฒนาที่สมบูรณ์และเป็นประโยชน์ต่อไป

5.3.2.2 ชุมชนป้อมมหากาฬเป็นชุมชนเก่าแก่และมีความสำคัญควบคู่กับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกรุงรัตนโกสินทร์ ควรศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาชุมชนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

- กาญจนาภรณ์. 2520. **เมื่อวานนี้ ตอนกรุงเทพฯ เมื่อ 70 ปีก่อน**. กรุงเทพฯ: เรื่องศิลป์
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. รายงานการศึกษาความเหมาะสมในการจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
ไทย กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: เพทายการพิมพ์, 2537
- ชาติรี ประทีคนนทการ. 2549. **แผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนบ้านไม้โบราณป้อม
มหากาฬ.มหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรม แขนงวิชา ประวัติศาสตร์และทฤษฎี
สถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- ชูวิทย์ สุจฉายา. 2541. **สังคมและเศรษฐกิจในงานสถาปัตยกรรมและการออกแบบชุมชนเมือง
กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.**
- จิตติวุฒิ ชัยสวัสดิ์อารี. 2543. **“การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางอนุรักษ์ชุมชนเก่าหัวหิน”**. วิทยานิพนธ์
สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทพชู ทับทอง. 2518. **กรุงเทพฯ ในอดีต**. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.
- บงการ น้อยเล็ก. 2549. **“แนวทางอนุรักษ์และปรับปรุงพื้นที่โดยรอบองค์พระปฐมเจดีย์จังหวัด
นครปฐม.”** วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม
ศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. 2543. **“แนวทางการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อม”**. เอกสาร
ประกอบการชุมชนเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมในเขตเมืองในประเทศไทย. มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่
- ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. 2540. **“การอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมและชุมชน องค์กรและบุคคลากรที่
เกี่ยวข้องกับอนุรักษ์”**. กรมศิลปากร. กรุงเทพฯ
- พิทักษ์ สายัณห์. 2512. **ทำเนียบและวัดไทย** กรุงเทพฯ: มปท.,
ภาควิชาการวางแผนภาคและผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
เจ้าคุณทหารลาดกระบัง. 2542. **การศึกษาโครงการวางผังเฉพาะแห่งในพื้นที่สำคัญทาง
ประวัติศาสตร์ บริเวณท่าเตียน-ปากคลองตลาด**. กรุงเทพฯ : รุ่งนภาการพิมพ์
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2543. **โครงการวางผังเฉพาะแห่งในพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์บริเวณ
ชุมชนท่าพระจันทร์**. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ยงธนีสร์ พิมลเสถียร. 2542. **“เอกสารประกอบการบรรยาย วิชาทฤษฎีการอนุรักษ์เรื่อง ความเข้าใจ
เบื้องต้นเกี่ยวกับการอนุรักษ์.”** สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- รณฤทธิ์ ชนเศศ. 2542. **ผลงานสิ่งใหม่ในสิ่งเก่า**. สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ. 2543. **การศึกษาเพื่อจัดทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านสามแพร่ง** วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. 2541. **พฤติกรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีริยา วรรณิเวชศิลป์ และคณะ. 2546. **ชุมชนป้อมมหากาฬ**. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. กรุงเทพฯ
- ศุภชัย เนรจาที. 2547. **แนวทางอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนนางเลิ้ง**. วิทยานิพนธ์ครุ ศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย สถาบัน เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- ศิลปกร, กรม. **จดหมายเหตุการณ์อนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์. คณะกรรมการจัดหาสมโภชกรุง รัตนโกสินทร์ 200ปี**. จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.
- ศิลปากร, กรม. 2525. **จดหมายเหตุการณ์อนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติ บุคคลสหประชาพาณิชย์.
- สมพล คำรงเสถียร. 2545. **“เอกสารประกอบการสอน วิชาออกแบบชุมชนเมือง.”** ภาควิชาครุ ศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต ศึกษาศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอม เกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- สุรพล วิรุฬักษ์. 2541. **วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2477**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อำนวยการ ทุนเจริญ. 2542. **ตำนานวังสระปทุม**. กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขต อุเทนถวาย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี. 2546. **เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9** กรุงเทพฯ
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2546). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8**.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2546). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9**.
- แน่งน้อย ศักดิ์ศรี และคณะ. 2534. **องค์ประกอบทางกายภาพกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก ก

หนังสือราชการ

- หนังสือจาก UNESCO
- หนังสือขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
- ผลการพิจารณาหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ ศธ 0524.04/ 4620

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

๒๗ พฤศจิกายน 2550

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสอบถามและสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นางสาวศิริลักษณ์ กาญจนานา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ด้วย นายประสงค์ ไชยประดิษฐ์ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กำลังทำ
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ” โดยมี รศ.สมพล คำรงค์เสถียร เป็นอาจารย์
ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ผศ.ดร.เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเรื่อง
ดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ดังที่แนบมาพร้อมนี้
ว่ามีเนื้อหาถูกต้องและเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการตรวจของท่านจะช่วยให้งานวิจัยของ
นายประสงค์ ไชยประดิษฐ์ มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาและหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณเป็น
อย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม)

รองคณบดี กำกับดูแลงานด้านบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

หน่วยบัณฑิตศึกษา

โทร. 02-737-3000 ต่อ 3692

โทรสาร. 02- 326-4325

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม หน่วยบัณฑิตศึกษา งานทะเบียน โทร.3692

ที่ ศธ 0524.04 / 4620

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน 2550

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน ผศ.เลิศวิทย์ รังสิริภักดิ์

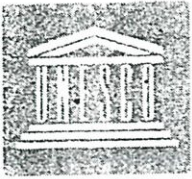
ด้วย นายประสงค์ ไชยประดิษฐ์ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ” โดยมี รศ.สมพล ดำรงเสถียร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ผศ.ดร.เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ดังที่แนบมาพร้อมนี้ว่ามีเนื้อหาถูกต้องและเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการตรวจของท่านจะช่วยให้งานวิจัยของ นายประสงค์ ไชยประดิษฐ์ มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาและหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ด้วย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม)

รองคณบดี กำกับดูแลงานด้านบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization⁸¹

UNESCO Bangkok
Asia and Pacific Regional Bureau for Education

Regional Unit for Social and Human Sciences in Asia and the Pacific
Regional Advisor for Culture in Asia and the Pacific

January 5, 2004

To whom it may concern:

I am writing in support of the proposed master's thesis project of Mr. Prasong Chaipradit of King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang. Mr. Prasong proposes to undertake an investigation of the Mahakan Fort area. The 300-person community occupies one of the historic landmarks of Rattanakosin Island. The Fort area has been the subject of a decade-long conflict between the BMA and the local community. The former proposes turning the area into a public park, perhaps retaining some of the historic structures. The latter makes a strong case for preserving the living heritage of the site, keeping both the physical and social structure of the place intact. These issues make this site a suitable choice for a conservation planning case study.

As the leading UN agency concerned with preservation, UNESCO has been invited to participate in the ongoing Rattanakosin Island conservation planning process. As one of the first projects to be undertaken in the Rattakosin masterplan, Mahakan Fort and its community is of special concern to UNESCO, along with ICCROM, SPAFA, and the Fine Arts Department.

This proposed thesis can be undertaken under the framework of "LEAP: Local Effort in Preservation", a grass-roots conservation approach in the Asia-Pacific which UNESCO has pioneered. The LEAP approach has created models for conservation process which can be investigated or applied at the Fort. As of now, the strong conservation activity amongst the Fort community members shows outstanding levels of civic involvement, which is needed for the long-term sustainable safeguarding of the site. However, the local knowledge and interest needs to be supported by more in-depth investigation of the site's conservation significance.

Mr. Prasong's research interest can be focused to help the local community inventory, document, identify and prioritize both the tangible and intangible aspects of Mahakan Fort worthy of conservation. These can contribute to future conservation planning for the area.

Given the timely nature of this proposal and its compatibility with UNESCO's work, I agree to help supervise the thesis project, on behalf of the Office of the UNESCO Regional Advisor for Culture in Asia and the Pacific. UNESCO Bangkok will request the right to use the research results in its future work. Please let me know if I can be of further assistance.

Sincerely yours,

Montira Horayangura
Project Coordinator
UNESCO Bangkok

ที่ ศธ 0524.04/ 4620

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

๑๗ พฤศจิกายน 2550

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสอบถามและสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน อาจารย์ออมร วัฒนกุลจรัส

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ด้วย นายประสงค์ ไชยประดิษฐ์ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กำลังทำ
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ” โดยมี รศ.สมพล ดำรงเสถียร เป็นอาจารย์
ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ผศ.ดร.เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเรื่อง
ดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ดังที่แนบมาพร้อมนี้
ว่ามีเนื้อหาถูกต้องและเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการตรวจของท่านจะช่วยให้งานวิจัยของ
นายประสงค์ ไชยประดิษฐ์ มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาและหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณเป็น
อย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม)

รองคณบดี กำกับดูแลงานด้านบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

หน่วยบัณฑิตศึกษา

โทร. 02-737-3000 ต่อ 3692

โทรสาร. 02- 326-4325

ประกาศบัณฑิตวิทยาลัย

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
เรื่อง ผลการพิจารณาหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการพิจารณาหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม ขอประกาศรายชื่อหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์ หลักสูตรครุศาสตร์ อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการดังนี้

นายประสงค์ ไชยประดิษฐ์ รหัสประจำตัว 46064920 ให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ (Conservation Guideline Mahakam Fort Community)” โดยมี รศ.สมพล คำรงเสถียร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ผศ.ดร.เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ซึ่งได้รับอนุมัติเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2550

ทั้งนี้ให้นักศึกษาค้นคว้าและเขียนวิทยานิพนธ์ โดยปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้เสร็จสิ้นภายในเวลาที่กำหนดในระเบียบของบัณฑิตวิทยาลัย

ประกาศ ณ วันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550

(รศ.ดร.อิทธิพล แจ่มจัด)

รองคณบดี ปฏิบัติราชการแทน

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสอบถามการศึกษาวิทยานิพนธ์
เรื่อง
แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ

คำชี้แจง

โครงการศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับ “แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ” เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์และประกอบกับข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬต่อไป

ผู้ทำวิทยานิพนธ์จึงขอความกรุณาจากท่าน ได้โปรดตอบแบบสอบถามที่ตรงกับความจริง และครบทุกข้อซึ่งคำตอบของท่านรวมทั้งความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ของท่านผู้ทำวิทยานิพนธ์จะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษาเท่านั้นซึ่งจะ ไม่มีผลเสียหายต่อผู้ตอบแบบสอบถามเป็นอย่างยิ่ง

แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

- ตอนที่ 1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม
- ตอนที่ 2. ข้อมูลทางด้านกายภาพของชุมชนป้อมมหากาฬ
- ตอนที่ 3. ความคิดเห็นในการอนุรักษ์และพัฒนาสถาปัตยกรรมชุมชนป้อมมหากาฬ

กรุณาตอบแบบสอบถามโดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่เป็นจริง หรือกรอกข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1. ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่โดยรอบชุมชนป้อมมหากาฬ

1.1 เพศ

ชาย

หญิง

1.2 อายุ

ต่ำกว่า 30 ปี

30-39 ปี

40-49 ปี

50 ปีขึ้นไป

1.3 การศึกษา

ไม่ได้เรียนหนังสือ

ประถมศึกษา

มัธยมศึกษาตอนต้น

อาชีวฯ ปวช.

อนุปริญญา / ปวส

ปริญญาตรี

สูงกว่าปริญญาตรี

อื่นๆ โปรดระบุ.....

1.4 อาชีพ

รับราชการ

รัฐวิสาหกิจ

ค้าขาย

รับจ้าง

ธุรกิจส่วนตัว

อื่นๆ โปรดระบุ.....

1.5 ระยะเวลาที่ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนป้อมมหากาฬ

ต่ำกว่า 1 ปี

1-5 ปี

6-10 ปี

มากกว่า 10 ปี

1.6 เหตุผลที่อาศัยอยู่ในชุมชน

อาศัยอยู่ดั้งเดิม

เจ้าของพื้นที่ให้เช่าอาศัยและใกล้ที่ทำงาน

คูแสดสถานที่

อื่นๆ โปรดระบุ.....

1.7 จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่ร่วมกัน

2 คน

3 คน

4 คน

มากกว่า 4 คน ระบุ.....

1.8 นอกจากที่พักอาศัยในชุมชนป้อมมหากาฬแล้วท่านมีที่พักอาศัยอื่นอีกหรือไม่

มี

ไม่มี

กรุณาตอบแบบสอบถาม โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่เป็นจริง หรือกรอกข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 2. ข้อมูลทางด้านกายภาพของชุมชนป้อมมหากาฬ

2.1 ลักษณะที่พักอาศัยของท่านเป็นแบบใด

- บ้านไม้ไทยโบราณ   บ้านไม้ธรรมดาชั้นครึ่ง
 บ้านไม้ธรรมดาสองชั้น   ชั้นล่างคอนกรีตชั้นบนไม้
 อื่นๆ โปรดระบุ.....

2.2 อายุอาคารที่ท่านพักอาศัย

- 10-19 ปี   20-29 ปี
 30-39 ปี   40 ปีขึ้นไป

2.3 ปัจจุบันที่พักอาศัยของท่านมีการใช้สอยแบบใด

- บ้านพักอาศัยอย่างเดียว   ร้านค้า
 ห้องแบ่งเช่า   ทำธุรกิจส่วนตัว

2.4 เมื่อพูดถึงพื้นที่ย่านชุมชนป้อมมหากาฬท่านนึกถึงสิ่งใดเป็นครั้งแรก

- ถนนราดำเนินกลาง   ป้อมมหากาฬ
 วัดกิติเก พระยาเพชร ปาณี   วัดราชนัคคารามวรวิหาร
 ถนนมหาไชย   ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์
 สะพานผ่านฟ้าลีลาศ   อื่นๆ โปรดระบุ.....

2.5 ท่านมีจุดหมายตาหรือจุดสังเกต อะไรที่นึกถึงและจดจำได้ในบริเวณชุมชนป้อมมหากาฬ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ป้อมมหากาฬ   ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์
 สะพานผ่านฟ้าลีลาศ   กำแพงเมืองเก่า
 วัดราชนัคคารามวรวิหาร   อื่นๆ โปรดระบุ.....

กรุณาตอบแบบสอบถามโดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่เป็นจริง หรือกรอกข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 3. ข้อมูลความคิดเห็นของประชากรในชุมชนป้อมมหากาฬเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ

3.1 หากมีการสร้างอาคารใหม่ในชุมชนป้อมมหากาฬท่านคิดว่าอาคารใหม่นั้นควรเป็นรูปแบบใด

- รูปแบบเดิม   รูปแบบสากล
- รูปแบบอิทธิพลตะวันตก   รูปแบบใดก็ได้ที่กลมกลืนกับอาคารเก่าโดยรอบ
- อื่นๆ โปรดระบุ.....

3.2 ท่านคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับอาคารเก่าที่ขาดการดูแลและไม่มีการใช้สอยในชุมชนป้อมมหากาฬ

- บูรณะและซ่อมแซมให้คงสภาพเดิม
- บูรณะเพิ่มเติมส่งอำนวยความสะดวกให้สอดคล้องกับการใช้งานอาคาร
- รื้อสร้างใหม่
- อื่นๆ โปรดระบุ.....

3.3 ถ้าจะมีการอนุรักษ์หรือเปลี่ยนแปลงชุมชนป้อมมหากาฬนี้ ท่านมีความคิดอย่างไร

- ควรอนุรักษ์ เพราะ.....
- .....
- .....
- ไม่ควรอนุรักษ์ เพราะ.....
- .....
- .....

3.4 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย
เรื่อง
แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ

คำชี้แจง

โครงการศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับ “แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬ” เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์และประกอบกับข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนป้อมมหากาฬต่อไป

ผู้ทำวิทยานิพนธ์จึงขอความกรุณาจากท่านได้โปรดตอบแบบสอบถามที่ตรงกับความจริง และครบทุกข้อซึ่งคำตอบของท่านรวมทั้งความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ของท่านผู้ทำวิทยานิพนธ์จะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษาเท่านั้น ซึ่งจะไม่มีผลเสียหายต่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์แต่อย่างใด ผู้ทำวิทยานิพนธ์ขอขอบคุณในความกรุณาของท่านผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เป็นอย่างยิ่ง

แบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

.....

ที่อยู่.....

.....

2. ปัจจุบันท่านประกอบอาชีพ.....

หน่วยงาน.....

3. ถ้าพูดถึงย่านชุมชนป้อมมหากาฬชุมชนป้อมมหากาฬท่านนึกถึงสิ่งใดเป็นครั้งแรก

.....

.....

.....

4. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนป้อมมหากาฬ

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่าอาคารเก่าในชุมชนป้อมมหากาฬ ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้หรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

6. ถ้าจะมีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมในชุมชนป้อมมหากาฬ ท่านคิดว่าควรทำในรูปแบบใด

.....

.....

.....

.....

7. ท่านคิดว่า องค์กรและบุคลากร ในหน่วยงานใด ควรให้ความร่วมมือและรับผิดชอบในการอนุรักษ์ชุมชนป่าอมมหากาฬ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

8. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล	นายประสงค์ ไชยประดิษฐ์
วัน เดือน ปีเกิด	8 มิถุนายน 2520
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 1 ซอยเฉลิมพระเกียรติ ร.9 ซอย 52 ถนน สุขุมวิท 103 แขวงคอกไม้ อำเภอประเวศ จังหวัดกรุงเทพมหานคร 10250
ประวัติการศึกษา	ปีการศึกษา 2543 สำเร็จการศึกษา วิทยาศาสตร์บัณฑิต วิชาเอก/โปรแกรมวิชา เทคโนโลยีสถาปัตยกรรม จากสถาบันราชภัฏจันเกษม ปีการศึกษา 2551 สำเร็จการศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาบริหารมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม จากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้